

Lördagen den 16 december

Kl. 9.00

Lördagen den
16 december 1972*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

§ 1 Justerades protokollet för den 8 innevarande månad.

§ 2 Föredrogs skatteutskottets betänkande nr 68 angående uppskov med behandlingen av visst ärende.

Sedan kammaren bifallit utskottets framställning om att ärendet skulle företas till avgörande efter endast en bordläggning, bifölls vad utskottet i övrigt hemställt.

§ 3 Regional utveckling och hushållning med mark och vatten (forts.)

Fortsattes överläggningen angående inrikesutskottets betänkande nr 28 och civilutskottets betänkande nr 35.

Fru OLSSON i Hölö (c):

Herr talman! Jag skall med några ord beröra reservationen 17 i civilutskottets betänkande nr 35, som gäller huvudmannaskapet för planeringen på länsnivå. Att vi även i detta sammanhang tar upp frågan om vidgad länsdemokrati beror på att vi just när utvecklingsplaneringen diskuteras upplever det som särskilt angeläget att folkvalda länsorgan får ett avgörande inflytande på hur samhällsresurser fördelas inom länen. Vi anser det därför nödvändigt att länsberedningen arbetar skyndsamt efter de riktlinjer som riksdagen i våras uttalade sig för, nämligen vidgad länsdemokrati.

I går talade vi mycket och länge om att planering blir alltmer nödvändig, för vi måste ju hushålla med våra naturresurser. Vi måste ägna större omsorg åt miljö- och fritidsfrågor. Men vi måste också planera för människors sysselsättning, och inte bara planera utan även styra för att nå balans så att människor skall få utkomst och känna trygghet. Detta kräver ju samarbete och samordning, och det kräver politiska beslut, inte minst för att olika intressen så lätt kan komma i konflikt med varandra.

På två plan är debatt och beslut öppna, nämligen i riksdagen och i primärkommunerna, men på det regionala planet fattas besluten utan någon vidare insyn och utan en öppen debatt. Den nya länsstyrelse-reformen innebär visserligen en viss kommunal förankring eftersom landstingen väljer en del av länsstyrelsen, men det direkta politiska ansvaret inför väljarna i länet har länsstyrelsen inte.

Vad är då anledningen till att man just på det regionala planet är så ointresserad av eller rädd för att besluten skall fattas på demokratisk väg av församlingar som är valda av folket? Vad beror det på att många

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

tydligen tvivlar på att människor ute i regionerna själva skulle vara kapabla att fatta beslut, att planera, att fördela resurser inom sin region? Svaret måste vara att man är rädd för att sprida ut makten till människorna. Man anser det tydligen vara enklare att beslutsprocessen är koncentrerad.

Det brukar också ibland påstås att en vidgad länsdemokrati skulle reducera primärkommunernas uppgifter. Men det skulle ju inte alls bli fallet. En vidgad länsdemokrati skulle i stället ge ökade möjligheter till samarbete och samverkan mellan primärkommun och landsting, de båda har ju också samma kommunala självstyrelse.

Herr talman! Vi reservanter anser denna fråga vara så viktig i planeringsarbetet, att vi även i detta sammanhang har velat uttala vår uppfattning. Men, herr talman, vi bedömer också den demokratiska förankringen av planeringsbesluten som så viktig, att man även under den tid vi väntar på en länsdemokratireform bör vidta vissa åtgärder för att stärka de folkvalda länsorganens inflytande även nu.

Vi reservanter anser att det skulle vara lämpligt att under denna övergångstid ge landstingens förvaltningsutskott en starkare ställning såsom t. ex. remissinstans vid fördelningen av resurser inom länen och i olika planeringsfrågor. Därför, herr talman, yrkar jag bifall till reservationen 17 vid civilutskottets betänkande nr 35.

Herr HAMRIN (fp):

Herr talman! Det ligger ett imponerande arbete bakom de ärenden som vi nu håller på att diskutera och framåt kvällen skall ta ställning till. Det gäller både om man ser till arbetets allmänna omfattning och till antalet sidor i trycket – från utredningsbetänkandet Hushållning med mark och vatten till propositionen, motionerna och de båda utskotts-betänkandena.

Det är nog nödvändigt att, som inrikesutskottets ordförande föreslog, på något sätt föra ut de tankar som det här gäller till allmänheten. Många av oss känner till hur svårt det är att genomföra en sådan planering som det här är fråga om, såvida man inte har medborgarna, kommunerna, landstingen och i detta fall även länsstyrelserna med sig. Det är också nödvändigt att föra ut tankarna på ett för folk begripligt sätt. Vi använder ofta i sammanhang som dessa ett fikonspråk som är konstruerat av experterna. Jag skall inte förneka att jag många gånger använder det själv i samhällsplaneringssammanhang, men vi måste ändå försöka att på vanlig hygglig svenska föra ut våra tankegångar till allmänheten.

Om vi inte får med oss dem som det i första hand gäller, medborgarna själva, vid genomförandet av planeringen, vet vi vilka bekymmer som uppstår. Den som har medverkat vid försök att praktiskt genomföra en samhällsplanering inom områden som sjukvård, skolor, miljö eller bebyggelse och som därvid mötts av en total oförståelse föranledd av bristande information känner en viss ängslan för att det också i detta fall skall bli på samma sätt.

Vissa frågetecken kvarstår i detta sammanhang. I betänkandet Hushållning med mark och vatten ingick en hel del vackra kartor i skilda färger, och man började ute i bygderna omedelbart tala om att "den

gröna handen" hade lagts över vissa kommuner. Det är riktigt att det i vårt till ytan stora land finns många kommuner och landsdelar som vi anser vara så värdefulla, att vi inte kan tänka oss att dit lokalisera miljöfarlig industri, och de belades med grön färg på de kartor som illustrerade betänkandet. Man missuppfattade kanske i stor utsträckning vad det härvid gällde, nämligen att detta var områden som vi skulle vara särskilt försiktiga med, eftersom de har rikspolitisk betydelse t. ex. som strövområden eller såsom objekt för naturvetenskaplig forskning.

Dessa farhågor har inte helt försvunnit från många kommuners horisont. Det finns kommuner som i sin helhet har blivit "grönlagda". Jag kan som exempel ta det län som jag själv kommer från. Vi har på Öland en mycket ömtålig natur. De båda kommunblock som där den 1 januari 1974 går samman till två kommuner har liksom Gotland i stort sett blivit — med all rätt — betecknade som områden vilka vi skall vara särskilt rädda om. Detsamma gäller Västervik i norra delen av Kalmar län som har en mycket ömtålig natur. Man vill i dessa kommuner ha garanti för att, även om den miljöfarliga industrin inte bör förläggas dit, kommunen i fortsättningen ändå får leva sitt eget liv. Det har väl också delvis sagts i propositionen liksom utskottet delvis har instämt i de tankegångarna. Men det hindrar inte att man bör kunna tala ett tydligare språk i sådana här sammanhang. Dessa kommuner har rättighet att leva sitt eget liv, och vi har skyldighet att se till att vad vi nu beslutar inte innebär att vi på nytt måste fundera på en kommunreform. Det vill i varje fall inte jag vara med om.

Dessa tankar, herr talman — för att fatta mig kort som jag har lovat —, har framförts i ett flertal motioner i samband med de båda utskottsbetänkanden vi nu behandlar. En av dessa motioner står jag själv som undertecknare av, nr 1788. Då emellertid utskottet har en något egendomlig skrivning om den motionen och liknande motioner med samma tankegångar har det till civilutskottets betänkande fogats en reservation, nr 10, i vilken begärs att man något bättre skall mumla ur skägget i dessa frågor. Till den reservationen ber jag, herr talman, att få yrka bifall.

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! I den debatt om den regionala utvecklingen som vi hade här i kammaren den 5 maj i fjol, fäste jag ännu en gång uppmärksamheten på problemen i sydöstra Sverige, speciellt på öarna Öland och Gotland. För deras del har sedan dess åtskilligt hänt. Gotland och Öland har båda inordnats i det allmänna stödområdet, Gotland i fjol på förslag av ett enigt inrikesutskott, Öland i år med lottens hjälp. Dessutom har Öland fr. o. m. i höst fått sin fasta förbindelse med fastlandet.

Därmed har några gamla och starka önskemål på de båda öarna tillgodosetts, och tacksamheten härför är stor. Man vet väl både på Gotland och Öland att inordnandet i det allmänna stödområdet ger ökade möjligheter till välbehövlig samhällelig hjälp.

I motionen 1833 redogör herr Krönmark och jag för några av Gotlands kvarstående stora problem: orimligt höga kostnader för person- och godstransporter till och från ön — det gäller både sjöfarten och

Nr 146

Lördagen den
16 december 1972

Regional utveckling och hushållning med mark och vat-
ten

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

luftfarten — låg skattekraft och höga skatter, besvärande undersysselsättning och otillfredsställande elförsörjning.

Gotlands problem är i mycket en direkt konsekvens av dess avskilda läge. Genom vår motion har vi velat framhålla statsmakternas alldeles speciella ansvar för Gotland i det regionalpolitiska sammanhanget. Vi har hemställt att riksdagen som sin mening ville ge Kungl. Maj:t till känna att Gotland bör åtnjuta synnerligen hög prioritet i fråga om regionalpolitiska åtgärder.

Av inrikesutskottets betänkande framgår att utskottet är medvetet om att Gotland i flera avseenden, framför allt när det gäller sysselsättningen, har ett besvärligt läge som kan jämföras med utsatta delar av skogslänen. Utskottet erinrar om att det av detta skäl i föl tillstyrkte Gotlands införlivande med det allmänna stödområdet och vidare att då också ett särskilt fraktstöd till färjetransporter från Gotland infördes. Utskottet framhåller att ytterligare åtgärder dock kan behöva sättas in inom regionalpolitikens ram och att Gotland, ehuru klassificerat som regionalt centrum, därför inte bör undantas från åtgärder som eljest skall ifrågakomma för primära centra. Vidare erinras om att regeringen nyligen meddelat att Penninglotteriet skall omlokaliseras till Visby. Slutligen förutsätter utskottet att Gotlands sysselsättningsproblem uppmärksammas även i fortsättningen och anser med hänsyn härtill att några åtgärder i anledning av vår motion inte är påkallade.

Utskottets lämnade uppgifter är naturligtvis riktiga, och dess skrivning får väl anses välvillig. Jag vill emellertid med skärpa framhålla att hittills vidtagna åtgärder — det gäller inte minst transportstödet — är helt otillräckliga för att komma till rätta med problemen på Gotland. Härför fordras, såvitt jag förstår, åtgärder av helt annan storleksordning. Det hade därför varit värdefullt om utskottet hade tillstyrkt vårt förslag om ett uttalande från riksdagens sida att Gotland bör åtnjuta synnerligen hög prioritet när det gäller regionalpolitiska åtgärder. Då så ej skett, men då reservationen 20, fogad till inrikesutskottets betänkande, särskilt uppmärksammat transportstödet till Gotlandstrafiken, ber jag att få yrka bifall till denna reservation.

Jag övergår så till motionen 1832, i vilken herr Krönmark och jag hemställer att riksdagen vid utarbetandet av riktlinjer för riksplanarbetet och för regionalpolitiken måtte ta hänsyn till de särskilda skäl som föreligger för att vissa områden av Kalmar län behandlas positivt när det gäller stimulans åt miljövänlig industri.

Vår motion har samma syfte som motionen 1788 av herr Hamrin. Då han just närmare redogjort för den kan jag fatta mig kort. I allt väsentligt kan jag instämma i herr Hamrins anförande. Jag vill endast understryka att vi i Kalmar län är glada och tacksamma över vår vackra natur, men att denna absolut inte får innebära att vissa områden av länet blir handikappade i fråga om industrilokalisering. Tvärtom bör de kommuner — såväl på fastlandet som på Öland — som av riksintresse undantas från lokalisering av miljöstörande industri prioriteras vid placering av miljövänliga företag. Även jag ber därför att få yrka bifall till reservationen 10 vid civilutskottets betänkande, undertecknad av moderaternas representanter i utskottet, fröken Ljungberg och herr Wennerfors.

Med rätta har framhållits att goda kommunikationer är av största betydelse för en regions utveckling. Omvänt gäller att Kalmar läns aktuella svårigheter — svagt skatteunderlag, hög utdebitering, låg lönenivå, stor undersysselsättning — i mycket beror på länets dåliga kommunikationer. Kalmar län är tyvärr mycket missgynnat på kommunikationsområdet. Detsamma gäller i fråga om utlokalisering av statlig verksamhet. Statsmakterna borde därför i rättvisans intresse finna det angeläget att Kalmar län snarast tillförsäkrades en större andel av de tillgängliga statliga resurserna.

Det borde också ur alla synpunkter vara otänkbart att under rådande förhållanden överväga en nedläggning av Kalmar flygflottilj. Enligt länsstyrelsens bedömning är ett kvarblivande av F 12 inom Kalmar kommun ur såväl lokaliserings- som regionalpolitiska synpunkter, bedömda tillsammans med kända militära utbildningsbetingelser och operativa faktorer, utomordentligt angeläget. En reducering eller indragning av flygflottiljen skulle enligt länsstyrelsen utan tvivel bli svårartad för både regionen och länet och skapa djupgående ekonomiska och sociala problem. — Jag delar helt denna länsstyrelsens bedömning.

Herr talman! Jag har velat avsluta mitt inlägg i denna regionalpolitiska debatt med att redan nu fästa uppmärksamheten på denna för Kalmar län så utomordentligt betydelsefulla fråga.

Herr LÖVENBORG (vpk):

Herr talman! Jag vill, trots att debatten nu går in på andra varvet och vid det här laget är en smula avslagen, ta upp en del principiella synpunkter. Jag vill göra det med anknytning till en intervju i Dagens Nyheter för någon tid sedan, där SAF-pampen docenten Karl-Olof Faxén uttalade sig om möjligheterna att flytta maskiner och fabriker till områden med få industrier men med arbetskraftsoverskott. Arbetsköparnas företrädare svarade, att "visst kan man flytta maskiner och fabriker, men vi i Arbetsgivareföreningen tycker att det är bättre att flytta arbetskraften till företagen än tvärtom".

Han ansåg också att man inte kan flytta de ledande personerna, som håller företagen i gång. Folk rotar sig på en viss plats, sade han. De vill fortsätta umgås med människor de känner och i sin invanda miljö, och frun och barnen kan få en besvärlig övergångsperiod. Själv trodde han inte att han skulle få sin familj att flytta. Och därmed var det alltså sagt: Arbetare kan inte känna på samma sätt som företagare och högre tjänstemän. Kallt, cyniskt och osminkat kom där arbetsköparsynen till uttryck. Och även om det vore så att man på den kanten förstod hur bittert det känns för tvångsförflyttade arbetare så är det i varje fall ingenting som håller SAF:s ideologer vakna om nätterna. Däremot ömmar man tydligen mycket starkt för hur det industriella etablissemangets övre skikt skulle kunna tänkas känna i sitt innersta om de var tvungna att flytta. Men hundratusentals människor från glesbygdslänen har under tårar och förbannelser tvingats lämna sin invanda miljö. Många tusen har gjort det i resignationens tecken, sårade i själen och intill döden trötta på ett system som behandlar människor så illa.

Denna SAF:s syn att det är bättre att flytta människor än maskiner

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

och fabriker har också varit vägledande för industrins investeringspolitik och synsätt. Till detta har den socialdemokratiska regeringen anpassat sig under många år, inte minst under 1960-talet, då den kapitalistiskt styrda struktumvandlingen fick blomma ut för fullt.

I detta sammanhang måste man fastställa att denna kapitalistiskt styrda struktumvandling kommer att fortsätta om det inte genomförs grundläggande förändringar på det ekonomiska livets område. Den proposition som regeringen nu har lagt fram innehåller tyvärr inte den materiella substans som fordras för att bryta en utvecklingstrend som ligger i linje med storkapitalets intressen men som strider mot folkets.

Förslaget innehåller ingen spärr för storfinansens rätt att bestämma över var och hur investeringar skall göras, ingen plan för statligt industriellt uppbygge i områden där storkapitalet inte vill satsa, man förutser fortsatt utflyttning från de s. k. skogslänen, man låter bilan falla över vissa orter, medan andra karakteriseras som livskraftiga och utvecklingsbara. Men också det senare sker utan att man på trovärdigt sätt förklarar hur expansionen skall gå till, hur sysselsättningsgraden skall ökas. Vi kan självklart inte visa någon större entusiasm över ett så ihåligt förslag.

Vpk har i sin motion noterat vissa glidningar som skett i regeringens tänkande från 1964, då man ju helt accepterade näringslivets s. k. spontana utveckling. Det skulle framför allt ske genom att underlätta rörlighet och omflyttning, och det har man ju satsat på i sådan utsträckning att arbetsmarknadsstyrelsens initialer i norrländsk folkmun har kommit att tolkas som "Alla Måste Söderut".

En våldsam opinion har under senare år kommit till uttryck mot den politiken, den har nu tvingat fram vissa förändringar, men de är inte av avgörande karaktär.

I propositionstexten står det visserligen att "alla vuxna i arbetsför ålder, så långt detta över huvud taget är möjligt, skall kunna få tillgång till yrkesarbete i hemorten eller inom rimligt avstånd från den". Så bör det vara, men ett studium av propositionen klargör snabbt att denna rimliga målsättning saknar täckning i form av konkreta förslag och bestämda riktlinjer.

Verkligheten visar i stället att man kallt räknar med fortsatt flyttlasspolitik. Målsättningen för Norrlandslänen är i stort sett oförändrade befolkningstal. Den naturliga befolkningsökningen skall inte sugas upp, den skall flyttas ut, och det är ju någonting helt annat än att alla vuxna skall få arbete i hemorten. Den förutsedda ökningen på annat håll visar i vilken riktning flyttningsströmmarna skall gå.

I dag ser det ut så här i norra Sverige: Betydande arbetslöshet, långt större än den officiella statistiken. Små möjligheter för kvinnorna att få arbete. Många tusen i omskolning och beredskapsjobb. Massor av ungdom som inte har kunnat garanteras den primära rätten till arbete efter avslutad skolgång. Lägg därtill att de traditionella basnäringarna jord- och skogsbruk drastiskt minskar i betydelse som förvärvskälla. Man har genomfört en rigorös jordbrukspolitik som — hette det då — skulle ge oss billigare livsmedel. Alla vet att den inte har gjort det. Men den tvingade dessutom många tusen jordbrukare — inte minst i Norrland — att ställa in

sig i arbetslöshetskön.

Till allt detta måste också läggas att skogsbolagen genomför en långtgående och hänsynslös rationalisering, som på ett drastiskt sätt minskar antalet arbetstillfällen. Enbart domänverket kommer under perioden 1971 -1980 att minska antalet skogsarbetare från 4 430 till 2 800. Andra skogsbolag gör samma sak, och i intet fall har man lagt fram någon plan för hur de friställda skogsarbetarna skall få nya jobb, exempelvis genom startandet av nya industrier. Sådan är alltså den bakgrund som måste målas upp, den bakgrund som klargör situationens allvar och även regeringspropositionens otillräcklighet.

I mitt eget län, det nordligaste, har det tidigare fastställts att för att hålla nuvarande folkmängd måste man skapa 16 000 nya jobb. Det sägs inte *hur* det skall gå till, om man inte skall räkna med allmänna proklamationer och yvigt tal. En målsättning som går ut på att enbart hålla nuvarande folkmängd är destruktiv till sin innebörd för en rad län. Den betyder att exempelvis från Norrbotten, där vi har en rätt hög nativitet, måste man fram till 1980 skicka i väg 20 000 människor med enkel biljett i näven. Västerbotten får göra detsamma med mellan 8 000 och 13 000 människor. Och vilka kategorier? Jo, nu – liksom tidigare – framför allt ungdom, och det innebär på sikt en snedvriden åldersfördelning och att man rycker undan grunden för en kommande industriell utveckling. Desamma blir verkningarna för övriga skogslän. Fortsatt avfolkning, fortsatt ungdomsavtappning, fortsatt ödeläggelse – sådan är den osminkade sanningen.

Här fördes under gårdagen och under natten en diskussion om befolkningssiffror, primära centra, regionala centra och kommuncentra. Vi vägrar att vara med om detta spel. Vi vägrar att svinga bilan över vissa kommuner. Vi vägrar att döma ut orter, där människor nu lever och vill leva, till stagnation och långsam sotdöd.

Systemet med denna typ av klassificering bedömer jag som destruktivt. Det innebär en anvisning om att varken staten eller enskilda skall satsa på vissa orter, det kommer att gynna koncentrationen, det kommer att förvärpa situationen i stora delar av vårt land, framför allt i Norrland.

Vi vill ha en regionalpolitik, som skapar full och effektiv sysselsättning utan avfolkning, och sysselsättningsskapande åtgärder som ger kommunblocken en chans att leva vidare.

Vi har ett rikt land. Vi har undslupit två förhärjande världskrig. Vi har råd, vi har resurser att utveckla vår industri, att skapa sysselsättning åt alla i varje län.

Men den uppgiften har inte storkapitalet klarat - framför allt inte i norra Sverige. Följaktligen är det samhället som måste klara den uppgiften och det på ett helt annat sätt än tidigare.

I de län som är värst utsatta – de s. k. glesbygdslänen – finns det ingen annan väg än att gå in för ett statligt industriuppygge av stora dimensioner och med stor spridningseffekt. Andra metoder har vägts och befunnits för lätta. Den generella stimulansen, de väldiga subventionernas metod har inte lyckats.

I mitt län, som enligt tidningen Byggnadsarbetaren har en mycket hög byggnadsverksamhet, görs det inte en spik, inte en hammare, inte en

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

hink, inte ett spett, inte en spade. Vi har ingen välutvecklad maskin-
industri, vi har ingen bilindustri, vi har ingen elektroteknisk industri. Vi
har tidningar, vi har gott om skog, vi har fina exporthamnar, men vi har
ingen produktion av finpapper. Ja, listan över vad som *inte* görs, men
kunde göras, skulle kunna bli lång!

Vi anklagar storkapitalet för dess destruktiva och hänsynslösa politik,
men vi anklagar också regeringen för att den inte har utnyttjat sin
parlamentariska maktställning och riksdagens arbetarmajoritet för att
pressa fram de politiska beslut som krävs för att få en rejäl statlig
industriexpansion.

Sverige är ett kapitalistiskt land, och det innebär en rad begränsningar.
Men även i kapitalistiska länder har man i många fall gått längre än den
svenska socialdemokratin har vågat. I t. ex. Italien, Österrike, Frankrike
och vissa andra kapitalistiska länder är den statliga industrisektorn långt
större än här. I Italien har man i lokaliseringsspolitiskt syfte styrt en
betydande del av biltillverkningen till södra Italien, som ju har brottats
med betydande sysselsättningsbekymmer.

Men i Sverige beslutade Volvo för ett par år sedan – och fick också
regeringens nådiga tillstånd – att investera 1 300 miljoner kronor, vilket
på sikt skulle kräva 6 000 nyanställningar. Den investeringen lades i
Göteborg – ett s. k. överhettat område – men den borde ha lagts
exempelvis i Norrbotten, vilket skulle ha inneburit en radikal förändring
till det bättre när det gäller sysselsättningsläget.

Jag tar detta som ett exempel på vad som borde ha skett och vad som
måste ske om man skall lösa sysselsättningsproblemen i de undersysse-
latta delarna av vårt land. Då räcker det inte med propositionens fromma
förhoppningar, utan det gäller att hårt och bestämt styra kapitalet till
områden där det är förnuftigast ur samhällets synpunkt, och man får inte
låta storfinansen bestämma. Man måste gå in för att satsa i stor skala och
planmässigt för att bygga ut befintliga statsindustrier och bygga upp nya
av stort format och med stor spridningseffekt. Det är dessa bestämda
grepp som saknas, och därför utgör regeringens nuvarande linje --
nygamla lokaliseringsgiv skulle jag vilja kalla den – inte den lösning som
situationen kräver.

Däremot har man som surrogat under ett antal år använt olika
älvutbyggnadsprojekt. I avsaknad av långsiktiga rejäla grepp har social-
demokratin, kanske inte hoppat från tuva till tuva i full panik, men i
varje fall från älv till älv. I brist på lösningar med sikte på framtiden är
det tydligt att man även i fortsättningen vill hålla dörrarna öppna för nya
skådespel, inte minst i Norrbotten. En gång var det Vindelälven som var
den stora slagern, sedan blev det Kaitumprojektet som skulle lösa
sysselsättningsproblemen i Norrbotten. Nu är det tydligen Kalixälven
man riktar in sig på.

Jag tycker inte att man kan lita på utskottets skrivning. Den lämnar
alltför många dörrar öppna när det gäller exploateringen av Kalixälven.
Det heter ju bl. a. att "i fråga om Kalix älv bör dock ytterligare
överväganden göras". Det talas om temporärt förbud men också om att
man inte kan avstå från möjligheten att grunda ett definitivt beslut på
"bättre underlag". Jag tolkar det inte på annat sätt än att här ligger en

hund begravnen. Jag fruktar att man än en gång kommer att framställa kraftverksbyggande och naturförstörelse som ett alternativ till avfolkningspolitik och arbetslöshet. Som skedde med galten Särimer i Valhall har socialdemokratin inför varje val återupplivat olika kraftverksbyggen för att inför väljarna ge intrycket att "här har ni räddningen". Det är ett utstuderat bedrägeri och en kortsynt politik, när vi ändock vet att det behövs andra lösningar — inte av typen Döbelns medicin, "som gör mig för i morgon sjufalt värre, men hjälper mig i dag på mina ben".

Som jag sade tyder nu mycket på att man siktar in sig på att kasta sig över Kalix älv. Därmed försöker man nå två syften, dels att dämpa opinionen från de krafter som med allt större styrka kräver långsiktiga lösningar, dels att få människor att slåss om den ena eller andra älvutbyggnaden i stället för att slåss för lösningar av verkligt format och på lång sikt. Men den metodiken går inte längre.

Jag kommer därför att stödja den reservation där det föreslås en skrivning av följande innehåll: "Enligt utskottets mening talar övervägande skäl för att Kalix älv ej bör byggas ut för kraftproduktion."

Någon gång finns det anledning att säga ifrån. Någon gång finns det anledning att säga att bedrägeriet är avslöjat och att det kommer att tillbakavisas. Och en mycket bestämd opinion har redan sagt ifrån när det gäller Kalix älv.

Det krävs lösningar av helt annat format. Det gäller, som jag tidigare sade, att pressa fram en planmässig statlig industriexpansion. Vi vet att det går. I Norrland har vi råvarorna. Vi har arbetskraften. En känd svensk politiker har ju sagt att politik, det är att vilja. Problemen i glesbygdslänen måste lösas med vilja att styra kapitalet i stället för att låta sig styras av kapitalet.

Eller för att använda sig av ett gammalt men riktigt slagord: Folkets vilja måste gå före storfinansens. Då löser man sysselsättningsproblemen, men det innehållet har tyvärr inte den proposition vi nu behandlar.

Herr PETERSSON i Nybro (s):

Herr talman! Jag skall försöka att följa det goda exempel som mina kolleger från Kalmar län givit och åtminstone hålla den tid som jag angivit för anförandet.

När det gäller förslaget till regionplan vill jag inledningsvis ge ett erkännande åt inrikesministern för — i varje fall när det gäller Kalmar län — ett väl avvägt förslag till plan. Jag tror att den kan bli en god grund för det fortsatta arbetet att vända den mindre gynnsamma utvecklingen inom länet i positiv riktning.

Det är bara på en punkt som herr Nilsson i Kalmar och jag haft en avvikande mening, och det gäller omfattningen av länets primära centrum. Där hade länsstyrelsen föreslagit Kalmar-Nybro-Emmaboda och Torsås kommuner, medan departementschefen stannat för enbart Kalmar-Nybro. Vi har i motionen 1778 i nio punkter, som jag av tidsskäl ber att få hänvisa till, enligt vårt förmenande anført starka skäl för att åtminstone Emmaboda borde ha inräknats i det primära centret. Det starkaste argumentet för en sådan ordning är enligt min mening att vi för närvarande håller på med en regionplan som omfattar här nämnda

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

kommuner och vars mål är att bilda underlag för ett förverkligande av det primära centrum som departementschefen föreslår.

Departementschefen har framför allt av geografiska skäl, dvs. avståndet mellan de tre tätorterna, gått emot länsstyrelsens förslag. Detta har utskottet accepterat och anfört såsom ett motiv för sitt avstyrkande av vår motion. Men man slår i samma andetag själv ihjäl denna motivering genom att framhålla att det trots detta går bra att bedriva både ett kommunalt samarbete och en gemensam planering. Utskottets argumentation brister här i logik och är av den anledningen ett svagt underlag för ett avslagsyrkande. Jag skall trots detta med hänsyn till att utskottet är enigt ej framställa något yrkande men förbehåller mig rätten att när tiden är mogen återkomma i ärendet.

I civilutskottets betänkande behandlas inte mindre än tre motioner från Kalmar län i vilka uttrycks oro för sysselsättningen inom de områden av länet som ej får tillföras miljöovänlig industri. Det gäller framför allt Tjusts skärgård med angränsande områden och Öland. Jag har i utskottet ej biträtt dessa motioner. Orsaken är att det enligt min mening inte finns någon anledning att vara orolig. Dels har departementschefen, statsrådet Lundkvist, vid otaliga tillfällen upprepat och även i propositionen framhållit att det ej gäller att hämma dessa områdens industriella utveckling, dels har den socialdemokratiska partikongressen i början av oktober på förslag av kommunalrådet Arne Andersson i Västervik och med instämmande av inrikesminister Holmqvist enhälligt gjort följande uttalande: "Kongressen lämnar partistyrelsen i uppdrag att i den fortsatta regionalpolitiska planeringen särskilt beakta arbetsmarknadsutvecklingen i de områden där riksplanen omöjliggör lokalisering av miljöstörande industri." Detta uttalande av kongressen ger klart och otvetydigt uttryck för var regeringspartiet står i denna fråga. Mot denna bakgrund har jag utan någon tvekan kunnat ansluta mig till utskottets förslag.

Herr talman! Med det anförda får jag yrka bifall till civilutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 35.

Fru SÖDER (c):

Herr talman! Enligt Dagens Nyheter har jag redan här hållit ett anförande under rubriken Hembygdens dag. Trots detta och trots att jag inte enbart kommer att tala om det ämnet, vill jag ändå ta de anmälda minuterna i anspråk.

Inledningsvis vill jag ta upp en problematik som förekommit här i debatten, nämligen utvecklingen på skolans område. Den beskrivning som statsministern gjorde av de ökade möjligheterna till utbildning på universitets- och högskolenivå och på gymnasial nivå samt satsningen på grundskolan vill jag här gärna bekräfta. Vi har från centerns sida medvetet medverkat till denna utveckling och betraktar den som en betydelsefull del av den regionala utvecklingen och balansen. Jag vill dock betona att redan vid beslutet om grundskolan 1962 varnade vi från centerns sida för att läroplanens utformning skulle kunna medföra att skolenheterna blev för stora och att många elever därmed, trots de bättre förutsättningarna för utbildning, skulle få problem. Liknande synpunkter

framförde vi när det gäller gymnasieskolan, och därför förordar vi en ökad satsning på gymnasiefilialer, där så är möjligt. Jag vill också påpeka att vi så sent som i våras reserverade oss för en fortsatt decentralisering av den högre utbildningen i enlighet med UKÄ:s plan.

Det är av stor betydelse för utvecklingen i landets olika delar att det finns nära möjligheter till utbildning. Vi måste vara synnerligen observanta på alla tendenser som verkar i motsatt riktning. Speciellt när det gäller låg- och mellanstadierna har vi de senaste åren fått uppleva skolindragningar som medfört uppsplitande konflikter. Jag tar här inte ställning till de enskilda fallen men vill peka på detta som ett exempel på hur viktigt människor i olika delar av landet uppfattar det vara att man får behålla sin skola. Enligt vår uppfattning skall ungdomarna inom regionen ha tillgång till ett så varierat utbildningssystem som möjligt. De skall ha valfrihet. Det är ett grundvillkor för att kunna minska klyftorna i samhället.

Statsministern tog i går upp en formulering i en debattbok som används i centerns pågående studiecirkelverksamhet och gjorde den till centerns uppfattning i denna fråga. Den grundläggande tanke som refereras där är att när man ger möjlighet till utbildning med viss inriktning i ett område, som inte kan erbjuda sysselsättning med samma inriktning, så innebär detta att ungdomarna efter avslutad utbildning måste söka sig till andra platser för att få jobb. Detta resonemang är efter vad jag förstår helt logiskt. Men det innebär inte att jag skriver under på de slutsatser som provocativt ställs upp i debattboken. Detta är en debattbok, och jag tycker det är viktigt att man i en sådan bok reser olika problemställningar.

Vi har inte den arbetsmetodiken i centern att vi granskar och godkänner varje formulering som ingår i en debattbok eller i en studiecirkelkampanj. Vår politik växer fram ur resultatet av vad studiecirkelar och lokalavdelningar kommer fram till i sina diskussioner. Jag är övertygad om att man ute i landet i våra studiecirkelar kommer att mycket noga gå igenom det här avsnittet och sätta in det i ett regionalpolitiskt sammanhang, inte minst efter den debatt som förts i kammaren under de här dagarna.

Det skulle heller inte falla mig in att gå igenom de debattböcker som skrivs av socialdemokrater och rycka loss någon enskild mening och tillvita regeringen denna åsikt. Det tokiga i detta sätt att debattera framstår i speciell klarhet efter det att statsministern tar avstånd t. o. m. från skrifter som framstående vetenskapsmän säger ha utgjort regeringsprogram. Statsministern gör dessa avståndstaganden under hänvisning till att det hela är skrivet av enskilda personer, och jag förmodar då att han menar att även sådant skall ses endast som ett debattinlägg.

Herr talman! Jag skall nu övergå till det som möjligen kan hänföras till den tidigare nämnda rubriken. Det gäller befolkningsutvecklingen i Stockholms län. Regeringen föreslår en ökning fram till 1980 med mellan 125 000 och 195 000 människor. Inrikesutskottet har preciserat denna siffra till ca 200 000 människor. Inrikesutskottets ordförande har här i debatten modifierat siffrorna till att avse hela regeringens förslag. Räknet på medeltal innebär det en ökning på 160 000. Från centerns sida har vi

Nr 146

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

föreslagit som målsättning att AB-län skall öka med ca 65 000 människor under samma tidsperiod.

Det här skall inte bli någon sifferexercis men jag måste något kommentera de olika siffrorna och deras konsekvenser. En ökning inom detta län med 200 000 människor innebär en ökning med bortåt 24 000 människor per år, vilket är en kraftigare befolkningskoncentration än vi någonsin tidigare upplevt. Regeringens medeltal innebär i stort sett samma befolkningskoncentration under resten av 1970-talet per år räknat som vi upplevt under 1960-talet eller en ökning med bortåt 20 000 människor per år, vilket vi tagit avstånd från i reservationer från centern i de regionala planorganen.

Enligt centerns förslag skall målsättningen för Stockholms län vara att länet får behålla sitt födelseöverskott och att samhällsplaneringen skall inriktas efter detta. Därigenom skapas bättre förutsättningar att klara utbyggnaden av viktiga samhällsfunktioner på ett sätt som motsvarar människornas krav. Statsministern har själv sagt att det är angeläget att minska befolkningstillväxten för att klara viktiga samhällsfunktioner.

Nu verkar det som om det finns två olika linjer när det gäller att klara storstädernas problem. Den ena linjen, företrädd av utskottsmajoriteten, går i korthet ut på att det är angeläget att koncentrera människorna till storstäderna för att därigenom skapa resurser för att lösa koncentrationsproblemet. Den andra linjen innebär att man minskar problemen i samhällsutbyggnaden genom att minska befolkningstrycket på dessa områden. Denna politik företräds av centerpartiet.

Jag kan inte begripa hur man på allvar kan hävda att storstädernas köproblem löses bäst genom att man gör köerna längre — det må sedan gälla bilköer, köer för att få egna hem eller för att komma in på sjukhus. Problemen är desamma och löses genom ett minskat tryck på storstäderna.

Den inomregionala balansen inom t. ex. Stockholms län innebär givetvis stora problem. Vi har avfolkningsproblem i länets ytterområden — i t. ex. Norrtälje och Nynäshamn — och på senare år har även Stockholms kommun fått vidkännas befolkningsminskning. Från centerns sida ser vi mycket allvarligt på dessa problem, men de får inte lösas på bekostnad av serviceunderlaget i andra län — i skogslänen. Det gäller för länspolitikerna att inom de ramar som dras upp här i riksdagen åstadkomma en lämplig bebyggelseutveckling i olika delar av länet. En sådan fördelning och prioritering är möjlig inom de ramar som centern anger och som anvisas även i reservationen till regionplaneförslaget 1973 för Stockholms län.

Vi har under de senaste två åren fått en kraftig stagnation i befolkningsutvecklingen i våra storstäder. Stockholms län har inte kunnat behålla sitt födelseöverskott. Jag vill gärna framhålla att ett sådant tvärstopp ger stora problem för kommunerna. Man kan säga att detta län nu något litet fått känna av den utveckling som förekommit i decennier i många glesbygdskommuner. En sådan stagnation är inte bra men får inte bytas ut mot en än mer problematisk överkoncentration.

De senaste årens befolkningsutveckling hänger samman med den allmänna konjunkturutvecklingen. Arbetslösa människor i andra delar av

Lördagen den
16 december 1972

Regional utveckling och hushållning med mark och vatten

landet kan ju inte finna skäl att flytta till Stockholm och fortsätta att vara arbetslösa där. Dessutom har det kärvare läget på arbetsmarknaden inneburit att många invandrare rest tillbaka till sina gamla hemland. Detta slår igenom med speciellt stor kraft i områden med förhållandevis många invandrare.

Det är inte motiverat att beroende på en konjunkturedgång vidta desperata åtgärder som rubbar de mer långsiktiga besluten om samhällsutvecklingen. I den av oss alla väntade konjunkturuppgången ligger också en fortsatt befolkningskoncentration av 1960-talets omfattning om inte begränsningsåtgärder vidtas. Samhället måste alltså ha beredskap att möta konjunkturuppgången och medverka till nya arbetstillfällen så att människor i alla delar av landet kan beredas sysselsättning. Det är de nya arbetstillfällena som i första hand skall förbättra den regionala balansen — inte flyttning av befitliga.

Nu säger man från främst socialdemokraternas sida att centern intar en fientlig inställning till människorna i storstäderna, att centern försöker skapa motsättningar mellan människor i staden och människor på landet, att centern försöker rycka undan den grundläggande samhällssolidariteten.

Människorna i glesbygden skall enligt socialdemokraterna vara tack-samma för att verksamheterna koncentreras till storstäderna eftersom därigenom resurser skapas för skatteutjämning och för transfereringar.

Detta är ju rent nonsens som man försöker slå i de människor som drabbas av koncentrationens och utglesningens nackdelar. Vi i centern vill skapa förutsättningar för en samhällsutbyggnad anpassad för en lugnare befolkningsutveckling. Endast på detta sätt kan vi åstadkomma bättre förutsättningar för människorna i storstäderna att trivas och finna sig till rätta i sin hembygd. Detta är i högsta grad en positiv inställning till människorna i storstäderna. Vi har aldrig förnekat att det finns människor som vill bo och arbeta där. Då måste också deras miljökrav respekteras och tillgodoses.

De som försöker ställa upp skatteutjämningsbidragen, de sociala transfereringarna m.m. som ett utslag av storstadsmänniskornas stora solidaritet med människorna i andra delar av landet är i själva verket de som försöker skapa motsättningar. Jag tror visst att denna solidaritet finns, men jag tycker det är en i grunden felaktig — och i sin förlängning osolidarisk — tanke som här gör sig gällande. En av de grundläggande orsakerna till att vi måste ge skatteutjämningspengar och att transfere-ringarna är större till avfolkningslänen är just den regionala utvecklingen. Avfolkningslänen har fått en ofördelaktig åldersstruktur, samtidigt som serviceunderlaget i glesbygderna har blivit väsentligt försämrat. Jag tycker det är otäckt när man tar denna utveckling som intäkt för att det är stor samhällssolidaritet och generositet då de områden som har en positiv befolkningsutveckling ger bidrag till upprätthållande av grundläggande samhällsservice i de områden som har problem och som blivit berövade stora delar av sin skattekraft på grund av utglesningen respektive koncentrationen av resurserna till andra områden.

I ett solidariskt samhälle kan man inte ställa upp någon sådan motsättning beroende på från vilka områden skattepengarna kommer.

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Det är en grundläggande solidaritet i samhället att vi tar hand om våra äldre. Det är bl.a. därför vi kräver effektivare skatteutjämningsbidrag m.m. På sikt måste samhällssolidariteten upprätthållas genom att inga län behöver få omfattande flyttningsförluster och att åldersstrukturen blir ungefär densamma i alla delar av landet.

En fortsatt befolkningskoncentration är inte en förutsättning för att man skall kunna klara den grundläggande samhällssolidariteten. Solidariteten kräver den fördelning av samhällsresurserna, som vi föreslagit i vår riksplan, i vår motion och i våra utskottsreservationer, som riksdagen nu har möjlighet att rösta för.

Herr NILSSON i Kalmar (s):

Herr talman! För att realisera det regionalpolitiska utvecklingsprogram som regeringen förelagt riksdagen måste alla framåtsträvande krafter medverka. För att fylla de befolkningsramar som uppställts krävs att människorna på de olika orterna ges arbetstillfällen och utkomstmöjligheter. Kan man ej detta är ramarna och decentraliseringen omöjlig. Det är omvittnat förut i debatten.

Redan regeringens förslag är djärvt och kan innebära svårigheter att förverkliga. Hur centerpartiet skall förverkliga *sin* plan är inte lätt att förstå. Men det blir väl heller aldrig aktuellt.

De två stora sysselsättningsområden som i första hand kan komma i fråga för omflyttning är service och industri. Servicen, som visar en ökande tendens, har den svagheten att service fordrar ett visst underlag för att en omflyttning skall vara realistisk — servicen skall ju finnas där folk bor och verkar. Med den tänkta Orts- och regionalstrukturen bör dock ett visst slag av service kunna omflyttas och fördelas ut i landet.

Industrin är lättare att lokalisera och decentralisera. Vi har dock haft en nedgång i industrissysselsättningen under senare år, en nedgång som beräknas fortsätta under i varje fall första delen av 1970-talet enligt långtidsutredningen. Den industriella utvecklingen blir därför troligen helt avgörande för om målet skall kunna nås.

Departementschefen har uppmärksammat detta och utskottet har diskuterat denna fråga. Utskottet har uttryckt detta så: "Den industriella utvecklingen och sysselsättningen måste vändas i en uppgång och ökas." Hur skall man då klara detta? Utskottet säger: "En väsentlig del av ansvaret för industriutvecklingen och industrissysselsättningen måste ställas på privatägda företag, som i dag äger 95 procent av svensk industri. Om inte ett tillfredsställande resultat nås av privat industriutveckling bör detta vara en ytterligare anledning att intensifiera den statliga industri-verksamheten."

Herr Helén har i debatten betecknat dessa rader som en plump och som en ful socialistisk fläck i utskottsutlåtandet. Herr Nordgren betecknar dem som försök till smygsocialisering. I reservationen 6 yrkas också helt foljriktigt av moderata samlingspartiet och folkpartiet att dessa rader skall utgå ur utlåtandet — utan någon som helst motivering!

Som i första hand löntagarrepresentant finner jag det mycket märkligt. Hur kan detta självklara påstående betecknas som en plump och en socialistisk fläck eller som smygsocialisering? Samma partiers ideologi

är att det privata näringslivet skall handha industrin, vilket man också gör till 95 procent. Staten skall inte lägga sig i denna verksamhet. Samtidigt vill man nu att industrin inte skall ha något ansvar för ökningen av industrisysselsättningen — för människornas utkomst. Hur går detta ihop? Vem skall då ta detta ansvar? Industrin skall inte ha ansvaret — staten skall inte ordna industriella jobb! Arbetsmarknadsstyrelsen kanske?

Enligt debatten i onsdags är arbetsmarknadsstyrelsen en modern gigantisk arvtant som fått alldeles för mycket och blivit för stor. Jag tycker att detta verkligen är cyniskt i överkant. Tror ni i folkpartiet och moderata samlingspartiet att människorna nöjer sig med detta? Är det industrin som är till för människorna eller är det människorna som är till för industrin? Det är det förstnämnda enligt min uppfattning.

Det har sagts förut i denna talarstol att industrins uppgift är att skapa arbete åt människorna till en hygglig lön och att ta fram de förnödenheter som människorna ställer krav på, så att de kan tillfredsställa sina behov av varor etc.

Moderata samlingspartiets och folkpartiets ställningstagande i denna fråga — att försöka glida undan industrins sysselsättningsansvar — är enligt min uppfattning en utmaning mot samhället och landets löntagare, men kanske framför allt mot de människor som i dag är arbetslösa och alla de hundratusentals handikappade som i dag söker sysselsättning.

Därtill finns det moderata talare som har det dåliga omdömet att gå upp i riksdagens talarstol — som i onsdags — och ironisera över arbetsmarknadsstyrelsens insatser. Det är häpnadsväckande, tycker jag. Var skulle vi ha stått i dag, om vi inte hade haft arbetsmarknadsstyrelsen och dess insatser? Jag skulle vilja utbrista: Bäva mände landets löntagare, om vi finge en borgerlig regering!

Nu kryper man bakom talet att industrin saknar ekonomiska resurser på grund av samhällets dåliga ekonomiska politik. Finansministern gav i onsdags besked på den punkten, varför jag inte har någon anledning att nu gå in på detta. Men jag skulle vilja säga att det finns anledning för landets löntagare att inför nästa val uppmärksamma folkpartiets och moderata samlingspartiets ställningstagande i denna fråga. Kan inte — eller vill inte — industrin ordna så att det blir den sysselsättning som behövs här, måste samhället/staten skapa nya arbetstillfällen inom industrin.

Herr talman! Jag vill med detta yrka bifall till reservationerna 7, 12, 13 och 19 i inrikesutskottets betänkande nr 28 samt i övrigt bifall till utskottets hemställan.

Herr NORDGREN (m) kort genmäle:

Herr talman! De båda meningar som herr Nilsson i Kalmar inte gillar att folkpartiet och moderata samlingspartiet enligt reservationen vill ha bort ur utskottsskrivningen grundar sig, herr Nilsson i Kalmar, på den erfarenhet vi har om den statliga verksamheten — och herr Nilsson i Kalmar har ju möjlighet att studera den verksamheten på ganska nära håll. Vi fick när höstriksdagen började en redovisning för hur de statliga företagen har gått ihop. Det visade sig då att ett flertal företag hade

Nr 146

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

förluster, sammantaget på ca 200 miljoner kronor.

Herr Nilsson i Kalmar säger att 95 procent av svensk industri är privatägd. Ja, den måste i regel gå ihop, eftersom företagen måste vara lönsamma för att kunna fortsätta sin verksamhet. Om vi ökar andelen för den statliga verksamheten blir förlusterna ännu större, och vem skall då betala dem?

Vi menar i moderata samlingspartiet och i folkpartiet att det är nödvändigt att föra en sådan näringspolitik att det blir lönsamt att driva företag här i landet. Det går inte att ha alltför många olönsamma företag, i varje fall inte privatägda. De måste då så småningom lägga ned sina verksamheter. Är de statsägda kan de däremot hämta pengar att täcka förlusterna med — skattebetalarnas pengar. Det är inte hållbart i längden.

Om det däremot inte på något vis går att klara sysselsättningen på normalt sätt genom ett fritt näringsliv är det klart — och det har vi också betonat och sagt — att punktinsatser måste sättas in, men endast i särskilda fall. Detta betonade jag i mitt första inlägg i går.

Skall vi kunna få ökad sysselsättning måste vi alltså ha ökad lönsamhet för det svenska näringslivet, och det, herr Nilsson i Kalmar, förutsätter en så näringsvänlig politik att företagen — både små och stora — i fortsättningen kan gå ihop. Vi vet att lönsamheten successivt har sjunkit samtidigt som arbetslöshetskurvan har stigit. Det kan inte fortsätta på det viset. Vi måste få förståelse från regeringen eller från riksdagen för denna vår uppfattning, att företagen måste vara lönsamma. Det är det viktigaste. Då kan det bli ökad sysselsättning — hela den här debatten går ju ut på att vi skall skapa sysselsättning för alla människor varhelst de än bor. Endast lönsamma företag skapar trygghet i längden.

Herr NILSSON i Kalmar (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan hålla med herr Nordgren om att företagen måste gå ihop, om de skall fortsätta verksamheten. Detta gäller oavsett det är fråga om privata eller statliga företag. Det är klart att man kan tänka sig att driva de statliga företagen med visst tillskott enbart för att hålla sysselsättningen i gång, men på lång sikt måste det vara ett mål att samtliga företag går ihop. Det är en sak.

Men en annan sak som herr Nordgren tog upp här gäller ekonomin som ni kryper bakom. I onsdagens debatt talade finansministern om hur skattelindringen gynnat företagen här i landet. Han nämnde bl. a. att de svenska bolagen i statsskatt inbetalade 1 156 000 000 kronor. År 1971 inbetalades 1 120 000 000 kronor. Det var 36 miljoner kronor mindre.

Vad är det då som har inträffat och som herr Nordgren betecknar som tunga samhällspålagor? Herr Nordgren talar om att arbetsgivaravgiften bringat företagen på knä långt innan höjningen ens hunnit träda i kraft. Tittar vi tillbaka, finner vi att den genomsnittliga årliga avtalsenliga löneökningen under 1960-talet varit 3,7 procent, medan den genomsnittliga årliga löneglidningen under samma tid uppgått till 4,5 procent. Det enda som enligt mitt förmenande möjligen skulle kunna inträffa nästa år är att löneglidningen skulle minska med 2 procent.

Vilka pålagor har samhället kommit med som är så betungande? Ni har mycket förmånliga avskrivningsregler, ni har skattefria investerings-

fonder och på alla vis andra förmåner som borde hjälpa företagen att klara sig. Talet om att ekonomin inte är tillfredsställande och att samhällets pålagor är så stora att industrin inte kan arbeta är felaktigt.

Men dagens fråga gäller egentligen inte detta utan moderata samlingspartiets och folkpartiets ställningstagande när det gäller den privata industrins ansvar för sysselsättningstillfällena och deras ökning. Detta är det viktigaste i denna fråga.

Herr NORDGREN (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att både herr talmannen och kammaren håller mig räkning för att jag inte fortsätter den här ideologiska och näringspolitiska debatten.

Får jag till herr Nilsson i Kalmar bara säga, att vi på en punkt är eniga: målet måste vara att både de statliga och de enskilda företagen skall gå ihop. Men tyvärr fick vi vid höstrikedagens början redovisat att flertalet av de statliga företagen inte går ihop. En utredning om de privata företagen visar att ungefär 27 procent av dessa går med förlust och att 33 procent ger mindre vinst än den normala bankräntan. På det viset kan man inte fortsätta. Vi måste få en annan inriktning på näringspolitiken.

Herr NILSSON i Kalmar (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag konstaterar att herr Nordgren inte vill svara på den viktiga frågan här, och jag konstaterar också att moderata samlingspartiet och folkpartiet i frågan om ansvaret för sysselsättningstillfällena inom det privata näringslivet inte vill vara med om att det privata näringslivet skall ha ett större och ökat ansvar.

Herr EKINGE (fp):

Herr talman! Jag skall inte heller gå in på herr Nilssons i Kalmar försök till storpolitiska utläggningar i det här avseendet. Jag vill bara konstatera en liten sak. När herr Nilsson i Kalmar tar upp den här frågan måste han vara medveten om att det parti som han själv representerar och den regering som haft ledningen här i landet tydligen har misslyckats på ett sådant sätt att man nu måste påstå att det beror på den privata industrin att man har misslyckats.

Jag skulle kunna vända det och säga till herr Nilsson utan att gå närmare in på det, att om inte samhället och regeringen vill ta en väsentlig del av ansvaret för industriutvecklingen, då gör det privata näringslivet det. Det har man gjort. Men det borde kännas på något sätt genant att sätta upp en pekpinne från herr Nilssons sida i ett läge när han tydligen själv måste konstatera att det parti som han representerar inte har kunnat klara saken. Det är mot den bakgrunden som det är önskvärt att denna mening hade varit borta ur betänkandet.

Låt mig, herr talman, gå över till ett par andra synpunkter. Till den proposition som vi nu behandlar har jag avgivit tre olika motioner. En är föranledd av ett påstående i propositionen beträffande riksplaneringen, att det är ett riksintresse att lämpliga markområden reserveras i Nyköping-Oxelösund för miljöstörande industrier, samt av skrivningen beträffande en eventuell ytterligare utbyggnad av Marvikens oljekraftverk.

Nr 146

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

I min motion har jag framhållit att en etablering av miljöstörande industri i Nyköping-Oxelösund skulle innebära ett allvarligt hot mot de stora natur- och friluftsvärden som dessa områden representerar och att det därför är angeläget att föroreningsriskerna noga studeras och att den avgörande bedömningen beträffande etablering i sista hand får göras av berörda kommuner.

Beträffande Marviken har jag framhållit att varje ytterligare utbyggnad av Marvikens kraftverk måste anses som en nyetablering.

Jag vill nu slå fast vad civilutskottet säger på s. 24, nämligen: "Enligt utskottets mening torde motionens syfte såväl i denna del som beträffande utbyggnad av Marviken redan vara i väsentlig grad beaktat."

Jag är glad att civilministern är inne i kammaren i det här ögonblicket, för jag skulle gärna vilja ha bekräftat att detta måste tolkas så, att om någon miljöförstörande industri skall lokaliseras till Nyköping-Oxelösund, skall det inte göras förrän man eliminerat föroreningsriskerna. En rimlig tolkning av den citerade utskottsskrivningen är vidare att någon ytterligare utbyggnad av Marviken ej kommer att medgivas om man icke först eliminerat luft- och vattenföroreningarna. Jag är naturligtvis intresserad av att höra om civilministern delar denna min tolkning. Om han gör det, är jag självfallet helt tillfreds.

I en annan motion har jag tagit upp frågan om vissa ändringar i den föreslagna ortsklassificeringen och nödvändigheten av att man i den framtida regionalplaneringen beaktar de erfarenheter som man nu bara delvis har men som man framdeles får mera av beträffande den s. k. bandstads- eller bandlandskapsprincipen.

Som inrikesutskottet säger i sin skrivning blir Gotland det enda län som kommer att sakna primärt centrum. Vidare vitsordar utskottet att Gotland och Visby har ungefär samma servicefunktioner som många andra primära centra. Endast med hänvisning till att Gotland har bara 54 000 invånare avstyrker utskottet mitt motionskrav att Visby bör betecknas som primärt centrum. Den positiva skrivning som utskottet sedan kostar på sig beträffande nödvändigheten av att stödja Gotlands utveckling, kan jag bara uppfatta som den obotfärdiges förhinder. Jag hoppas att inrikesministern skall finna det angeläget att rätta till detta misstag beträffande Visby vid första bästa tillfälle.

Slutligen måste jag, herr talman, nu få uttala min förvåning över att inrikesministern i propositionen helt negligerat det välmotiverade krav som länsstyrelsen i Södermanlands län framfört att Flen skall betecknas som regionalt centrum. Det här kan ju, som någon talare förut sade, tyckas vara en hembygdsrörelsefråga. Jag delar inte den uppfattningen att frågan skulle vara mindre väsentlig därför att det rör sig om en enskild ort. Det förhållandet att det nya förslaget till riksplanering och regionalpolitisk plan bygger på länen måste också göra det angeläget att man inte försvagar länen ur näringspolitisk synpunkt. För Sörmlands del gör man det genom att frångå länsstyrelsens välmotiverade krav på att Flen skall betecknas som regionalt centrum. Som jag framhållit i min motion, är det angeläget att denna centrala del av länet verkligen stödjess. En jämförelse med andra län ger också vid handen att Flen borde ha betecknats som regionalt centrum. De aktuella förhållandena i länets

västra del gör det också motiverat att hela detta område betecknas som ett regionalt centrum.

Herr talman! Jag inser det meningslösa i att nu yrka bifall till mina motioner, och jag avstår därför från det. Jag vill till slut bara uttala förhoppningen att insikten om det rimliga i att tillmäta länsstyrelsens bedömning avgörande betydelse skall växa sig starkare och starkare. Utskottet säger ju: "Självfallet måste modifikationer i planen kunna göras när det visar sig påkallat i det fortsatta planeringsarbetet." Det hoppas jag också skall ske på sådana punkter där det, som jag har påvisat här, verkligen behövs.

Herr FRIDOLFFSSON i Rödeby (s):

Herr talman! I reservationen 8 vid inrikesutskottets betänkande nr 28 har herrar Nordgren och Oskarson yrkat att riksdagen skall uttala att lasarettsvården bibehållas i de tilltänkta regionala centra samt att vårderna vid behov bygges ut.

Hur sjukvårdens resurser skall fördelas inom länen är landstingens uppgift. Att göra ett uttalande av det slag som reservanterna tänkt sig kan inte vara möjligt, med hänsyn till att de olika regionala centra som föreslås har mycket varierande storlek och att förhållandena inom sjukvården är så olika från län till län.

Departementschefen har sagt att enligt hans uppfattning är det särskilt viktigt att vid planering av sjukvården beakta samordningen med övrig länsplanering.

Utskottet instämmer i departementschefens uttalande och utgår ifrån att landstingen i sin planering beaktar vad som i propositionen anförts i fråga om utvecklingen av den regionala strukturen.

I sin iver att få så mycket stöd som möjligt till Norrland tänker en del motionärer ej på att bifall till deras motioner skulle skapa arbetslöshet på andra orter i landet. En sådan motion har väckts av herr Petersson i Gäddvik m. fl., som vill att underhållet av statsisbrytarna skall utföras i Norrland. Dessa arbeten utförs till ganska stor del på Karlskronavarvet, där man under senare tid har lagt ned i genomsnitt 40 000 arbetstimmar per år på underhåll av isbrytare. En förflyttning av dessa arbetstillfällen till Norrland skulle betyda en ökad arbetslöshet i Karlskrona.

En ökad regional utveckling skall väl bygga på andra åtgärder än flyttning av arbetslösheten från en ort till en annan.

Herr talman! Jag vill härefter övergå till att säga några ord om centerns regionalpolitik.

Ett genomgående uttryck i centerns motioner och reservationer är "ett så långt möjligt decentraliserat samhälle". Vad är detta för ett mått? Hur mycket som är möjligt måste vara ett tänjbart begrepp. Betyder det att man i varje liten by skall ha all den service som kan efterfrågas? Eller skall detta möjligen vara fallet i de något större tätorterna eller i de s. k. kommuncentra? Löftet att det över hela landet skall finnas livskraftiga tätorter kan nog bli rätt svårt att infria för centern, om partiet i framtiden skulle bli så starkt att det måste gå från ord till handling. Men då går det väl på samma sätt som inom jordbrukets föreningsrörelse, där centern har ett dominerande inflytande men där det inte blir så mycket

Nr 146

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

av det decentraliserade samhället.

I stället genomför man en allt starkare centralisering, t. ex. av slakterier, mejerier och kvarnar. Arbetsplatser och företag läggs ned på löpande band. Sedan 1950 har omkring 500 mejerier lagts ned. Under vart och ett av de senaste åren har 15–20 mejerier rationaliserats bort. På samma sätt pågår nedläggning av ett flertal slakterier och kvarnar, vilkas verksamhet överförs till ett fåtal orter i landet, i allmänhet till de större och bärkraftigare tätorterna – inte till landsbygdskommuner. Dessa sammanslagningar och nedläggningar rullar vidare medan centern i riksdagen angriper samhället för centralisering. Det väcker föga förtroende.

Skaneek, Skånemejerier och Skånska lantmännen har beslutat att bygga ett gemensamt kontorshus i Malmö. Beslutet föregicks av långa diskussioner och protester. Elon Arvidsson, ordförande i Frosta ortsförening, uttalade bl. a. i tidningen Land: "Om vi själva bygger i Malmö kan vi aldrig bli tagna på allvar när vi hävdar att andra bör flytta ut från storstäderna." Det är vad som nu håller på att hända. Vi kan inte ta centern på allvar så länge man ej själv försöker nå upp till de mål som man kräver att andra verksamheter, särskilt de statliga, skall uppfylla.

Centern hävdar att vi skall öka takten i utflyttningen från storstadsområdena, men dess egna företag flyttar mer och mer in till storstadsområdena, exempelvis till Stockholm och Malmö.

Jordbrukskassorna bygger ett nytt huvudkontor i det centrala Stockholm. Regeringen erbjöd sig att gå in med stöd och bidrag, om jordbrukskassorna var beredda att lägga huvudkontoret ute i landet. Men regeringen fick nej; kontoret måste ligga mitt i Stockholm.

Staten lokaliserar nu ut lantbruks- och skogsstyrelserna till Jönköping. När beslutar centerpartisterna i LRF att flytta ut sin centrala administration från Stockholm?

Årligen beviljar AMS 20 000–25 000 personer flyttningsbidrag för att de skall komma i gång på den nya hemorten. Samhället träder alltså in för att betala en del av den kostnad den enskilde drabbas av i samband med en flyttning. Det är en självklar verksamhet i ett samhälle, där vi vill hävda solidariteten mellan människor och undvika godtycke.

Nu säger centern att flyttningsbidragen är ett exempel på åtgärder som bidragit till befolkningskoncentrationen i samhället. Man menar på fullt allvar, att om bara flyttningsbidragen tas bort, kommer företagen själva att känna sig tvungna att betala flyttningen av arbetskraften. Det skulle innebära, menar man, att företagen i stället skulle bli mer benägna att lokalisera sig dit där arbetskraften finns. Jag betvivlar detta. Jag vill åberopa ett exempel från mitt hemlän Blekinge, trots att det tidigare nämnts i debatten.

När Kristianstad-Blekinge slakteriförening, KBS, lade ned slakteriet i Karlskrona berördes ett fyrtiotal man. Några är fortfarande kvar på slakteriet, men de flesta har fått annat arbete i Karlskrona. Sex anställda har fått flyttningsbidrag från AMS för att fortsätta att arbeta för KBS i Kristianstad. Vad menar man inom centern om detta fall? Tror man att centraliseringen till Kristianstad inte hade blivit av, om KBS fått betala flyttningen av de anställda? Fråga befolkningen i Blekinge vad den tror

om den saken!

Herr talman! Jag vill sluta med att yrka bifall till reservationerna 7, 12, 13 och 19 vid inrikesutskottets betänkande nr 28 samt i övrigt till utskottets hemställan i detta betänkande.

Herr NORDGREN (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara erinra herr Fridolfsson i Rödeby om att hela den här propositionen siktar till att man i görligaste mån skall ta hänsyn till människornas behov och önskemål. Det har statsministern klart uttalat på s. 10 i propositionen, och inrikesministern har rekommenderat att det i de regionala centra skall finnas lasarett, en ordentlig sjukvård för människorna. Om man verkligen vill följa upp propositionens anda kan jag inte förstå att herr Fridolfsson i Rödeby menar att man skall ta bort den servicen för människor i ett regionalt centrum som har haft den under en lång följd av år. Vi begär ingenting annat än att de regionala centra som nu har en något så när ordnad sjukvård med normallasarett bör få behålla den. När det finns landsting, där tendensen är att man vill ta bort denna service, tycker jag det är riksdagens och regeringens skyldighet att se till att så icke sker.

Herr FRIDOLFSSON i Rödeby (s) kort genmäle:

Herr talman! Utskottet har endast konstaterat att detta är en landstingens uppgift. Här har talats så mycket om att vi skall decentralisera i samhället och överlåta beslutanderätten åt de olika lokala myndigheterna. Det här är ett sådant fall. Det är landstingen som ordnar sjukvården inom respektive landstingsområde, och det är landstinget i Gävleborgs län obetaget att lösa sina lasaretsfrågor på det sätt man finner lämpligast ur sin egen synpunkt. Vi i riksdagen skall inte lägga oss i hur den frågan löses. Det är på den grunden utskottet har tagit sin ställning.

Herr NORDGREN (m) kort genmäle:

Herr talman! I reservationen har också vi sagt att det egentligen är landstingen som skall fatta dessa beslut. Men när en myndighet, ett landsting eller en kommun inte sköter sina uppgifter till människornas bästa, då är det enligt min uppfattning regeringens respektive riksdagens sak att påpeka detta och rätta till det.

Herr FRIDOLFSSON i Rödeby (s) kort genmäle:

Herr talman! Då menar herr Nordgren att riksdagen här och inrikesutskottet i sitt betänkande skulle ställa sig som förmyndare över landstingen och tala om för dem hur de skall lösa sina sjukvårdsfrågor. Det vill vi inte vara med om. Vi vill att landstingen själva skall få besluta inom sitt verksamhetsområde. Därför har vi intagit denna ställning.

Herr WINBERG (m):

Herr talman! Får jag först säga ett par ord till herr Fridolfsson i Rödeby som nämnde något om den motion angående reparation av isbrytare som vi några stycken från moderata samlingspartiet har

Nr 146

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

avlämnat. Motionen har tillkommit just därför att det finns stora sysselsättningsproblem även i norra Sverige, vilket jag antar att herr Fridolfsson känner till.

Flera talare före mig har påpekat det otillfredsställande i att riksdagen tvingas behandla detta mycket omfattande material om den regionala utvecklingen och hushållningen med mark och vatten under några få veckor i slutet av höstriksdagen. Av de två utskott som berett dessa ärenden för kammaren, har i varje fall inrikesutskottet gett uttryck åt samma mening, när utskottet konstaterat att tiden för behandling av propositionen har varit knapp, och att det hade varit önskvärt att riksdagen haft ytterligare tid till sitt förfogande. Utskottet säger emellertid vidare, att utskottet funnit det möjligt att på den tid som står till buds bereda ärendet. Nu vet vi att utskottet för att klara det har brutit mot bestämmelsen i 26 §, tredje stycket, riksdagsstadgan där det sägs: "Utskott får ej sammanträda samtidigt med kammaren." Detta tycker jag ur principiell synpunkt är mycket allvarligt. De här bestämmelserna har naturligtvis inte kommit till av en slump. De har ett väsentligt syfte. Jag vill hävda att man har rätt att ställa särskilda krav på att den lagstiftande församlingens organ följer de föreskrifter för arbetet och dess bedrivande som stadgats.

När man diskuterar regionalpolitik innebär det inte alltid, men ganska ofta, att man också diskuterar Norrlandspolitik. Detta är inte så konstigt när man konstaterar att i de fem Norrlandslänen bor ungefär 15 procent av landets befolkning på en yta som upptar ca 58 procent av landets areal. Utflyttningen från Norrlandslänen har under en följd av år varit mycket kraftig, och det har också skett en omflyttning med en klar trend från norr till söder och från inland till kustland. I arbetet på att nu ge de bygder som under en lång tid, medan detta land har haft en socialdemokratisk regering, fått se många av sina söner och döttrar för sin utkomsts skull vara tvingade att flytta en chans att skapa sysselsättning i framtiden — och därmed kanske ge åtskilliga av dem som tvingats flytta bort möjligheten att återvända — är naturligtvis många politiska ingredienser viktiga. I botten ligger givetvis en vettig och framsynt ekonomisk politik, som stimulerar företagsamheten i stället för att försvåra den genom att lägga alltför tunga bördor på den. Ovanpå det behövs en modern regionalpolitik, som jag tror att vi nu är på väg att skapa, åtminstone i väsentliga avseenden. En särskilt betydelsefull del i den regionalpolitiken — inte minst för Norrlandslänen — är åtgärder på kommunikationernas område. Jag tror att det knappast går att överskatta kommunikationernas betydelse för att nå en önskad regionalpolitisk utveckling.

Det regionalpolitiska transportstödet har till uppgift att utveckla näringslivet bl. a. i Norrland. Det fyller en betydande funktion när det gäller att utjämna de transportkostnader som företagen — och medborgarna över huvud taget — i Norrlandslänen har i förhållande till dem som bygger och bor i de tätare befolkade områdena i landet. Nu när detta transportsöd funnits några år kan det finnas skäl att justera till det därför att det — även om jag tycker, att det i princip är riktigt — har vissa skönhetsfel i utformningen. Jag skall för att spara tid för kammaren inte gå in på enskilda detaljer utan bara slå fast att det är i hög grad önskvärt

att stödet i framtiden kan göras mer omfattande och att det kan utgå i vidare former än det nu gör. Det skulle vara av stor betydelse för många bygders möjlighet att vara attraktiva i skilda näringspolitiska hänseenden. Det finns många orter där man säkert skulle vilja se en förbättrad utformning av detta transportstöd som en särskilt viktig del av en aktiv regionalpolitik. Jag kan nöja mig med att nämna några av dem som jag motionsledes har tillåtit mig att fästa uppmärksamheten på när det gäller behov av olika åtgärder: Sollefteå, Ånge och Järpen. Men det gäller naturligtvis många fler.

I reservationen 20 till inrikesutskottets betänkande nr 28 uttalas att det finns goda skäl att på olika punkter införa generösare regler för transportstödet. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den reservationen.

Herr NILSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Det är inte utan att jag känner mig som fjällkon som skickades på gräsbete men som, när hon kom fram, fann gräset avbetat. Det har sagts så mycket i denna debatt att det inte är mycket att tillägga, men eftersom jag är motionär och några socialdemokratiska ledamöter från Stockholm har velat fästa riksdagens uppmärksamhet på det aktuella läget i Storstockholm tvingas jag att ta till orda.

Motionen är motiverad av att storstadsverkligheten i den regionalpolitiska debatten stundom råkat i skev belysning. Detta gäller särskilt centrens synsätt.

Så några allmänna betraktelser.

Den industriella tillväxten har i vårt land liksom i alla industristater lett till en snabb befolkningsökning i tätorterna och de större städerna. I det utvecklingsskede som vi upplevt under de senaste årtiondena har koncentrationen varit det förnämsta medlet för att åstadkomma en ökad produktivitet. Jag tycker att detta skall sägas för balansens skull i denna debatt. Det går igen inom alla områden, också inom de s. k. modernäringarna. Ny teknik och nya produktionsmetoder har drastiskt minskat behovet av folk i jord- och skogsbruk, och de som tidigare haft sin utkomst där har sökt sig till den expanderande industrin och till servicesektorn. Vad annat skulle de för övrigt kunna göra?

Denna process har på några decennier lett till en enastående välständsökning med få motsvarigheter internationellt. Här finner vi i själva verket grunden för det välståndssamhälle som vi har timrat. Den fattigdom som för inte så länge sedan präglade livet för huvuddelen av befolkningen tillhör nu historien. Självklart har denna snabba samhälls-omdaning inte kunnat fortgå utan mindre önskvärda sidoeffekter. I storstäderna och glesbygderna möter vi avigsidorna i strukturomvandlingen. I storstäderna är miljöfrågorna det allvarligaste problemet, i glesbygderna sysselsättningen.

Regionalpolitiken siktar till en jämnare fördelning av välståndet. Vi vill vidta åtgärder för att möta industrialismens negativa verkningar. Den hittills förda regionalpolitiken har i allt väsentligt varit framgångsrik – jag vågar göra detta påstående i motsats till vad många andra talare har sagt i denna debatt. Men den har kanhända arbetat med för små medel. Nu

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

krävs övergripande insatser, det behövs en klarare målsättning för regional- och miljöpolitiken. Samhället måste styra utvecklingen i överensstämmelse med de många människornas behov och önskemål. Vi vill inte finna oss i att vår framtid bestäms av anonyma marknadskrafterns spel med människor och naturresurser.

Den liberala doktrinen har visat sin otillräcklighet. Ingen betvivlar kapitalintressenas förmåga att finna ut vad som är företagsekonomiskt mest lönande. Men företagen bedömer i första hand människorna som konsumenter och som anställda, och jag skall inte förebrå dem för det. Jag höll på att säga att de i varje fall fordomdags bortsåg från människan som människa, och då måste samhället ingripa.

Den proposition som riksdagen nu skall ta ställning till innebär en klar framflyttning av samhällets gränspålar -- där kan jag ge herr Bohman rätt i vad han sade i går. En ny genomtänkt regionalpolitik, baserad på solidaritet och gemenskap, håller på att ta form. Här utformas förslag om hur samhället skall se ut i framtiden.

Propositionen är vittsyftande i sin målsättning att ge alla rätt till arbete, trygghet och god miljö. Och jag säger som inrikesministern sade i går: Intet annat land kan visa upp motsvarigheten. Regeringens vilja att samordna politiken inom en rad delområden i en gemensam färdriktning inger goda förhoppningar.

Den ekonomiska tillväxten har varit särskilt påtaglig i storstäderna. Detta faktum har på sina håll förorsakat en mytbildning. Ibland liknas storstaden vid ett modernt Gehenna i skarp motsats mot landsbygdens trygga tillvaro, ibland skildras storstäderna som överflödande av tillgångar, vilka samlats på landsbygdens bekostnad. Den som bor i Stockholm och har kontakt med dem som arbetar i staden känner inte igen sig inför dessa grälla målningar. Något stämmer inte. Storstäders befolkning arbetar hårt och bidrar i hög grad till vår gemensamma försörjning. Ingen kan vinna -- det vill jag understryka -- på att det skapas motsättningar mellan stad och land.

Och det kan bli svårt att enas om en regionalpolitik som leder till en försämring av villkoren för människorna i storstadsregionerna. Där bor ändå en tredjedel av landets befolkning. En första förutsättning för att vi skall kunna resonera oss fram till en gemensam politik och godtagbara metoder är att göra rent hus med alla vanföreställningar. Regionalpolitik behöver ju inte innebära att storstäderna och deras regioner skall sättas på mellanhand. Och det *är* en vanföreställning, ärade kammarledamöter, att Stockholm och Stockholmsregionen har en överfull sysselsättning. Även här finns arbetslösa och bristande balans. De senaste tolv åren har antalet sysselsatta stockholmare i tillverkningsindustrin minskat med 40 procent, i länet i dess helhet med 22 procent -- mot 5 procent i det övriga landet. En så snabb minskning av industriella verksamheter går inte smärtfritt förbi.

Propositionen redovisar en nyanserad syn på verkligheten i motsats till centerns vådaskott. Storstäders betydelse för välbästandet utvecklingen slås fast, deras problem behandlas insiktsfullt. Regionalpolitiken får inte utformas på storstäders bekostnad.

Även vi anser att en dämpning av tillväxten är ett förnuftigt led i

regionalpolitiken. Det går emellertid inte att panikbromsa på centerns vis. Ett sådant förfarande skulle medföra skadeverkningar inte bara för storstäderna utan för hela vår ekonomi, effekter som inte kan motverkas med aldrig så intensiva satsningar i andra regioner. Människor och företag kan inte flyttas som kollin. De utgör delar av en levande organism.

Regeringen anser att en dämpning i storstädernas tillväxt inte får resultera i att de sociala förhållandena försämrats. Denna i och för sig självklara deklaration måste mot bakgrunden av den pågående debatten hälsas med tillfredsställelse. Propositionen uppmärksammar också behovet av att nedgången i industrisysselsättningen i Stockholmsområdet ägnas särskild uppmärksamhet. Det får inte bli fråga om att generellt hålla tillbaka näringslivet i storstadsområdena eller att dämpa tillväxten så, att man inte får en tillräckligt differentierad arbetsmarknad.

Inrikesutskottet ansluter sig till propositionens synsätt, och efter de anföranden som hölls av Bengt Fagerlund å utskottets vägnar i går skulle jag egentligen kunna vara tillfredsställd. Tyvärr förbigår emellertid utskottet ett väsentligt drag i den aktuella utvecklingen. Utskottet anför att stagnationen främst är en följd av den nedåtgående konjunkturen under de senaste åren. I en konjunkturuppgång kan befolkningstillväxten på nytt skjuta fart, sägs det, och det är därför för tidigt att dra vittgående slutsatser av den förändrade utvecklingen. Det ligger förvisso någonting också i detta resonemang. Men de problem som vi fört fram i vår motion har föga att göra med det nuvarande konjunkturläget. Vi har understrukt riskerna av att Stockholmsområdet får en sammansättning i sitt näringsliv och en social struktur som strider mot målsättningen om regional balans och som motverkar klassutjämning i samhället.

Den vikande industrisysselsättningen är nämligen ingen ny företeelse. Nedgången har fortgått under en lång tid oberoende av konjunkturen. Problemets omfattning framgår med all tydlighet av de siffror för industrisysselsättningen i Stockholm som Metallarbetaren redovisade i våras. Sedan 1960 har enbart metallindustrin förlorat 11 000 arbetstillfällen. I Stockholm finns nu bara två industrier med mer än 1 000 anställda, och det finns många tecken på en ogynnsam utveckling under återstoden av 1970-talet. Befolkningsförändringarna avviker påtagligt från vad som förekommer i landet i övrigt. Prognoserna pekar på en minskning av befolkningen från 728 000 invånare 1971 till 640 000 år 1980. Samtidigt växer andelen äldre från 14 procent till 20 procent, medan andelen yrkesverksamma minskar från 63 till 59 procent. 55 000 arbetstillfällen har försvunnit inom tillverkningsindustrin sedan 1960.

Herr talman! Siffrorna talar sitt obönhörliga och hårda språk. Åtgärder måste därför sättas in för att motverka regionens utarmning. Statsmakterna kan därvid påräkna allt stöd från de kommunala organen. Dessa ser allvarligt på förhållandena och söker göra vad de själva kan för att bidra till att den lokala arbetsmarknaden skall få en mera allsidig sammansättning.

Storstadsområdenas behandling i utskottet visar att centern står isolerad i sin syn på vad som sker i Stockholmsregionen. Detta har av någon underlig anledning inte framgått riktigt av debatten här. Jag undrar varför man inte på borgeligt håll i övrigt har velat tala klarspråk. Jag

Nr 146

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

tänkte, när jag lyssnade på herr Fälldin i går, att hans anförande för herrar Bohman och Helén måste ha smakat som begravningskonfekt på bröllop. Centern vill nämligen inte förstå vilka djupgående konsekvenser dess uttalande innebär. Den förfar som en sminkör vilken döljer sanningens verkliga ansikte. Och jag frågar: Var finns känslan och förståelsen för industriarbetarna, småföretagarna och andra som arbetar i storstaden för vårt gemensamma bästa?

Låt mig i all vänskaplighet säga till slut: Centerpolitiken utmärktes enligt min mening tidigare för sans och måtta. Den nya centern skenar emellertid nu fram utan att ge sig tid att se efter vad de s. k. – jag använder den beteckningen – egna förslagen får för konsekvenser. Den kloka eftertanken har fått vika för en konfrontationspolitik där formen är viktigare än innehållet.

Många med mig som respekterat centern – det skall jag villigt erkänna – vill gärna se dess riksplan som ett mellanspel. Planen är emellertid en riksblandning så ensidig att den måste bränna på tungan även för en inbiten piprökare.

Med dessa ord sagda har jag inget särskilt yrkande.

I detta anförande instämde herr Hellström samt fru Gradin, fru Theorin och fru Thorsson (samtliga s).

Fru SÖDER (c) kort genmäle:

Herr talman! När man lyssnar till herr Nilsson i Stockholm får man ju en verklig svartmålning av förhållandena i storstadsområdena och då speciellt Stockholm.

När herr Nilsson säger att vi vill sätta tvärstopp, så är det fel. Vi föreslår ju alltför en befolkningsökning som ingår i planeringstalen för Stockholmsområdet som är lika med födelseöverskottet, och det är viktigt att här poängtera att vi i vår plan föreslår att Stockholmsområdet och andra storstadsområden skall ha en lika stor andel av Sveriges befolkning 1980 som dessa områden har i dag.

Jag tycker det är ett underkännande av regeringens och utskottsmajoritetens förslag när man säger att vi vill sätta tvärstopp i Stockholm. Vad innebär då majoritetens förslag i de andra länen, exempelvis skogslänen? Det måste ju betyda att man där föreslår en tillbakagång.

Vi måste se på problemen både ur storstadssynpunkt och ur glesbygdssynpunkt. Och här har alltså centern föreslagit att varje område skall få lika stor andel av befolkningstillväxten som området har i dag. När det gäller tillverkningsindustrin i Stockholmsområdet, så delar jag herr Nilssons uppfattning att det vore mycket olyckligt om vi skulle få en nedgång och en ytterligare försämring av balansen mellan tillverkningsindustri och administrativa tjänster och servicetjänster. Det är förvånande att man från socialdemokratiskt håll i Stockholm har gått emot den andra utlokaliseringsetappen, där det skulle vara möjligt att medverka till att bringa ned obalansen och bidra till en bättre balans i arbetsmarknadsförhållandena inom andra delar av landet. Vi vill ju medverka till att förbättra denna genom de två utlokaliseringsetapperna. Dessutom föreslår vi – vilket ytterligare skulle förbättra balansen – att

man skall decentralisera inom förvaltningen. Det är ett medel som verkar i samma riktning.

Helt naturligt ser vi inte vårt förslag som ett vådaskott mot Stockholmsområdet – vi försöker att se det ur hela landets syn. Herr Nilsson i Stockholm talade om att vi skall lyssna till vad människorna önskar och vill. Jag har till alldeles övervägande delen, när jag talat med människor i det här området, fått uppfattningen att vad de vill är en dämpad tillväxttakt, därför att vi på det sättet bättre kan tillgodose deras krav. Jag vill bestämt tillbakavisa de påståenden som gjorts tidigare här att vi vill sätta stopp för serviceutbud av olika slag – sjukhusbyggnader och annat. Det finns ingenting som verifierar dessa påståenden, utan tvärtom är det så att genom en dämpad tillväxttakt får vi bättre möjligheter att tillgodose de berättigade krav som storstadsmänniskorna ställer på att få behålla sin hembygd intakt.

Herr NILSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstår inte vad fru Söder menade. I mitt anförande nämnde jag inte med ett ord servicen i Stockholm. Fru Söder polemiserar mot något som jag inte har sagt. Men jag har ingenting emot om den reträtt, som fru Söder nu gjort i förhållande till vad centern sagt tidigare, fullföljs av centern i övrigt. Det inkasserar jag bara i så fall.

Men jag vill också slå fast att centern genom etableringskontroll och avgifter vill minska tillverkningsindustrin ytterligare i en redan industrifattig region. Faktum är nämligen att andelen sysselsatta i tillverkningsindustrin ständigt minskar också utan centerns hjälp. Låt mig bara ge några exempel på det. Borta är storföretag som Electrolux, Ahréns, Separator, ASEA, Electrohelios, De Laval. Ermi, Gyllings och Sporrang – för att här bara nämna några exempel. Stockholms struktur urholkas sålunda och valmöjligheterna till arbete begränsas.

Nu säger fru Söder att om detta är ett faktum, så skall man inte motsätta sig att den statliga administrationen flyttas ut. Nej, men den statliga administrationen flyttas ut samtidigt som bondeföretagens administration flyttar in. Jag har här en förteckning över 29 företag med tjänstemän som är förankrade i centern. Det säger väl allt.

Vad vi vill är att man inte skall flytta ut ytterligare företag från Stockholm eller förhindra att industriföretag lokaliseras till Stockholm, ty i annat fall får vi en snedbalans som från regionalpolitisk synpunkt är allt annat än önskvärd.

Fru SÖDER (c) kort genmäle:

Herr talman! De exempel som herr Nilsson i Stockholm nämnde på företag som flyttats från Stockholm är väl om något bevis för att förhållandena i storstadsområdena försämrats – de fördelar de tidigare haft, jag delar den uppfattningen att de funnits – har övergått till nackdelar. Det är detta som vi nu får se effekten av.

Vad sedan etablering av tillverkningsindustri angår tycker jag att vi måste se den saken från hela landets synpunkt. Och då delar jag inte uppfattningen att man hit skall lokalisera tillverkningsindustrier – i varje fall inte till den inre regionen – utan det gäller att kunna behålla de

Nr 146

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveckling och hushållning
med mark och vat-*
ten

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

tillverkningsindustrier som redan finns här och se till att de får möjligheter att fortleva. Vi skall inte med flyttningsbidrag medverka till att flytta dem till andra delar av landet. Det är ju de nya företagen och de nya arbetsplatserna som skall ge balans på arbetsmarknaden och i den regionala utvecklingen. Vi skall inte flytta redan befintliga företag härifrån. Det är viktigt att slå fast den saken.

Vad sedan gäller utvecklingen i Stockholms kommun, som herr Nilsson talade om, så har ju den politik som bedrivits i Stockholms kommun medverkat till den snedvridna åldersfördelningen, när man har låtit den processen fortgå att man omvandlar bostäder till arbetsplatser. Det är någonting som har fortgått under lång tid och som har lett till den olyckliga utvecklingen. Vi har därför i vår riksplan och i de reservationer som avlämnats till planorganen här i regionen föreslagit att man skall sträva efter en utveckling som ger Stockholms kommun en ökad andel av befolkningen samt att arbetsplatserna flyttas från cityområdet ut till de områden där människorna i dag bor för att på det sättet minska reseavstånden och få en rimligare åldersfördelning i Stockholms kommun. I förorterna har vi ju den motsatta åldersfördelningen. Där bor mest unga människor.

Herr NILSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Då kan jag i alla fall än en gång inkassera att fru Söder i alla händelser inte vill vara med om att flytta ut några företag från Stockholm i fortsättningen. Med de exempel som jag gav i vilka jag har sagt att det är så många företag som flyttar så att centern inte behöver hjälpa till därmed.

Jag vill ytterligare säga att centern bl. a. i sin lilla gröna gör sådana uttalanden att man drar slutsatsen att centern är storstadsfientlig och då särskilt Stockholmsfientlig. Det tror jag – när det gäller i varje fall valmanskåren i Stockholm – är en politisk radsåningsmaskin, i vilken det har kommit ogräsfrön, och det kommer vi att utnyttja i fortsättningen.

Vad beträffar den s. k. kontorisering som har skett i Stockholm har den i varje fall inte påverkat de företag som jag nämnde och som har flyttat ut från Stockholm. Det var nämligen industrier som ingenting hade att göra med kontoriseringen. Slutligen vill jag påpeka att de kommunala myndigheterna i Stockholm – i varje fall socialdemokraterna – gör allt för att reparera och restaurera lägenheter och därigenom åstadkomma bättre boendeförhållanden i innerstaden än tidigare.

Herr BÖRJESSON i Glömminge (c):

Herr talman! I det digra material som det här ärendet utgör är det naturligtvis svårt att på 10 minuter göra någon översiktlig bedömning. Det kan endast bli fråga om några kommentarer i vissa avsnitt och till vad som har sagts här under debatten.

Bernt Nilsson i Kalmar frågar: Hur i all sin dar skall centern klara tillämpningen av sin riksplan? Med anledning därav vill jag bara säga att det får vi naturligtvis resonera om, när regeringen kommer till våren och säger hur man ämnar praktisera tillämpningen av sina planer. I dag är det knappast tid och tillfälle till detta. Centerns riksplan är en målsättning.

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Till Torsten Nilsson vill jag säga att vi saknar inom centern inte känsla av förståelse för industriarbetarna i Stockholm. Det är oriktigt att påstå något sådant. Han säger att företagen flyttar ifrån Stockholm utan centerns hjälp. Men jag undrar om det inte är centern som har skapat vinden, och det är det som i viss mån har stört cirklarna.

Vad beträffar den lilla gröna, som han här talat om och som tidigare kommit upp i debatten i riksdagen i andra ärenden, nämligen skriften om centern på arbetsplatsen har man sagt att där vill centern liksom tona ner motsättningarna. I den här debatten säger man att centern vill förstora motsättningarna mellan landsbygd och storstad. Jag skulle vilja fråga: Varför skulle t. ex. Washington vara så dåligt och utarmat i förhållande till Stockholm. Washington har ju knappast någon industriell utbyggnad. Därmed menar jag inte att man skulle göra så att Stockholm blir utan industriell verksamhet.

Herr Fridolfsson i Rödeby säger att jordbrukets föreningsrörelse har centraliserats och har minskat företagens antal när det gäller sina anläggningar. Jag vill bara nämna en uppgift om föreningsrörelsens dimensioner. I Skaraborgs län har jordbrukets föreningsrörelse 3 250 anställda vid 93 driftplatser. Efter landstinget är det den största arbetsgivaren inom länet. Herr Fridolfsson frågar: Vad menar centern? Vi menar att herr Fridolfsson har fel, när han anger att centern genom att vara närstående jordbrukskooperationen inte skulle medverka i ett decentraliserat näringsliv. Jag uppmärksammade för ca tre veckor sedan en tidningsartikel, där Kooperativa förbundet säger: Vi upprätthåller inga företag endast för sysselsättningens skull.

När de jättelika förslag som vi nu diskuterar framlades i proposition, var det många människor och tidningar i landet som ställde frågan: Hur blir det med vår landsända? Finns det någon ort där som tillåtes att växa eller som inte tillåtes att växa? Hela problematiken och planeringen med en hård styrning från högre ort bär inom sig själv fröet till sådana frågor.

Det kan naturligtvis konstateras att en hel del av problemen med lokalisering och planering kan bli lösta hyggligt med förslagen. Men man kommer aldrig ifrån att många bygder och landsändar känner sig oroad av vad framtiden på grund av den här planeringen kan komma att innebära i fråga om upprätthållande av ett nödvändigt näringsliv. Att det upprättas ett system med klassificerade orter innebär ju i sig självt att man på många områden låser utvecklingen och förhindrar en naturlig flexibilitet.

Visserligen har väl en hel del av de tätorter som nu finns i gamla tider tillkommit genom styrning från statsmakternas sida. Men många orter har tillkommit av utvecklingens egen kraft och genom att enskilda människor tagit initiativ, planerat och varit skapande krafter utan alltför hård reglering. Jag hoppas att, när denna planering skall förverkligas i praktiskt resultat, inte hinder i alltför stor utsträckning reses vid avgörandet på detaljplanet av enskilda projekt i orter, som inte har fått äran att komma med som utvecklingsbara i det här förslaget.

Vad beträffar de lokala förhållandena i Kalmar län har man i propositionen angett att där finns stora kustområden som bör skyddas för miljösvår industriexploatering, och man har i synnerhet nämnt

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Västerviksområdet. Men Öland liksom Gotland har man angett ha stora värden ur rekreatiions-, natur- och kulturvårdssynpunkt.

Jag anser att denna struktur av rekreatiionsområde bör kunna anpassas till en bofast befolkning med skilda näringsfång som levebröd, där jordbruk och industri bör kunna utgöra huvudnäringarna även för framtiden. Jag är inte böjd för att övervärdera turismen som näring att hålla en landsända levande. Den säsong som turismen har är alltför kort, och den är alltför väsensskild från människornas mera normala näringsfång året om. Däremot kan jag inte tro att turismen sliter ner naturen i den omfattning som en del olyckskorpar gärna vill göra gällande.

Vad som gagnar landsdelen mest är företag och arbetsplatser i de olika mindre tätorterna som inte anges som tillväxtorter i det förslag som nu ligger på riksdagens bord. Jag vill uttrycka min förhoppning om att detta förslag är till sin innebörd utformat så, att det inte lägger hinder i vägen för eventuella lokaliseringar till Öland av sådan industri som inte särskilt är miljöskadlig, att även sådan industri som är baserad på de naturliga tillgångarna, t. ex. cementtillverkning, får fortsätta. Det har också i propositionens angetts att så skulle vara fallet.

Nu säger man i debatten här från alla partier, utom från centern, att näringslivets företag inte räcker till för att man i alla bygder kan få arbete inom räckhåll. Men nog finns det möjlighet till fördelning om man bara vill och om man skapar de naturliga förutsättningarna härför. Man har ju en yttre ram av produktionsmöjligheter, en yttre ram av arbetsplatser, och det är givet att när arbetsplatserna något så när skall fördelas — de måste fördelas om det skall vara någon mening med en plan — så kommer det att bli en del kontroverser mellan olika orter, mellan olika kommuner osv.

Man har tidigare angett att koncentration var det medel som skulle ge samhället de ekonomiska tillskottsresurser som eftersträvades, men den ideologin har slagit fel — något som förre utrikesministern Torsten Nilsson också här angav.

Utskottet har avslagit ett yrkande från ett par ledamöter från Kalmar län om att föra Emmaboda till Kalmar primära centrum. Men det är också lika viktigt att alla de orter i Kalmar län som inte fått utmärkelsen att vara tillväxtort inte hindras administrativt eller på annat sätt att få tillskott av näringsliv och förnyelse när de gamla, tidigare företagen av världens gång — eller på något annat sätt — har tjänat ut.

Jag har sett i dessa sammanhang att man från regeringen sagt att "det företagsekonomiska lönsamhetstänkandet utgör inte något värn för människorna". Jag vill inte gå med på det. Det är inte någon riktig bedömning. Är ett företag inte ekonomiskt bärigt måste det läggas ned, och då blir i stället — enligt mitt sätt att se — människorna oskyddade när de förlorar sin förtjänst och därmed sitt arbete och får lämna sitt hem och bostad. Det kan innehålla *någon* delsanning men som helhetsbedömning är det fel. I stället skulle jag vilja säga att man bör se till att olika delar — och jag talar i det här fallet för Kalmar län — får, som nämnts tidigare i debatten, järnvägsförbindelser, goda vägar och andra trafikförbindelser samt en allmän näringspolitik så att företagens lönsamhet skyddas och en fast produktion upprätthålles. Det blir det bästa värdet

och skyddet för de enskilda arbetande människorna.

Statsrådet Lundkvist sade tidigare i debatten ang. markvärden under gårdagens kväll att förr var det så att en del som hade pengar kapade åt sig de bästa bitarna för sommarstugetomter. Det är en för hård generalisering att slå fast ett sådant resonemang. Jag känner till många från socialgrupp 1 som köpt tomter för 50 öre eller 1 krona per m², men i dag får industriarbetarna betala 35 kronor per m² i de områden där det allmänna drivit fram en planering. Det är inte markägaren som får det här höga tomtpriset utan det är en dyrbar och byråkratisk planering som tar 97 procent av pengarna. Den ursprungliga markägaren får, som sagt, inte mycket, och det var mot bakgrunden av detta som jag gärna ville göra dessa kommentarer. Förhållandena kan ofta vara några andra än statsrådet gjorde gällande — det kan t. o. m. vara tvärtom.

Herr talman! Jag kommer vid voteringen att rösta för de reservationer som centerns ledamöter har avgivit och i övrigt för utskottets förslag.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! När man ganska ensam under ca 30 år i riksdagen har sysslat med att få förståelse för naturvård och möjligheter för olika människor att få del av de värden som vårt land ändå kan bjuda hela vårt folk, då är det självklart att man känner en viss glädje över att vi kommit så här långt. Riksdagen har under lång tid bjudit en oratorisk uppvisning vid dessa debatter. Jag hade trott att vi skulle kunna vara eniga om att ge uttryck åt tacksamhet och glädje över att Sveriges riksdag har velat ta upp dessa olika frågor och försöka finna en lösning på dem.

Jag har fattat propositionen som en skiss — inte bara en ofullbordad symfoni utan även en bild av vad man skulle önska. Därför synes det mig inte finnas någon anledning att syssla med olika partiers synder och försummelser i olika situationer. Det kan icke för någon vara angeläget att kräva en syndabekännelse. Alla partier har, under den tid jag har suttit i riksdagen, på ett otillständigt sätt försyndat sig mot Sveriges natur och försummat att ge människor rättigheter i olika sammanhang.

Tidsnöden har självklart inte gjort det möjligt att behandla denna fråga med den omsorg som varit behövlig. Jag är förvissad om att de flesta ledamöter icke har hunnit med att läsa igenom propositionens alla sidor. Inte heller har man hunnit läsa motionerna eller de erforderliga kompletterande handlingarna. När man beklagar detta får man väl ändå säga att det funnits en vilja — även om noggrannheten har fått sitta emellan.

Jag skulle tro att riksdagens ärade talman också har en känsla av att det här sker någonting väsentligt när det gäller människornas fritid. Det är ju inte bara Kilsbergen som man har hoppats på att kunna bevara för människorna. Har man haft möjlighet att resa runt i vårt land och sett förstörelsen, har man varje gång varit rädd.

Att jag kanske har sysslat med allemansrätten så pass mycket under åren har sin grund i att jag har velat försöka finna en rättshistorisk grund för att visa att samhället, åtminstone under överblickbar tid, ändå som en grundton haft en gemenskapsrätt, en från den romerska rätten och germanska tiden utgående och sedan i svensk politik århundrade efter

Nr 146

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

århundrade vidmakthållen vilja att ta hänsyn till att samhället skulle avdela vissa värden för alla människor. Jag har försökt att samla detta rättshistoriska material för att ur det finna att juristerna och juristutbildningen borde kunna frigöras sig från 1611 och 1617 års privilegiesamhälle. Då förbehölls ridderskapet och adeln 800 ämbeten, rättsväsendet skulle vara knutet till adelsmännen, och dessa fick icke dömas av andra än adelsmän.

Det mest glädjande anförande som hållits här hölls av statsrådet Lidbom. Jag skulle önska att det hållits på 1940-talet då vi försökte bevara grusåsar och vattentäkter från förstörelse. Det konstaterades då att samhället aldrig hade tilldelat enskilda dessa grusåsar och vattenområden, som ansågs vara impediment. Samhället kunde i den situationen ha infört en lagstiftning som hämmat eller förhindrat förstörelsen.

Det är synd att förre statsrådet Torsten Nilsson har gått ut ur kammaren nu, men jag vill säga att om tillfälliga utskottet under 1940-talet hade förstått grusåsarnas betydelse skulle vi i dag ha sluppit miljardkostnader, och framför allt skulle vi ha sluppit att bl. a. i Uppland se alla sårn i grusåsarna. I TV talar man om Bålstaåsen och riktar anklagelser mot kommunalfolk, men den felande är Sveriges riksdag. Varför utnyttjade man inte möjligheten 1940 att utan någon som helst kostnad för samhället överföra grusåsarna till staten? I stället överlät man dem till enskild spekulation, och i dag ser vi resultatet.

Förstörelsen har nu drivits så långt att alla oavsett politisk uppfattning säger att den inte kan få gå längre. Som vanligt ingriper samhället många årtionden för sent. Det är därför som man får tänka sig att försöka bota några sår i naturen och kanske företa en del amputationer.

Här har talats om socialisering. I min motion nr 1823 har jag försökt påvisa att även sådana personer som icke kan beskyllas för att vara socialister har varit inne på tanken att utnyttja lagstiftning och samhällsresurser för att stävja vissa missförhållanden. Jag har bl. a. anført att Curry Treffenberg, som knappast kan sägas ha varit socialist, här i riksdagen var med om att ta tillbaka till kronan 160 mil långa och 1,5 å 2 mil breda markområden i Norrland därför att man på 1700-talet hade bemäktigat sig kronans mark till förfång för människorna och samhället.

Det har förekommit samhällsingripanden under olika tidsskeden. Jag måste tyvärr erkänna att vi socialdemokrater har varit de som minst tillgripit vad som kallas socialisering. Det är främst högermän och andra borgerliga som varit tvungna att göra det för att bota en sjukdom som samhället inte kan tolerera.

Den s. k. rättsfråga som varit uppe till diskussion är ganska ovidkommande, eftersom här inte finns någon som helst rättstradition.

Jag har ansett att samhället borde återta egendom som överlämnats med nyttjanderätt för att ett bruk eller en industri skulle hållas i gång. Det har förekommit i hela Sverige men i synnerhet i Norrland. I dag läggs bruken ner i Uppland och annorstädes av brukspatroner som en gång lade beslag på kronans mark och vatten, men de har glömt att återlämna statens egendom. Om man vill upprätthålla rättsprinciperna är det orimligt att hävda att ett sådant återtagande skulle vara felaktigt. Vi reagerar i dag om någon går in på en bank och lägger beslag på några

hundratusen eller en miljon, och vi kan inte finna oss i att de som har lagt beslag på pengarna går ut och köper aktier – inte ens om den som ombud gör köpet är i god tro – utan i ett rättssamhälle finner man det rimligt att ta tillbaka vad någon orättfärdigt har lagt beslag på. Förhållandet är detsamma när det gäller samhällets egendom. Det är regering och riksdag som skall se till att allmänhetens, de egendomslösas rätt att ha tillgång till och nyttja mark- och vattenområden tas till vara.

Under förmyndarregeringarna på 1600-talet lade de Geer och Axel Oxenstierna beslag på kronans egendom. Adeln och ridderskapet tog kronans mark, betalade icke någonting för den men kunde ändå få kvitton utfärdade av kammarkollegiet. I riksdagens ståndsprotokoll kan man läsa att när denna orätt kom till synes, så sade riksdagen ifrån att det orättmätigt tagna skulle återgå till kronan, dvs. allmänheten. Detsamma var förhållandet under hela 1700-talet. När man 1765 kunde konstatera att bruken i Uppland, som jag här har talat om, köpts för de stulna 104 miljoner kronor och de inemot hundra tunnor guld som vissa penningmagnater och deras medhjälpare orättmätigt hade lagt beslag på, stod det icke minst för juristerna klart att detta icke anstod ett rättssamhälle. 1823 års betänkande visar likaså att en ridderskapet tillhörig person och utskottsledamot klart och tydligt sade ifrån att rättsväsendet icke fick fungera som en enhet avskild från samhället utan det skulle ses i sitt sammanhang. Det sades ifrån att samhället skulle återta beslagtagna egendom. Längre fram på 1800-talet förekommer samma förfarande. Det är intressant att läsa protokollen från 1868 års riksdags andra kammare. Där sades det också ifrån att ämbetsverk och andra inrättningar inte skulle sättas emellan riksdagen och regeringen och därmed sätta rättsväsendet ur funktion.

För att återgå till vårt nuvarande århundrade vill jag hänvisa till vad jag anfört i motionen. Statsrådet Lidbom refererade också till det beslut som koalitionsregeringen fattade sedan den allmänna och lika rösträtten införts. Att vi sedan på olika sätt kränkt den enskildes rätt är alldeles klart. Det kan icke vara rätt att människorna i Norrland, som fick rätt till vissa nyttigheter för att de som nybyggare skulle kunna odla upp landet, i dag får finna sig i att bolag lägger beslag på rättigheter som de haft sedan urminnes tid. Det kan icke vara rätt människor som haft dessa rättigheter och som släktled efter släktled varit knutna till bygden i dag får finna sig i att bli dömda som tjuvfiskare och tjuvskyttar av bolag som inte har rätt vare sig till vattenområdena i fråga eller till nyttigheterna. Dessa bolag har aldrig uppvisat någon köpehandling eller annan rättshandling över förvärvet. En landshövding, lagman, general m. m. tog från staten flera kvadratmil markområden, och det finns inga handlingar i bergsarkiven som visar att det funnits någon rätt härtill. I Sollefteå finns det ännu en prost som kan följa generation efter generation tillbaka till 1600-talet då den tidens samhällsbevarare tog ifrån finnbefolkningen dess egendom och skickade i väg människorna utan att någon köpehandling över förvärvet har kunnat uppvisas. I dag kan dessa stora bolag hindra bygdebefolkningen och människor över huvud taget att utnyttja sina gamla rättigheter. Förutsättningen för att människorna i dessa bygder skall kunna utnyttja sina rättigheter är att kronan hävdar sin äganderätt som

Nr 146

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

aldrig har fråntagits kronan. Det är både regeringens och riksdagens skyldighet att hävda sin äganderätt så att vanliga människor kan utnyttja de rättigheter de sedan urminnes tid har haft. Det är därför jag i min motion säger att vi icke behöver ta ifrån någon enskild en backe eller liten jordbit. Om vi tar tillbaka den mark och de naturtillgångar kronan en gång ägde, och även nu äger, och hade reserverat för människors utnyttjande räcker det mer än väl. Vi skulle då få tillgång till alla kuster och alla vattendrag och det skulle räcka en bra bit.

Sedan Sverige år 1809 slutade kriga är den mark vi kunnat tillföra vårt landområde den markhöjning som skett. I dag – 1972 – får vi finna oss i att bolagen lägger beslag på holmar, skär och strandområden som aldrig tillhört dem och icke kan tillhöra dem.

Det har i dag talats om rättslöshet och konfiskation. När de Geer skapade sina domäner tog han 700 å 800 hemman från jordbrukare på olika håll.

1689 beslöt man att de skulle lämnas tillbaka. Men de lämnades aldrig tillbaka eftersom de som skulle verkställa beslutet tillhörde de privilegierade.

Likadant är det med markvärdestegringen. Det verkar som om det skulle innebära en socialisering att låta samhället tillgodogöra sig den. Alla vet att Henry George inte var socialist. Han var djupt kristen och skulle väl närmast vara gammelliberal. I polemik med påven om den sociala grundorätten i fråga om markvärdestegringen m. m. säger han, att det är orimligt att enskilda skall kunna nyttja marken såsom spekulationsobjekt och åsamka industrin och människorna över huvud taget en oerhörd skada.

Statsrådet Lidbom gav några exempel i förrgårdkväll som visade att priset på mark tjugodubblats på tio år. Det var emellertid inte så avskräckande. Om vi ser på förhållandena runt omkring oss och t. ex. noterar hur priset på mark i olympiastaden München har kommit att stiga efter olympiaden, kan vi konstatera att markvärdestegringen uppgår till tusentals procent. Jag önskar att stat och kommun skall kunna tillgodogöra sig uppkommen markvärdestegring. Om denna markvärdestegring hade gått till industrin och människorna över huvud taget skulle vi givetvis inte ha behövt betala tusenlappen eller mer för en kvadratmeter mark i Stockholms centrum. Detta går ut över inte bara tätorternas enskilda människor, som inte har gjort någonting för att påskynda markvärdestegringen, utan också de jordbrukare som vill förvärva ett jordbruk därför att de har intresse av det.

Priserna på mark stiger till en helt enkelt orimlig höjd. Därför anser jag att regeringen skall utreda frågan om att sätta ett grundpris på all mark, knutet till det pris som exempelvis god åkerjord i dag betingar. Vad därutöver tas ut av olika personer skall samhället återbörda till stat och kommun.

Det framhålls att en enskild träffas av detta. Men, ärade kammarledamöter, hur ofta träffas inte den egendomslöse av denna oerhörda markvärdestegring. De flesta människor i dag äger inte tillgångar utan är beroende av andra människor. Det är otillständigt och för en kulturstat orimligt att denna markvärdestegring skall kunna tillkomma enskilda och

att mark för bostadsbyggande lämnas ut till enskild vinning.

Förhållandet är detsamma beträffande lagar som vi har stiftat under senare år. År 1950 fastställdes lagar om gräns i vattenområde och om rätt till fiske m. m. En mycket hög jurist som var expert ansåg att det skulle kosta högst tre miljoner kronor att betala för s. k. intrång i fiskerätt. Jag varnade för det förfarandet och yrkade avslag på denna dans. I dag uppgår ersättningarna för dessa s. k. intrång till mellan 75 och 100 miljoner.

Vem är skyldig till att dessa miljonbelopp tas från skattebetalarna för att överlämnas till enskilda personer som icke har lidit något intrång i sin fiskerätt och som kanske aldrig ens har utnyttjat fiskevattnen? Det har t. o. m. förekommit att bolag som tagit mark- och vattenområden från staten har betingat sig ersättning för dessa, och det gäller inga små belopp.

Har regeringen skapat garantier för att, när man betalat ersättning för intrång, äganderätten återgår till kronan, som fram till 1950 hade äganderätten till både grund och vattenområden? Jag har vidare påvisat att vi skulle kunna använda gruslagren i våra sjöar – exempelvis Mälaren – för samhällets ändamål. Mälaren, som tidigare hade samma betydelse som Östersjön har i dag, gjordes i stor utsträckning till enskild egendom. Jag ställer frågan: Skall inte riksdagen och regeringen se till att ämbetsverken fullgör sin skyldighet att bevara och bevaka kronans egendom?

Det var omkring år 1603 som man började rita kartor här i landet. Dessa kartor förbjöds av Gustav Adolf – eller rättare sagt av Axel Oxenstierna – av militära skäl och var förbjudna fram till 1644. När sedermera för något år sedan den nya översiktliga kartan skulle upprättas fick bolagen sätta upp stolpar på sina fastigheter för att göra det lättare att flygfotografera områdena. I dag sitter tydligen några yngre personer och gör nya kartor med hjälp av dessa flygfoton. Vid Upplandskusten kan vi se hur den ena kvadratkilometern mark efter den andra läggs till bolagen.

Vi kan fortsätta denna granskning för att göra klart för oss att det är samhällets skyldighet att bevaka rättstillämpningen. Vad som hände under det gamla ståndssamhällets tid från 1600-talet och fram till 1700- och 1800-talen skall vi emellertid inte resonera om nu.

Självfallet har inte alla riksdagens ledamöter hunnit läsa min motion, men jag har i den föreslagit att riksdagen skall besluta om en skrivelse till Kungl. Maj:t om en utredning av alla de frågor som är aktuella i detta sammanhang.

Vi måste se till att denna stora proposition inte bara resulterar i ett ämbetsverk med armar, vilka liksom hos bläckfisken skickas ut åt olika håll. Här måste vi ställa samma krav som vi gjorde på äldre riksråd: de skulle noggrant följa med utvecklingen. Kraven måste i dag ställas på både riksdag och regering.

Jag har troligen läst längre tillbaka liggande riksdagsprotokoll än statsrådet Lidbom, och då hittar man alltid en del ljusglimtar. Jag läste om en diskussion 1868. I denna diskussion restes krav på att kammarkollegiet skulle avskaffas. Kammarkollegiet var det verk, där alla som är

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

intresserade kan påträffa den största samling förfalskade dokument som finns i detta land. Det är givet att det kan ha ett musealt värde att samla på dessa. En del av dem kom bort när slottet en gång i tiden brann, men det mesta finns kvar. Det gäller akter och kartor, vilka visar det år under vilket de förfalskades. Dock används de än i dag, när man från verk och institutioner begär remissutlåtanden, som skall ligga till grund för olika ändamål.

Det enda man från Bergvik och Ala, Philipsons och andra bolag kunnat förvärva var rätten att få nyttja Ljusnan som flottled. När bolagen betalade för detta intrång till staten och bönderna, beviljades detta på villkor att när flottningen upphörde skulle ägandet av älven återgå till kronan och nyttjanderätten till bygdens befolkning. Därför är den diskussion som förs om Ljusnan på något sätt felaktig, för mig veterligt har ägaren-kronan icke gjort någon framställning om att bygga ut Ljusnans vattenfall. Det är ägaren som brukar göra sådana framställningar, och han skall även göra den utredning som är erforderlig. Därefter går han till riksdagen som fattar beslut om hur man skall förfara.

Därför har jag önskat att riksdagen skall uttala att alla de framställningar, som kan komma att göras från enskilda, inte kan prövas av annan instans än just riksdagen. Detta sker då grundlagsenligt efter 77 §. Om man ändå vill göra intrång på kronans mark och egendom, måste man i sammanhanget få klart för sig, att det aldrig kan bli fråga om äganderätt utan endast om visst intrång, som staten och riksdagen först skall ge sitt samtycke till. Men även om jag inte fått det som jag önskat, att vi skulle säga ett absolut nej till utbyggnaden, så anser jag — om man inte kan få det bästa möjliga — att det som kommer fram i reservationen 14 i fråga om Ljusnan ändå är tillräckligt för att göra klart för både myndigheter och andra var och hur kronans egendom skall skyddas och behandlas. Den får icke på ett otillständigt sätt överföras till enskild spekulation.

Jag tror att det är ganska viktigt att man har detta i åtanke. Jag förstår mer än väl, herr talman, att utskottet inte haft tid att pröva motionerna över huvud taget. Man skulle ju hinna läsa igenom de här 2 000 sidorna och naturligtvis en hel del till för att kunna behandla denna viktiga fråga. Därför ber jag att få ställa yrkanden och motivering som jag framställt i min motion nr 1823 och som avser att riksdagen skall i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om vissa åtgärder.

Motionen har upptagits både i civilutskottets och inrikesutskottets betänkanden. I punkten 24 i civilutskottets betänkande, som gäller utbyggnaden av de södra huvudälvarna m. m., är motionsyrkandet i huvudsak tillgodosett genom den till betänkandet fogade reservationen 14 av herr Grebäck m. fl. Jag ansluter mig till det tidigare framförda yrkandet om bifall till denna reservation.

Motionsyrkandet i övrigt är upptaget under punkten 49 i civilutskottets hemställan och punkterna 39 och 44 i inrikesutskottets hemställan. På de punkterna finns inga reservationer, och jag yrkar därför bifall till motionen 1823 med den ändringen, att riksdagens beslut genomgående avser skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan om vidtagande av i motionen angivna åtgärder.

Herr talman, jag brukar tillämpa de gamla Carlyleska orden: En

människas mål är en handling, ej en tanke, vore den aldrig så ädel. Jag hoppas verkligen att detta beslut trots alla oratoriska utläggningar inte skall bli bara en tanke utan en handling, och att denna handling skall komma till uttryck inom en rimlig tid, så att vi kan skydda oersättliga värden för människor. Det gäller vår fauna och vår flora, och det gäller den trivsel vi behöver i olika sammanhang. Det gäller att vi skall kunna ge trygghet till arbete och i andra olika avseenden för Sveriges folk i gemen och sätta stopp för spekulationsintressen och markvärdestegringar. Sådant skall inte få någon som helst möjlighet att fortsätta sin skadliga verksamhet. Vi behöver en lagstiftning som sätter människan i centrum och där man försöker ta de hänsyn som alla behöver ta. Vi skall komma ihåg att det här inte bara gäller människans rätt utan jämväl djurens, fåglarnas och hela vår faunas och floras rätt, som i dessa sammanhang måste beaktas.

Nr 146

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Man kan ha olika meningar om detaljerna i herr Lundbergs framställning, men jag för min del kan inte annat än beundra hans energiska och uthålliga kamp för bevarandet av allemansrätten, och det vill jag gärna ge uttryck för.

Det förslag till riktlinjer för regional utveckling och hushållning med mark och vatten som vi nu diskuterar får, om det ges ett reellt innehåll, stor betydelse för utvecklingen inom landets olika regioner och kanske allra främst för den del av landet där jag hör hemma, nämligen de s. k. skogslänen.

Enligt propositionen bör det vara en ambition, således en målsättning, både vid den regionalpolitiska planeringen och den fysiska planeringen för det första att alla vuxna personer i arbetsför ålder så långt det över huvud taget är möjligt skall kunna få tillgång till yrkesarbete i hemorten eller inom rimligt avstånd från den, för det andra att medborgarna i gemen skall komma i ätnjutande av en god samhällsservice och för det tredje att de samtidigt skall ha möjlighet att leva i en positiv yttre miljö.

Ingen kan väl säga annat än att det här är en fin och utmärkt målsättning, och jag för min del vill gärna ansluta mig till den. Men det är också riktigt det som herr Sträng sade häromdagen: Att sätta målet går ganska lätt, det är betydligt svårare att skapa de möjligheter som är förutsättningen för att målet kan uppnås.

Vi har ganska gott om visioner, men det är inte sådana vi främst behöver. Vi behöver åtgärder som ökar tillväxtmöjligheterna och som ger ökade sysselsättningstillfällen. Detta gäller i särskilt hög grad de landsdelar som sedan länge plågas av en allvarlig undersysselsättning. Dit hör mitt eget län.

Jag har i motionen 1802 redogjort för läget, och jag skall här inte upprepa det. Jag hänvisar till vad som står i motionen. Det framgår emellertid av den redogörelsen att 12–13 procent av länets invånare i yrkesverksam ålder saknar arbete. Det är onekligen ett mycket högt tal. Om till detta läggs att länets invånarantal för närvarande står tämligen stilla men att antalet pensionärer växer – de två sista åren med ca 2 000 – är det inte för mycket sagt att läget är bekymmersamt. Det är därför

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

synnerligen angeläget att tillväxtbetingelserna förbättras. En relativt enkel men säkerligen positivt verkande åtgärd vore att låta hela Gävleborgs län och inte endast Hälsingedelen tillföras stödområdet. Härigenom skulle förutsättningarna för en samlad planering för länets industriella utveckling i väsentlig grad förbättras.

Jag yrkar därför bifall till motionen 1802 i vad det gäller Gästriklands införlivande med stödområdet och bifall till motsvarande yrkande i motionen 1783.

En annan åtgärd av stor betydelse vore att inom länet skapa tillgång till högre utbildning. Jag hänvisar i det sammanhanget till bl. a. ett av mig tidigare framlagt motionsförslag om förläggning av högre teknisk utbildning till Söderhamn. En sådan åtgärd skulle öka länets möjligheter att svara mot den målsättning som propositionen 111 innebär och samtidigt förbättra Söderhamns utvecklingsmöjligheter.

Beträffande Söderhamn vill jag i likhet med herr Nordgren även framhålla vikten av att stadens lasarett ges förutsättningar för att fungera på ett tillfredsställande sätt. Jag yrkar i det sammanhanget bifall till reservationen 8 vid inrikesutskottets betänkande. Samtidigt yrkar jag bifall till min motion nr 1802 i vad avser kravet att Söderhamn skall ingå i den grupp beträffande vilken Kungl. Maj:t uttalat att särskilda insatser kan bli aktuella för att upprätthålla regional service.

På många håll inom länet saknas den bredd i näringslivet, som är en nödvändig förutsättning för en väl fungerande arbetsmarknad. Ett typiskt exempel utgör Hofors, som bl. a. genom en väl utbyggd service har goda förutsättningar att fungera som regionalt centrum men som på grund av ett alltför ensidigt näringsliv med en tung industri, som den helt dominerande, i hög grad saknar sysselsättningstillfällen för t. ex. kvinnlig arbetskraft. Det är angeläget att detta förhållande rättas till, och möjligheterna härtill skulle enligt min mening öka, om Hofors tillföres gruppen regionala centra. Jag beklagar att utskottet inte tillstyrkt motionen på den punkten.

Ett regionalt centrum i länet, som är i särskilt behov av aktivt stöd, är Ljusdal, som är en strategiskt viktig ort i nordvästra delen av länet. Ljusdal har sedan länge drabbats hårt av rationaliseringar inom jord- och skogsbruk och fått vidkännas en mycket negativ befolkningsutveckling. Länsstyrelsen har också vid olika tillfällen fäst Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på att behovet av stödåtgärder i Ljusdal är mycket stort. Och jag vill tillägga — vi kan inte vänta mycket längre på det kraftiga stöd, som här måste till. Jag beklagar, att utskottet inte nu velat stödja motionsförslaget om inrättandet av ett industricentrum i kommunen, men jag hälsar med tillfredsställelse, att utskottet påminner om att Ljusdal tillhör de regionala centra, beträffande vilka departementschefen uttalat att särskilda insatser från samhällets sida kan bli aktuella för att upprätthålla regional service. Jag understryker på nytt: det är angeläget att sådana insatser kommer till stånd snarast.

Innan jag lämnar regionalpolitiken, vill jag tillägga att förutom de speciella åtgärder jag har nämnt är vi i länet i stort behov av en ökad satsning på kommunikationer och ett effektivt transportstöd. Vägfrågorna är för vårt län utomordentligt brännande, men till den frågan skall jag

återkomma i ett annat sammanhang.

Beträffande den fysiska planeringen skall jag nöja mig med att ta upp en enda fråga och i anslutning till motionen 1786 säga några ord om Mellanljusnan. Jag skall endast beröra frågan helt kort och skall inte ta upp ledamöternas tid med att redogöra för den i dess helhet.

Mellanljusnan har under det senaste året kommit att stå i centrum för miljödebatten. Aktionsgruppen Rädda Ljusnan har i detta sammanhang betytt mycket, och jag vill gärna ge den en eloge. För den älvsträcka det gäller, som är ca 52 km lång, föreligger som alla känner till ansökan i vattendomstolen om en utbyggnad omfattande fyra kraftverk. En sådan utbyggnad skulle medföra svåra och för framtiden bestående ingrepp i en älvdal, som rymmer mycket stora natur- och skönhetsvärden och givetvis även andra värden av stor betydelse, t. ex. tillgång till strömfiske. Inte minst dagens ungdom kräver att vi, som i dag äger att besluta, för framtiden bevarar de värden som de ännu outbyggda älvarna och älvsträckorna representerar. Och det är i fråga om Mellanljusnan en fråga som engagerat människor i alla åldrar. 23 000 personer har genom namnunderskrifter uttalat sig mot en utbyggnad, och ett sextiototal organisationer, Ljusdals kommunfullmäktige, naturvårdsverket och kammarkollegiet har också gått emot en utbyggnad.

Motionsförslaget innebar att utbyggnadsplanerna skulle få vila i avvaktan på resultatet av den utredning, som regeringen tillsatt för att pröva utbyggnadsplaner i huvudvattendragen – med biflöden – fr. o. m. Indalsälven t. o. m. Dalälven samt Klarälven.

Utskottet har inte ansett sig kunna av formella skäl tillstyrka motionen men anför, att starka skäl talar för att hushållningen med återstående oexploaterade huvudälvar och källflöden i södra Norrland och norra Svealand – på sätt som förutsatts i direktiven för utredningen – prövas i ett sammanhang och att garanti härför bör skapas. Det kan ske, säger utskottet, exempelvis på det sättet att övergångsbestämmelserna till den ändring av vattenlagen som trädde i kraft den 1 januari 1972 omformuleras därhän att vattendomstols beslut i tillståndsfrågor skall underställas Kungl. Maj:t. Utskottet förordar att riksdagen ger Kungl. Maj:t denna mening till känna.

De borgerliga reservanterna föreslår i reservationen 14 vid civilutskottets betänkande nr 35, att riksdagen med anledning av bl. a. motionen 1786 som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna att som riktlinje för planeringsarbetet bör gälla att vattenkraftsutbyggnad inte bör tillåtas i hittills oexploaterade älv- och sjösystem och hänvisar därjämte till en utförlig motivering i reservationen 15 a.

Då jag för min del har som huvudintresse att medverka till att rädda Mellanljusnan från utbyggnad, finner jag det senare yrkandet innebära en säkrare väg och yrkar därför bifall till reservationen 14 vid civilutskottets betänkande nr 35. Skulle utskottsmajoriteten ändå segra i voteringen ber jag att som tillägg till utskottets skrivning få ställa ett andrahandsyrkande. Efter det stycke på s. 25, som börjar med orden "Däremot vill" och slutar med orden "till känna" föreslår jag ett tillägg av följande lydelse:

"En fortsatt vattenkraftsutbyggnad ger ett ringa bidrag till kraftför-

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

sörjningen. En stark restriktivitet mot en fortsatt utbyggnad är motiverad mot bakgrund av de starka skyddsintressen, som redovisas för älvarna, och av angelägenheten av att för framtiden bevara oersättliga natur- och kulturvärden. Som riktlinje bör gälla att återstående orörda älvar och älvsräckor inte får byggas ut.

Det förutsattes att den starka opinion, som finns mot en utbyggnad av outbyggda käll- och biflöden kommer att beaktas och att frågor som rör tillstånd till utbyggnad inte avgöres av Kungl. Maj:t utan riksdagens hörande."

Jag ber, herr talman, att få instämma i de yrkanden som inrymmer i de reservationer där folkpartister står som reservanter och i övrigt till utskottets hemställan.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Allt i naturen hänger obönhörligt samman genom de ekologiska systemen. Om en länk i dessa system skadas eller slits av orsakas en rubbning som kan ge verkningar i systemen där man minst anar det.

Trots dessa grundläggande fakta påstår exploateringsmarodörerna, främst monopolkapitalet, att vad de ämnar företa sig i form av ingrepp i naturen inte kommer att ge upphov till menliga effekter. Mot detta hävdar jag bestämt att därom vet miljömarodörerna strängt taget ingenting. Anledningen till att de ingenting vet är att det är först nu som ekosystemforskningen börjat ta form. Vad vi däremot vet är att de ohejdade och okontrollerade ingreppen i miljön uppenbarat en skrämmande obalans inom de ekologiska systemen.

Så länge vi har en storfinans som kontrollerar och bestämmer över naturtillgångarna, så länge kommer också misshushållningen med miljö- och naturtillgångar att fortsätta. Det beror på att dessa ekonomiska krafter mäter ekonomisk tillväxt inte i vad som är till gagn för breda folklager och heller inte i vad som är till gagn för kommande generationer. Ekonomisk tillväxt för storfinansen mäts i vad som är bra för profiten och fåtalet aktieägare. Därför avfolkas inte bara hela regioner, utan miljön och naturtillgångarna förstörs och förbrukas. Allt fler människor kommer till klarhet om vilka krafter och vilka intressen som ekonomiskt styr det här landet.

Ett brutalt exempel — av många — på hur hänsynslöst storfinansen behandlar vissa regioner är Ljusdal. Tre privatkapitalistiska företag har begärt att få bygga ut sista oexploaterade älvsräckan i Mellanljusnan, belägen inom Ljusdals kommunblock. Målet ligger för närvarande i vattendomstolen för avgörande.

De privata kraftbolagens agerande har visat folket i Ljusdalsblocket vilken maktfaktor och vilket hot mot människor och naturvärden privatkapitalismen utgör.

Ljusdalsbefolkningen har också blivit medveten om att enbart organiserad kamp kan ge framgång. Aktionsgruppen "Rädda Ljusnan"

har växt ut till en folkrörelse av stort format. Inte mindre än 23 000 människor är direkt eller indirekt engagerade i kampen mot storfinansens planer på att roffa åt sig de sista utbyggda forsarna i Mellanljusnan.

I tidigare miljökonflikter av Ljusnankonfliktens karaktär har en stor del av lönarbetarna på konfliktorten reagerat för sysselsättningen och känt sig tvungna att ge upp miljövärdena. Men den som känner till hur dessa reaktioner uppstått vet också att människorna upplevt det som att det aktuella sysselsättnings- eller miljöförstörelseprojektet varit det enda sysselsättningsalternativ som stått till buds. Anledningen till att beslutsfattarna på de högsta nivåerna alltid gett liv åt denna skenbara motsättning har varit att de inte förmått att skapa några vettiga sysselsättningsobjekt på de aktuella platserna.

Med tanke på tidigare sådana konflikter är ställningstagandet i Ljusdal unikt; här har inte storfinans och byråkrater lyckats med att använda sysselsättningen som argument för att få igenom sina "skumma planer". I Ljusdal har dels majoriteten av kommunfullmäktige, dels en stor majoritet av befolkningen kommit till den slutsatsen att miljön har långt större betydelse för deras framtida sysselsättning än de tillfälliga arbeten en kraftverksutbyggnad skulle ge. Ljusdalsbefolkningen anser med rätta att deras framtid i stället hänger ihop med riksplanering och regionalpolitik för folket – inte för storfinansens.

I Ljusdal och på många andra platser är man på det klara med vad som hänt med andra kommuner där vattenkraften nu är fullt utbyggd. Varje gång ett nytt kraftverk projekterats har sysselsättning och kommunens utveckling varit argument för exploateringen. Vi vet vad som hänt Jokkmokks kommun. Vattenkraften är helt utbyggd, men ingen ny industri har tillkommit, utan i stället har man ett ständigt sjunkande befolkningsunderlag.

Jag kan instämma i Olle Westbergs redogörelse när det gäller utvecklingen i Gävleborgs län. Men låt mig helt kort nämna något om den utveckling som pågår i Ljusdal. År 1930 fanns 30 805 invånare i Ljusdals nuvarande kommunblock. År 1960 var siffran 27 007, och 1970 var antalet nere i 23 540. Under en tioårsperiod hade alltså befolkningen minskat med 3 467 personer. Det är den största befolkningsminskning som något kommunblock i länet kan uppvisa. Huvudorsaken är rationaliseringen i skogs- och jordbruk. De stora skogsbolagen Korsnäs-Marma, Bergvik och Ala och Iggesunds bruk har haft stora skogskontor förlagda till Ljusdal. Detsamma har varit förhållandet med skogsägareföreningen och domänverket. Samtliga har uppträtt på samma sätt, dvs. flyttat sina förvaltningar till Ljusdal.

SJ har lagt ned åtta järnvägsstationer inom kommunen, och vid de återstående stationerna har det skett stora personalindragningar. Staten har alltså uppträtt på samma sätt som storfinansens – utan hänsyn till människorna. Staten fortsätter med denna politik. Nu är det domsagens kansli som skall dras in. Kommer man här att ta hänsyn till befolkningens och kommunens protester? Vänsterpartiet kommunisterna i Ljusdal har för flera år sedan i brev till regeringen krävt statliga initiativ i form av en statlig basindustri till Ljusdal. Det finns också fackföreningar och andra organisationer som har krävt detta. I Länsprogram 1970 anför länsstyrel-

sen i Gävleborgs län att Ljusdalsregionen är synnerligen lämplig för utbyggnad av ett industricentrum enligt de riktlinjer som lokaliseringsutredningen föreslagit. Tänker regeringen göra något åt alla de krav som ställs från Ljusdals befolkning?

Herr talman! Planerna på att exploatera de sista outnyttjade sträckorna av Mellanljusnan har inget samband med sysselsättning, inget samband med ökningen av energiförbrukningen; de är endast betingade av att storfinansen kan öka sina profiler. Därför säger vänsterpartiet kommunisterna nej till utbyggnad av Mellanljusnan. Vårt krav är och kommer att förbli: Staten måste genom en statlig basindustri, uppbyggd med medel ur AP-fonderna, garantera sysselsättningen i Ljusdals kommunblock.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Får jag under tio minuter berätta för kammarens ärade ledamöter vad som kan hända i vårt land när ett politiskt parti, därtill det största oppositionspartiet, på fullt allvar har börjat spekulera i valtaktiska fördelar i djupt allvarliga, samhällsekonomiskt och praktiskt många gånger svårlösta problem. Att jag inte har förhandsanmält mig på den ordinarie talarlistan kommer jag att förklara i slutet av detta korta inlägg.

Trafikpolitik och kommunikationer går som en röd tråd genom mycket av det som berör regionalpolitikens utformning i framtiden. Det är naturligt att så sker. Utan några kommunikationer ingen framtid vare sig i stad eller på landsbygd.

Jag har vid så många tillfällen förut i riksdagen och i andra sammanhang beskrivit regeringens och socialdemokratins trafikpolitiska program att jag inte nu skall upprepa det. Vår trafikpolitik för de närmaste åren ligger fast. Dess huvuddrag är att med hänsynstagande till samhällsekonomi, regionalpolitik, näringspolitik, miljövärden och trafik-säkerhet åstadkomma en samordning av de olika trafikgrenarnas utnyttjande.

Vid centerpartiets riksstämma i Växjö i somras försökte partiet skaffa sig ett trafikpolitiskt program. Det misslyckades. Det fanns för många uppfattningar. Alla önskade allt inom trafiken. Någon möjlighet till prioritering fanns inte. Något om hur önskemålen skulle finansieras nämndes aldrig. Riksstämman gav förtroenderådet i uppdrag att vid höstriksdagens start presentera centerns trafikpolitiska program.

Något sådant program kom inte. I den allmänpolitiska debatten ett par veckor efter starten i riksdagen talade herr Fälldin om kommunikationerna. Det han sade kan sammanfattas i att allt var bottenlöst elände i fråga om kommunikationerna. Han sade ingenting om pågående aktiviteter.

Så fick vi den trafikpolitiska debatten i riksdagen för ett par tre veckor sedan. Jag efterlyste då centerns nya trafikpolitiska program. Herr Dahlgren svarade att det fanns ett program, men centern tänkte inte offentliggöra det i år. Jag fick dock förtroendet att motta ett exemplar av programmet. Sedan jag läst det förstår jag varför t. o. m. centern i det längsta är tveksam om huruvida man törs ge offentlighet åt detta, eftersom det kanske även för centern finns en yttersta gräns där en

tidigare ifrågasatt trovärdighet kan bli definitivt avslöjad.

Centerns trafikpolitiska program är en skrift där partiledningen kapitulat inför sin riksstämman och nöjt sig med att skriva en önskelista utan gränser, utan prioriteringar, utan ekonomiskt hänsynstagande -- ja, utan en tanke på att detta skall läsas, begrundas och ligga till grund för en om möjligt seriös debatt om kommunikationerna inte minst i Norrland.

Varför skriver centern ett sådant här program? Hur förs man utmana den allvarligt menande delen av politikerna i ett läge där visserligen ett i många stycken avgörande riksdagsval ligger bara tio månader framåt i tiden men där det även efter valdagen kommer en vardag?

Jag vet inte hur många som liksom jag fram till i dag har fått det här programmet. Jag har frågat några riksdagsmän, men ingen av dem har ännu sett det. Programmet ligger tryckt sedan minst en månad tillbaka. Vad är orsaken till att centern inte presenterat sin önskelista? Varför är centerpartiets talare i den här tvådagarsdebatten så tysta om trafikpolitiken? Hittills är det, såvitt jag har kunnat uppfatta vid ett någorlunda noggrant lyssnande, av centerns tolv talare endast herr Fälldin och herr Börjesson i Glömminge som i två eller tre meningar talat om trafikfrågorna.

Herr Fälldins inlägg i den delen klargör i all sin korthet den önskan om konkretisering av problemet som bara centerpartiet är mäktigt. Han sade i går: "Jag vill betona att det är angeläget att snabbt vidta åtgärder på kommunikationssidan för att avståndsproblemen skall kunna bemästras." Klarare kan det i centertappning inte sägas. Efter 22 timmars debatt är detta det mest djuplodande centerpartiet kan åstadkomma. Inte ett ord om prioritering, inte ett ord om finansiering.

Gunnar Hedlund nådde åtminstone längre. Pressad på hur han ville finansiera olika reformer sade han ofta: "Vi får genomföra det när vi får råd." Inte ens så försiktigt uttalade ekonomiska åtaganden förs den nye centerledaren och centerpartiet tillåta sig. Det skulle ju kunna innebära att någon sympatisör genomskådade bluffen.

Jag skall, herr talman, mycket kort, under ett par tre minuter recensera detta centerns trafikpolitiska program, som det genom en inre, tydligt markerad splittring i centerpartiet tycks vara hart när omöjligt att få ut till allmän debatt. Eller är taktiken ännu mer illfundig? Sparar man på att göra det här offentligt tills vi är inne i valrörelsen på allvar och det därmed enligt centern förhoppningsvis kommer att drunkna i mycket annat som en valrörelse innehåller?

I inledningen av skriften slår centern in en rad öppna dörrar:

"Alla människor skall, oberoende av bostadsort, ålder, fysiska resurser och ekonomisk ställning, ha tillfredsställande transportmöjligheter. -- -- Trafikpolitiken måste inriktas på att snabbt upprusta kommunikationerna i områden där trafikförsörjningen är otillfredsställande. -- -- Trafikpolitiken skall användas som ett medel i regional- och lokaliseringspolitik för att uppnå en positiv befolknings- och näringslivsutveckling i alla regioner i landet. -- -- Målsättningen för trafikpolitiken skall vara att till rimliga priser erbjuda de enskilda människorna goda kommunikationsmöjligheter och att tillgodose näringslivets behov av transporter och trafikservice i övrigt. -- -- Det är därför nödvändigt att alla delar av

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

landet har ett väl anpassat vägnät. — — — En rättvis fördelning av väganslagen mellan alla regioner skall eftersträvas. — — — Kollektiv trafik skall upprätthållas i för allmänhet och näringsliv tillfredsställande omfattningar.”

Som en trafikpolitisk utmaning i den högre skolan får man väl uppfatta: ”Den kollektiva trafiken måste byggas ut och göras mera attraktiv.”

Det här och mycket annat gömmer centern undan för oss andra. Jag tror att det beror på att man skäms för att publicera ett program där det mesta av kraven på socialdemokratiskt initiativ redan är genomfört eller håller på att genomföras. Eller, herr talman, vad sägs om följande citat:

”Regionala och lokala trafikförsörjningsplaner skall upprättas.

De regionala och lokala trafikförsörjningsplanerna skall ligga till grund för en riksomfattande plan för insatserna på trafikområdet.”

Just i det sista jag här citerade när centerpartiet en av flera höjdpunkter. Regeringen beslutade, som alla känner till, på sommaren 1970 att påbörja en regional trafikplanering i landets alla län. Den pågår nu för fullt. Det jag nyss återgav, herr talman, ur centerns ännu opublicerade program är ett citat ur ett tal som jag höll i Luleå i augusti 1970. Säg om inte centerpartiet ibland trots allt är läroaktigt, även om det tar tid!

Ett av de mest utmärkande dragen i centerns sedan minst en månad tryckta men opublicerade program, liksom i åtskilliga av centerns inlägg i den regionalpolitiska debatten, är sammanföringen av skilda, oförenliga önskemål i fråga om utveckling av olika trafikmedel.

Centerpartiet är starkt järnvägsvänligt. I programmet står: ”Ytterligare nedläggningar av järnvägar måste förhindras.” Tittar man i centerns riksplan är önskemålet ännu starkare. Där står: ”Järnvägsnätet måste upprustas för att kunna tillgodose de krav ett decentraliserat samhälle ställer.”

”Långväga godstransporter bör i så stor utsträckning som möjligt företas med järnväg så att landsvägsnätet kan avlastas”, sägs det vidare i det här programmet. Men tittar man på vägtrafiksidan ser man att ökade väganslag krävs, och åkerisidan glöms inte bort: ”Ett väl utbyggt nät av åkeriföretag såväl när det gäller godstransporter som personbefordran bör eftersträvas i syfte att nå god transportservice i alla delar av landet.” Och så tillägger man: ”Åkeriföretag bör kunna få statliga kreditgarantier.”

Allt för järnvägen, allt för vägtrafiken, det är centerns politik. Mycket annat skulle vara att tillägga, men jag stannar här.

Jag vill till slut, herr talman, slå fast att centerpartiet, det största oppositionspartiet, i ett ögonblick när riksdagen genomför en av de för vårt lands invånare viktigaste debatterna på många år, en debatt om frågor bland vilka trafikpolitik och kommunikationer utgör en viktig del, står utan trafikpolitiskt program. Partiet har ett utkast till ett sådant program som landets kommunikationsminister på direkt förfrågan har fått men som alla andra, vilka har minst lika stort intresse som jag att ta del av det, av någon anledning inte får. Trots detta märkliga skådespel uppträder centerpartistiska talare på ett sätt som skall se ut som om centerpartiet är det pådrivande partiet. Men man törs inte på grund av

oförenliga inre motsättningar ens publicera sitt trafikpolitiska program.

Herr talman! Om centerpartiet hade publicerat sitt trafikpolitiska program så sent som för en timme sedan, hade kammaren sluppit lyssna på mig i dag. Där är min förklaring till att jag inte stod bland förhandsanmälda talare i denna debatt.

Herr FÄLLDIN (c) kort genmäle:

Herr talman! Oron stiger i den socialdemokratiska regeringskretsen. I går försökte man sig på att göra regionalpolitiken uteslutande till ett jordbrukskooperationens problem. När man nu har erfarit att man förmodligen inte når någon framgång med denna ensidiga behandling av ämnet, finner kommunikationsministern anledning att gå upp och göra ett stort nummer av det trafikpolitiska program som vi har antagit, tryckt och utgivit. Det är icke så att vi i förtroende delar ut ett enda exemplar till kommunikationsministern, för det kan man ju inte göra – det har han själv bevisat. Han står här i kammarens talarstol och säger att programmet har han fått i förtroende. Men sedan har han vänligheten att läsa in det till kammarens protokoll. Hur ser kommunikationsministern på detta med förtroende om han handlar så?

Nu tar jag inte alls illa vid mig; det är bara bra att det läses in i kammarens protokoll, det är då ännu några fler som får tillgång till det. Det är inte så att kommunikationsministern är ensam om det. Sådana orimligheter som kommunikationsministern nu gör sig skyldig till kan ju inte vinna förtroende hos någon. Hur skulle det vara tänkbart att vi lade ner pengar på att trycka ett program för att sedan hålla det hemligt? Så gott om pengar har vi inte i det här partiet.

Hur ligger det egentligen till? Jag har sagt och markerat i mina tal att transport- och kommunikationsproblemen hör mycket nära samman med regionpolitiken. När herr Norling var ny kommunikationsminister hade vi en debatt i det gamla tvåkammerssystemet, och då var herr Norling så färsk i sin uppgift att han inte hade klart för sig detta samband utan förnekade det, trots att det då var klart inskrivet i utskottsutlåtandet. Att man dåligt har förstått det sambandet även på senare tid under kommunikationsministerns ämbetsutövning framgår av det sätt på vilket man fördelar pengarna, t. ex. till byggandet av nya länsvägar. Jag har erfarit att socialdemokratiska statsråd nu är ute och talar om att skogslänen har liten andel av folket och stor andel av väganslagen, och det oroar tydligen socialdemokratiska statsråd att det är så. Man är också i full färd med att ändra på den situationen. Om socialdemokraterna får hålla på kommer ju anslagen till länsvägar ute i landet snabbt att skäras ner.

Enligt föreliggande planer skall anslagen till byggande av länsvägar skäras ned bl. a. på följande sätt.

Kronobergs län hade 1970 7,4 miljoner att bygga länsvägar för. 1974 skall länet ha 1 miljon. Värmlands län hade 1970 8,2 miljoner och skall 1974 ha 1,5 miljoner. Mitt eget län, Västernorrlands län, hade 1970 12,2 miljoner – 1974 blir det 2,5 miljoner. Jämtlands län hade 1970 10 miljoner och skall 1974 ha 2,7 miljoner.

Jag kan göra listan längre. Det är så här för praktiskt taget alla

Lördagen den
16 december 1972
*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

landsortslän.

Låt mig säga till kommunikationsministern: Det är en dålig metod att skapa förutsättningar för sysselsättning över hela landet, om man behandlar väganslagen på det viset. Metoden stämmer emellertid väl med den filosofi ni ger uttryck åt, att man har för mycket väganslag ute i länen i förhållande till befolkningen. Men är man inte beredd att satsa på ett bra kommunikationsnät, så blir förutsättningarna fortlöpande allt sämre för industri och annat näringsliv att leva och verka i de bygderna.

Så till sist bara några ord om påståendet att vi inte skulle ha några konkreta förslag i samband med behandlingen av de här förslagen. Gör nu en insats, herr kommunikationsminister! Se till att de egna partivännerna röstar för vårt förslag som behandlas i det här sammanhanget och där man ställer mera pengar till förfogande under innevarande verksamhetsår för att öka vägbyggandet! Det är ett konkret förslag kommet från centern. Vad har regeringen för konkreta förslag på kommunikations- sidan i samband med regionalpropositionen?

Studera bjälken i Ert eget öga innan Ni kritiserar grandet hos någon annan!

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Det är ju ett bevis bland många andra på hur allvarligt detta egentligen är, att när jag går upp och talar om att centern inte har något trafikpolitiskt program — för det har ni ju inte, och där har herr Fälldin ändå inte sagt emot mig — börjar herr Fälldin tala om väganslagen. Det är klart att vi kan diskutera dem också, herr Fälldin, men det var ju inte väganslagen jag talade om, utan jag talade om att ni inte har något trafikpolitiskt program. Herr Fälldin har som sagt inte bestritt det från talarstolen nu, och jag tycker att det bara fördenskull var motiverat att jag tog några minuter av den dyrbara tiden i anspråk.

Sedan är det väl endast att konstatera att med den situation som centern här är i måste man ha allvarliga problem inom partiet i den här delen — det kan inte vara på annat sätt. Det förstod jag mer än väl när herr Fälldin dessutom tog på allvar mitt resonemang om att jag hade fått de här handlingarna i förtroende. Visserligen är vi alla trötta vid det här laget, mer något uns av humor kan väl även herr Fälldin förstå sig på.

När herr Dahlgren efter den trafikpolitiska debatten kom till mig och sade, att eftersom du nu har frågat efter det här programmet skall du i förtroende få ett exemplar, så förstod jag ju att herr Dahlgren menade — vilket herr Fälldin nu tyvärr inte begrep — att det var ett förtroende från hans sida att han gav mig detta i handen. Men jag visste inte att det var så allvarligt att jag nu har missbrukat ett förtroende från centerpartiet. Hade jag vetat att det var så hemligt, så hade jag naturligtvis aldrig begärt ordet. Herr Fälldin menade ju att jag inte skulle ha rättighet att säga som jag gjorde, därför att jag hade fått materialet av herr Dahlgren i förtroende. Men, herr Fälldin, den debatten kan vi väl ta när andra slipper höra på oss. Vi skall väl inte trötta kammaren med att missförstå varandra i vad gäller den mera humoristiska delen av debatten.

Slutligen, herr Fälldin, kommer jag inte att gå ut och uppmana väljarna att rösta på det program som vi här talar om. Väljarna har ju inte

det programmet ännu och kan därför inte ens läsa det. Och den dag de får det och kan läsa det blir det ännu omöjligare för mig att uppmana väljarna att rösta på programmet; det kommer ni inte ens att klara själva.

Herr FÄLLDIN (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror inte att det är till någon ledning för kammarens ledamöter att kommunikationsministern och jag duellerar vem av oss som är bäst i stånd att uppfatta humor. Men jag skall lägga på minnet att man inte skall ta kommunikationsministerns tal på allvar. Det var väl närmast det som var det väsentliga i kommunikationsministerns senaste inlägg.

Vad sedan programmet beträffar så har vi ett sådant – och det är inte hemligt! Vi trycker det för att dela ut det, och det är utdelat. Var och en som efterfrågar programmet får det. Och jag föreställer mig att det går med det programmet som med "den lilla gröna" och med riksplanen, att ju mer rabalder man från regeringskretsen gör av det, desto större blir efterfrågan. Vi bara bugar och tackar.

Sedan har jag inte föreslagit kommunikationsministern och ingen annan i kammaren heller att vid omröstningen senare i dag eller nästa vecka, när det nu blir, rösta på det här programmet; jag har uppmanat kammarens ledamöter att rösta på vårt förslag om 100 miljoner kronor ytterligare till att förbättra vägnätet, och jag har gjort det för att vi i någon mån skall kunna avhjälpa den situation som regeringen har förorsakat genom att lägga fast den anslagsfördelning som jag läste upp valda delar ur.

Slutligen bara några ord till beträffande trafikpolitiska program. Jag tycker inte att det var något klarhetens aktstycke som kommunikationsministern så yvigt gick ut med mitt i sommaren, då han hade en mycket bestämd uppfattning om hur man borde ordna de frågor det här gäller. För att ordna det som kommunikationsministern visste så väl hur det borde ordnas skulle det tillsättas en utredning, men sedan tog det lång tid innan kommunikationsministern ens hade kunnat formulera utredningens direktiv. Och det tycker jag inte är så mycket att rösta på. Men vad jag noterar, herr kommunikationsminister, är att det inte finns något konkret förslag på kommunikations- och transportsidan i regeringens nu framlagda proposition. Däremot finns det konkreta förslag från centern på det området. Det är den stora skillnaden.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Det är bara två saker som jag skall säga till sist, och den första är att det efter denna korta debatt mellan herr Fälldin och mig kan konstateras att centern inte har något trafikpolitiskt program. Jag har efterlyst ett sådant program både i den trafikpolitiska debatten för några veckor sedan och i dag. Nu utgår jag emellertid ifrån att kammarens ledamöter ganska snart kommer att få det programmet och att det inte finns några skäl som nu hindrar er från att dela ut det till riksdagens ledamöter. Att så inte skett måste väl ha berott på att ni inte har velat dela ut det. Jag bävar nämligen inför tanken att ni har så dåligt ställt ekonomiskt att ni inte har kunnat få ut programmet till kammarens ledamöter. Det är givetvis en överloppsgärning att dementera det.

Nr 146

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

I övrigt vill jag bara säga att socialdemokratien har ett trafikpolitiskt program som är fastlagt vid vår partikongress i oktober månad. Vem som helst kan ta del av det genom att läsa protokoll och övriga handlingar från den kongressen. Centerpartiet har inte något sådant program, trots att man gör vederligt att centern är det största oppositionspartiet i landet — vilket är alldeles riktigt. Jag tycker att det är en stor brist att centern inte har ett sådant program, och jag tycker det är vettigt och riktigt att herr Fäldin i dag har erkänt att man inte har något trafikpolitiskt program.

Herr ADAMSSON (s):

Herr talman! Målet för regionalpolitiken är givetvis att de tre välfärdskomponenterna arbete, service och god miljö skall bli tillgängliga för alla människor i vårt land. Den fysiska riksplanen tar bl. a. sikte på en dämpning av storstadsregionernas tillväxt och ett främjande med olika lokaliseringpolitiska medel av sådana områden som har ett vikande näringsliv och ett sjunkande befolkningstal. För storstadsområdena syftar den bl. a. till att komma till rätta med de köproblem som finns inom vissa servicesektorer såsom sjukvård och kommunikationer samt de olägenheter från miljösynpunkt som en alltför snabb befolkningsökning kan ge upphov till. Så långt synes alla vara ense om målsättningen.

För Skånes del skall planeringen för Malmöhus län inriktas på en fortsatt befolkningstillväxt under 1970-talet i långsammare takt än under 1960-talet. För Kristianstads län siktar man i riksplanen på en något ökad folkmängd fram till 1980.

Enligt referat i pressen från ett möte med fyrstadscentern har landstingsrådet Stig F. Hansson för de församlade klargjort att centern i sin riksplan siktar till en ökning med 32 000 invånare i Malmöhus län mot regeringsförslagets 47 000. Jag avser inte att här ta upp en debatt om dessa siffror, allra helst som enligt samma referat sekreterare Olof Jonsson vid samma tillfälle framhöll: "Centrens värden är bara riktpunkter, som kan ändras av t. ex. ändrad invandring eller ändrade förhållanden i befolkningstillväxten." I referaten heter det vidare: "Det poängterades att centerförslaget inte innebär en utflyttning från städerna." Så försiktigt tassar man fram där man presenterar sina djärva grepp för storstadsväljarna.

Detta kommer mig att tänka på vad som för några dagar sedan stod att läsa i en ledare i tidningen Sydsvenska Dagbladet om förhållandena i Norge, där man konstaterar att Norge mätt med ekonomiska mått är ett industriland. "Men", konstaterar tidningen, "de många industrisysselsatta är ofta första generationens industriarbetare som egentligen inte upplever sig själva som sådana utan känner samhörighet med modernäringarna. Resultatet av en dylik splittring blir lätt en politik med bristande verklighetsförankring och Norges ekonomiska liv kan få uppleva en obehaglig konfrontation med den verklighet man vägrar erkänna."

Jag vet inte om författaren haft centern och dess riksplan i tankarna, men visst finns det paralleller med vad som hänt i svenskt näringsliv och politiskt liv under det senaste året. I motion 1789, som jag väckt tillsammans med partivänner i Göteborgs- och Malmöområdena, fäster vi

uppmärksamheten på den klara tendens till dämpning av storstädernas tillväxt som sedan mitten av 1960-talet gjort sig gällande. Låt mig med en gång slå fast att av de problem som härigenom uppstår är det framför allt den markanta nedgången i sysselsättningen inom industrin som inger oro inför framtiden och som jag därför vill fästa kammarens uppmärksamhet på.

I Malmö har under den senaste delen av 1960-talet pågått en ständig minskning av antalet industrianställda, en utveckling som under de senaste åren förstärkts genom konjunkturedgången. Låt mig belysa detta med några siffror. I Malmö hade vi 1964 526 företag med minst 5 anställda. Fram till 1970 hade den siffran minskat med 108 och uppgick till 418. Det var en minskning med icke mindre än 19,4 procent. Samtidigt nedgick antalet anställda i gruppen industriföretag från 37 573 med 5 734 till 31 839. Det motsvarar en minskning av antalet industrianställda med 14,3 procent. Nedgången i industrisysselsättningen drabbade främst industriarbetarna. Icke mindre än 5 195 av dem fick under dessa år lämna sina anställningar.

Den minskade industrisysselsättningen har medfört en utflyttning av arbetskraft, främst kanhända återflyttning av utländsk arbetskraft. Utöver denna befolkningsminskning tillkommer en något glesare ström av människor som skaffat sig egna hem i samhällen utanför stadskärnan. Befolkningsminskningen i Malmö räknas i år uppgå till omkring 4 600 personer.

Någon tillväxttakt i storstadsområdena som bör dämpas finns det inte i dag. Det föreligger därför starka skäl att varna för en fastlåsnings av uppfattningen om städernas tillväxt som ett axiom i den framtida regionalpolitiska planeringen.

Även om en förbättring av konjunkturerna får strömmen av utflyttade att vända eller bromsas upp kommer inte en ökad lokalisering av lätt industri till storstadsområdena att betyda någon fortsatt expansion i den takt som kännetecknade 1950-talet och början av 1960-talet.

Låt mig därmed slå fast att det vi motionärer främst vill fästa uppmärksamheten på då vi diskuterar regionalpolitikens utformning icke är ökade befolkningsramar för storstadsområdena; där tror vi departementschefen har en ganska realistisk bedömning. Vad det gäller är icke fler människor till storstäderna, utan arbete och sysselsättning åt dem som redan bor där.

Den utveckling vi i dag upplever i storstadsområdena får givetvis betydande återverkningar på flera andra samhällsområden och därvid inte minst när det gäller bostadsbyggandet och sysselsättning för byggnadsarbetarna. Den tillmätta tiden medger inte, herr talman, att jag närmare går in på dessa problemställningar. Jag får återkomma till detta i annat sammanhang.

Mycket skulle också vara att säga om storstaden som miljö. Den upplevs ingalunda så negativt av invånarna som man kan tro av de skildringar som gång efter annan förmedlas av massmedia. När man exempelvis skildrar den nya stadsdelen Rosengård i Malmö som ett slumområde, då vågar jag påstå, ärade kammarledamöter, att man inte vet vad man talar om.

Vad vi motionärer velat fästa uppmärksamheten på är främst att nedgången i industrisysselsättningen inom Göteborgs- och Malmö/Lunda-regionerna inger stark oro och kräver minst samma uppmärksamhet som inom Stockholmsregionen.

Herr talman! Det vore givetvis frestande att här ta upp en debatt i anslutning till centerpartiets reservation nr 9 i inrikesutskottets betänkande där man närmare utvecklar hur man vill åstadkomma en uppbromsning av den s. k. storstadsexpansionen genom sysselsättningsbegränsning och en dämpning av befolkningsutvecklingen. Jag skall emellertid i det här skedet av debatten avstå härifrån. Låt mig uttala förhoppningen att de i vår motion framförda synpunkterna på industrisysselsättningen i storstadsregionerna och behovet av kompletterande lätt industri måtte komma att beaktas då den regionalpolitiska planeringen skall omsättas i praktisk handling. Sysselsättningen måste tryggas för den befolkning som även i framtiden vill leva och bo i våra storstadsområden.

I detta anförande instämde herr Hugosson (s).

Herr NILSSON i Agnäs (m):

Herr talman! I de gula böcker som vi i riksdagen ägnat oss åt den senaste tiden redovisas ett nytt uttryck för människans övertro i dag på planering, planhushållning och reglering. Sverige är i propositionen exponerat in i detalj på millimeterpapper. Ännu återstår väl att styra "ormens väg över klippan och fiskens väg genom vattnet" — för att tala med den goda gamla Boken. Men härafter torde väl *i praktiken* myrstackarnas läge och fågelbonas plats vara anvisade i förväg.

Jag vill uttrycka den tvekan och olust många medborgare känner inför klassificering, strukturering, befolkningsramar och andra dunkla och därför skrämmande ord. Visst medger jag behovet av målsättning, riktlinjer och skiss, men jag vill efterlysa elasticitet och mjukhet. Vi vägrar tro att vår generation skall peka ut de orter som skall utvecklas — de ställen morgondagens släkte skall trivas på. Jag frös inför förslagets ord att "i fortsättningen skall all bebyggelse föregås av en prövning av var och när den från allmän synpunkt bör få komma till stånd". Var har vi i det sammanhanget den enskilde individen?

Jag anser dock att de tvenne betänkanden vi behandlar har förbättrat propositionens förslag — i synnerhet gäller det några av reservationerna.

Låt mig, herr talman, hålla mig till vad som redovisas om mitt hemlän Västerbotten. Min och mina länskamraters motion har glädjande nog beaktats av utskottet så att Skellefteå anges om primärt centrum. Skellefteå är värt denna framgång — vi hoppas att det är en framgång. Jag hoppas att dess duktiga och företagsamma befolkning skall få uppleva sin kommuns fortsatta blomstring och att undervisning och företag kommer att förläggas dit. Umeå har också behov av fortsatt utveckling och goda lokaliseringar, men till den frågan återkommer vi redan i januari 1973.

Då det gäller regionala centra i länet hade jag gärna sett att både Storuman och Sorsele klassats som sådana. Storuman har utvecklats på många sätt och måste anses som ett omistligt centrum i skogs- och fjällvärlden. Där har utbyggnaden av älven givit kraftverk och pengar —

men tyvärr är det inte detsamma som näringsliv och företag. Älven är utbyggd, Blå vägen är bra och en viss industri finns, men det räcker inte. Ett flygfält och säkrare satsning på turism och friluftsliv måste till.

Här vill jag gärna säga att de människor som i samband med diskussionen om Vindelälvens utbyggnad menade att den skulle lösa alla problem må lägga märke till vad som skett just med Umeälven. Den är utbyggd men näringslivet har ingalunda fått den injektion det behövt.

Då det gäller Sorsele vill jag betona att denna kommun försumrats på ett upprörande sätt. Vindelälven var föremål för många års debatt. Vågar jag hänvisa till kammarprotokollen och till Macke Nilssons bok Striden om Vindelälven? Älven bevarades orörd. Såsom förste motionär om dess bevarande är jag tacksam och glad över det, men riksdagsbeslutet och regeringens beslut var samtidigt ett löfte om åtgärder för Ådalen. Sorsele ligger i hjärtat av övre Vindelälvsdistriktet.

I min motion har jag krävt att Sorsele skall bli ett regionalt centrum. Jag tackar utskottet för dess goda skrivning om Sorsele, även om det inte har kunnat tillstyrka att Sorsele nu skall bli regionalt centrum, och förutsätter att fortsättning följer i andra regeringsförslag och att vi hemma i länet får nya möjligheter till fromma för denna länsdel. Under alla förhållanden måste en ordentlig väg byggas längs Vindelälven. Det är ett oeftergivligt krav.

Får jag därtill nämna problemet med gränsdragningen mellan stödområdena. I min motion har jag aktualiserat problemet med Bjurholm, som nästa år skall ingå i Vännäs' kommunblock men som till hela sin prägel har andra drag än Vännäs. Detta kommunblock är exempel på en olämplig konstruktion, gjord mot invånarnas vilja. Bjurholm bör föras till inre stödområdet. Departementschefen förutsätter "marginella förändringar" i gränsdragningarna, och jag väntar mycket av de förslag som skall framläggas 1973 enligt utskottet. Kommunen har själv måst utfästa sig att betala industrier som etablerar sig där det sysselsättningsstöd som utgår från staten till företag i orter av samma karaktär och med samma läge när de räknas till inre stödområdet.

Låt mig sedan, herr talman, betona att det viktigaste inte är dessa punktstöd, utan att den politik som förs i landet gynnar näringar, företag, enskilda och därmed kommuner och stat. Vad som gjorts sedan 1964 genom statsmakternas förslag har inte varit utan betydelse men har ingalunda vänt den negativa utvecklingen. En satsning på ett stödområde av det här slaget nu är av psykologisk betydelse för en tid, men skall landets ekonomi botas och alla landsdelar må väl, får vi lov att föra en annan politik än den nuvarande. Ta bort löneskatten, bygg ut samhällets grundservice och uppmuntra driftiga företagare i stället för att misstänkliggöra dem!

Jag tror att det då skall visa sig att stödområdet kommer att bli stödområde i omvänd riktning — alltså ett stöd för övriga landet — eftersom miljö- och naturtillgångar och t. o. m. klimatet är bättre där. Det är lättare att undvika sociala svårigheter ute i bygder och län än i tätorter, det vet vi alla.

Men giv oss därute samma service, i första hand i form av vägar. Sänk flygpriserna och teletaxorna så att de som bor där inte behöver betala

Nr 146

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveckling
och hushållning
med mark och vat-*
ten

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

mer för dessa grundläggande servicefunktioner. Jag kan ge ett litet exempel.

Om man studerar priserna för flygresor mellan Malmö—Stockholm och Umeå—Stockholm, finner man att fastän avstånden bara skiljer 15—20 kilometer är priset för en flygresa Umeå—Stockholm oerhört mycket högre än för Malmö—Stockholm, vilket jag påpekat i tidigare debatter.

Slutligen — det var detta som gjorde att jag trots tidsnöden inte strök mig från talarlistan — vill jag, herr talman, peka på att den senaste planeringen ytterligare är ett bevis för att vi har glömt *ett* folk i Sverige, nämligen samerna — samerna som en gång ägde stora delar av vårt land som sitt hem.

Låt mig påminna om motionen 1826, som moderaterna på Norrlandsbänken väckt, med förslag om stöd åt samerna i deras näringar turism och fiske! Den är avvisad, men jag förutsätter att man i riksplaneringen i fortsättningen och i näringspolitiken då det gäller jämlikhetsfrågor börjar ta hänsyn till denna folkminoritet, som inte har säte och stämma i riksdagen och som faktiskt på många sätt har stått under förmynderskap — det kan nämnas att kammarkollegiet är både företrädare för samerna och, i vissa fall, samernas motpart, t. ex. i samband med rättegångar.

När civilutskottet nu — på s. 24 — talar om att bevara fjällen, frågar samerna sig: Åt vem skall fjällen bevaras? Också åt samerna?

Jag har en gång motionerat om att den odlade och hävdade jorden inte får förödås genom bebyggelse av olika slag. Vi har mark att lägga hus och industrier på — sådan mark som inte burit eller kan bära säd.

Jag vill också värna om den mark som samerna sedan urminnes tid hämtat sina skördar från, där deras hjordar betat, de vatten där samerna fiskat och de marker där de jagat. Vi får inte lägga kraftverk, gruvor, vägar, broar eller annan bebyggelse där utan att samernas åsikter beaktas och utan att deras talan får uttryckas och bli beaktad.

I det sammanhanget vill jag också uttrycka min förhoppning att Ljusnan skall få förbli orörd, i den mån den inte redan är rörd.

I övrigt tycker jag det är tråkigt att inte vårt krav om att hela denna stora fråga uppskjuts till en senare tidpunkt har beaktats av riksdagen.

I detta anförande instämde herr Fridolfsson i Stockholm (m).

Herr JOHANSON i Västervik (s):

Herr talman! Innan jag går in på det anförande som jag tänkt hålla vill jag säga några ord med anledning av herr Bertil Peterssons i Nybro anförande, som han höll här tidigare.

Bertil Petersson framhöll att han i civilutskottet inte kunnat stödja några av de motioner som kommit från Kalmar län, och detta gällde även den motion som jag har skrivit mitt namn under. Som stöd för sitt ställningstagande åberopade Bertil Petersson en enskild person som tycks vara lika okunnig om förhållandena i norra Kalmar län som Bertil Petersson själv.

Men bästa Bertil Petersson! Västerviks kommun har beretts tillfälle att avge ett remissvar på den här frågan. Det vore väl då lämpligt att

åberopa det remissvaret; det har ju högt värde och kan inge trovärdighet!

Jag har i en motion, nr 1775, som står i överensstämmelse med Västerviks kommuns remissvar, sökt belysa de problem som kan uppstå för de kommuner som blir upphöjda i rang och värdighet att vara så att säga rekreationsområden, dvs. områden dit ingen miljöskadlig industri skall få lokaliseras. Nu framhåller departementschefen att just sådana områden skall prioriteras när det gäller annan industrilokalisering. Detta noteras med största tillfredsställelse. Förhållandet är emellertid det att efterfrågan på nya industrietableringar för närvarande är oerhört mycket större än tillgången. Därför blir det besvärligt för dessa kommuner. Det betyder med andra ord att de svårigheter som redan nu föreligger när det gäller att söka anskaffa nya industrier förstärks för de s. k. "skyddade" kommunerna genom den begränsning de åläggs i fråga om val av industri.

Detta gäller alltså de kommuner som avses bli riksrekreationsområden för stressade och av industriellt utsläpp och annan miljöskadlig verksamhet utsatta människor. Det är väl ingen som missunnar dessa människor att under en längre eller kortare tid rekreera sig och njuta avkoppling i en friluftsmiljö med rent vatten och ren luft. Men denna möjlighet hade även stått till buds, om utskottet gått med på motionens hemställan om att industri med begränsad miljöförstöring efter prövning skulle kunna lokaliseras till område som på grund av dess otillgänglighet och olämplighet beräknas inte kunna komma att tagas i anspråk för fritidsaktiviteter. Eller med andra ord: att man inte så kategoriskt bort avvisa sådan industris lokalisering till dessa s. k. skyddade kommuner. Jag förmodar att koncessionsnämnden alltjämt skall ha tillfälle att pröva lämpligheten av en sådan lokalisering. Detta borde för övrigt vara tillräckligt tillsammans med kommunernas egna önskemål, och det är ju kommunernas ställning i den lokala planeringen som skall stärkas.

Man har gjort gällande att turismen skulle kompensera eller utgöra något substitut för det skatteunderlagsbortfall som en utebliven industrilokalisering förorsakar. Nu har vi emellertid en mycket kort sommar, under vilken tid vi kan njuta av sol och friluftsbad. Det innebär att kommunala investeringar i form av serviceanläggningar och andra kostnader som uppstår skall finansieras under denna korta tid som kan uppskattas till ca 2 månader om året. Det gör att man i dag inte är klar över om turismen har negativ eller positiv ekonomisk verkan för kommunen.

Själv är jag från en vad man skulle kunna kalla sommarstad, som har turism. Men där kan man inte se att turismen har någon positiv inverkan på ekonomin, för vi har en utdebitering på 26:30 kr. Detta sagt inom parentes.

Nu har den kommun jag representerar tidigare haft svårigheter på grund av relativt dåliga kommunikationer att för nyetablering attrahera seriösa industriföretag. Kommunen har också haft en befolkningsminskning, som under de senaste två åren uppgår till 585 personer. Det är väl förståeligt att man med en sådan utveckling är känslig för åtgärder som kan låsa fast en trend och som tillsammans med skatteunderlag och utdebitering utgör ett hinder för vidgad eller utökad kommunal service.

Jag tror inte att det finns någon kommunalman, som är intresserad av

Nr 146

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveckling och hushållning
med mark och vat-*
ten

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

att få miljöförstörande industrier förlagda till sin hemort eller kommun, om detta inte är en nödvändig åtgärd för att erhålla resurser — så att inte kommunen halkar alltför långt efter andra med industrilokalisering mer gynnade kommuner — när det gäller kommunal service för den fasta befolkningen och även för att kunna vidtaga åtgärder för fritids- och friluftsvksamheter till gagn inte minst för turismen.

Jag beklagar att utskottet inte velat acceptera de tankegångar som finns i motionen. Nu anser jag det utsiktslöst att ställa något yrkande på motionen, och då jag inte heller har något till övers för demonstrationspolitik, skall jag begränsa mig till en hemställan till departementschefen och regeringen om att ha sin uppmärksamhet riktad på de besvärligheter som dessa s. k. skyddade kommuner kan komma att drabbas av och också vidta de åtgärder, som kan anses befogade.

Herr PETERSSON i Nybro (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Johanson i Västervik måtte inte ha lyssnat på mitt anförande, då han säger att jag åberopar mig på en enskild person. Vad jag åberopade mig på var den socialdemokratiska partikongressen, där kommunalrådet i Västervik med instämmande av inrikesministern, som är närmast ansvarig för lokaliseringspolitiken, fick igenom ett enhälligt beslut av kongressen att man skulle särskilt beakta industrilokalisering till de kommuner, som genom riksplanen inte kan få miljöförstörande industrier. Vad kan man rimligen mer begära att få? Jag förstår över huvud taget inte att herr Johanson behövde motionera mot den bakgrunden.

Herr JOHANSON i Västervik (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Petersson ger mig rätt i att det var en enskild person som han åberopade. Så säger herr Petersson att han inte kan förstå, med tanke på det ställningstagande partikongressen tog, att jag behövde motionera i frågan, därför att det var så självklart att man skulle följa partikongressen. Men varför sitter då Bertil Petersson i utskottet och inte kan stödja en motion som han anser så självklar och som partikongressen tydligen tidigare gett sitt stöd?

Herr BOO (c):

Herr talman! I detta skede av debatten har alla principiella och i övrigt centrala frågeställningar i föreliggande stora och för framtiden mycket avgörande ärende blivit grundligt analyserade och diskuterade. Debatten har verifierat att centerns decentralistiska målsättning står emot ett accepterande av regeringens fortsatta koncentrationspolitik, som utskottsmajoriteten ställt sig bakom.

En begreppsbestämning tycker jag ändå har klarats upp, nämligen att centerns riksplan och regeringens proposition likartat baserar sina målsättningar på befolkningsramsvärden. Men det har också intresse att flytta över dessa planeringsmålsättningar på länen och se hur de olika regionalpolitiska kapporna ter sig i verkligheten. Jag skall försöka göra det på mitt hemlän, Kopparbergs län.

Folkmängden i Kopparbergs län är för närvarande ca 278 000 efter en kraftig nedgång med över 4 000 personer under 1960-talets sista år. I

regeringens proposition kan man med en begränsad befolkningsökning i landet i dess helhet säga sig acceptera en nedre gräns för Kopparbergs län på 270 000 människor fram till 1980. Därtill innefattas i propositionen en beräknad tillväxt av primärcentret, Falun-Borlänge, under samma tid.

Då uppstår den avgörande frågan, som folket ute i ett flertal av länets kommuner har rätt att få svar på: Hur kommer en sådan målsättning att te sig för kommunerna utanför primärcentret? Först kan länets folkmängd enligt utskottets mening tillåtas minska med kanske 8 000 människor från nuläget, och därtill skall koncentrationen ytterligare forceras inom länet. Vad blir det då kvar som underlag för kommuner i norra, västra och södra Dalarna? Och vad värre är, trenden under slutet av 1970-talet kommer enligt regeringens proposition att bli avgörande för planeringen in på 1980-talet.

Denna planeringsnivå i länet skall sättas i relation till länsprogram 1970, som anger 286 000 innevånare som målsättning. Centern har i sin riksplan följt upp länsprogrammet och sätter som mål -- med en sammantagen beräknad befolkningstillväxt i hela landet på ungefär 400 000 människor -- en ram för Kopparbergs län på 295 000. Skulle inte den befolkningsökning som är angiven i ramen för hela landet komma till, skall självklart också förändringar i ramen för Kopparbergs län ske i proportion därtill.

Från centern vill vi också slå fast att alla kommuner inom länet måste kunna räkna med en positiv utveckling. Detta är helt enkelt en livsfråga för de flesta kommuner i länet. Underlaget för service och liknande är redan nu så lågt att en ytterligare minskning och uttunning icke kan accepteras.

Om denna målsättning vågar jag säga att det inte råder några delade meningar i länet. Ett klart uttryck för detta kom också fram i det remissvar som länsavdelningen för Kommunförbundet nyligen avgivit med avseende på regionplaneringen för Falun-Borlänge. I detta uttalande, som är enhälligt, säger styrelsen -- och då hänvisar man till att man sade liknande saker vid remissen på länsprogram 70: "Styrelsen framhöll emellertid med eftertryck redan då, och gör det även nu, att satsning på centralregionen inte får ske på övriga länets bekostnad. Farhågor av denna innebörd uttalas ofta från olika delar av länet, inte minst från de kommuner i länet som ligger utanför det allmänna stödområdet. Centralregionen Borlänge-Falun inrymmer f. n. cirka en tredjedel av länets folkmängd. Den befolkningspolitiska målsättning som regionplanen anger, 111 000 människor år 2000, tyder på att regionen beräknas få en växande andel av länets folkmängd. Styrelsen anser att målsättningen för regionkommunerna bör vara att den beräknade folkmängdsökningen i huvudsak sker genom inflyttning utifrån och inte genom inflyttning från övriga länsdelar. Det måste vara av värde för centralregionen och dess omland att länet i övrigt också får utvecklas positivt."

Det är således en enig styrelse för länsavdelningen som skriver detta. Och denna syn ansluter sig ju helt till centerns syn på planering i länet, även med beaktande av diskussionen om ortsklassificering och de bedömningar som görs för minsta orter som där inte preciseras såsom framtidsorter.

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Detta enhälliga remissyttrande från länsavdelningen av Kommunförbundet kan och bör ställas i belysning av regeringens planeringsfilosofi i propositionen, ytterligare redovisad av statsministern som i gårdagens debatt sade att det måste skapas stabila bastioner av primärcentra ute i länen.

Regeringen måste ha haft det svårt att göra sin målsättning i regionalpolitiskt avseende trovärdig också för sitt eget kommunalfolk ute i landet.

Som bakgrund till regeringens regionalpolitik med fortsatt koncentration både i landet och i länet redovisas behovet av en differentierad arbetsmarknad med kvalificerad service.

Om dessa ting kan väl i stort enighet råda, men centern vill nå den målsättningen över en decentralistisk inriktning.

Propositionen förutsätter att service och differentierad arbetsmarknad skulle vara något specifikt för ungdomen. Detsamma sade inrikesministern här i går. Jag tror det är vanskligt och t. o. m. farligt att göra denna kategoriklyvning. Behöver inte de äldre människorna även ute i glesbygderna tillgång till alternativ sysselsättning? Planerar man med regeringens målsättning och tror att de äldres krav är mindre — att de kan klara sig på kort sikt med den service som erbjuds — är självfallet ett vikande befolkningsunderlag i dessa områden att vänta.

Det finns många bevis för att ungdomen har andra värderingar vid val av bostadsort än ett ytterligare koncentrerat samhälle kan erbjuda dem.

Det skulle ur den aspekten vara synnerligen ödesdigert om synen på servicen och sysselsättningen för de många mindre orterna skulle bli den, att insatserna främst skall inriktas på kortsiktiga behov. Tyvärr är det väl detta som är signifikativt för många av de glesbygdsinsatser som i dag görs och planeras. Det är detta som gör att oron ute i många bygder är så stor inför framtiden.

Jag skall inte utveckla centerns målsättning i regionalpolitiken utan kan helt instämma i den redovisning som mina partikamrater gjort tidigare under debatten och som finns fastlagd i vår riksplan och i motionen.

Låt mig bara understryka att de hittills gjorda lokaliseringsinsatserna för bl. a. Dalarna varit värdefulla men otillräckliga. Länet har under 1950- och 1960-talen planerat för en befolkning på 300 000 människor. Det måste ju vara riktigt att sammanväga näringslivets utveckling och volymen av de investeringar som gjorts av samhället, dvs. landsting och kommuner. Dalarna i sin helhet är ett bra alternativ för människorna att välja.

En för länets del betydelsefull fråga är gränsdragningen för stödområdet — både det yttre och det inre.

Stödområdesgränsen under de första fem försöksåren i slutet av 1960-talet, som skar rakt igenom länet, var i och för sig diskutabel men gav ändå norra och västra Dalarna en chans att hävda sig mot övriga delar av länet. Början gjordes också till en hygglig utveckling för bl. a. Mora, och det är värdefullt.

När riksdagen år 1970 antog riktlinjerna för den nya försöksperioden gjordes den ändringen att centralregionen Falun-Borlänge tillsammans

med Sätters och Gagnefs kommunblock kom med i stödområdet, men kommunblock som redan då hade en negativ utveckling — Avesta, Hedemora, Smedjebacken och Ludvika — lämnades utanför stödområdet. Detta har för icke minst Avesta planeringsregion betytt en fortsatt tillbakagång på grund av dess icke minst i förhållande till centralregionen ojämna förutsättningar.

Det har varit olyckligt att bryta sönder länet på detta sätt. Det har vi också givit uttryck för från centern vid samtliga riksdagar under 1970-talet. Partiets uppfattning har också under de senaste åren mött en betydande uppslutning i utskottet. Men frågan har under samtliga år fallit genom att de socialdemokratiska ledamöterna från Dalarna svikit länet vid avgörande omröstningar.

I år har kravet om att hela länet skall ingå i stödområdet framförts bl. a. i partimotion från centern. I utskottet har det inte varit möjligt att få stöd för hela detta krav. Jag vill självfallet hälsa med tillfredsställelse att Avesta och Hedemora förts till stödområdet men måste ur länssolidarisk synpunkt beklaga, att Smedjebacken och Ludvika fortfarande lämnas utanför.

I sin motivering anför utskottet att utvecklingen beträffande befolkning och arbetstillfällen i Ludvikaregionen gått uppåt under de senaste åren. Ja, detta är visserligen riktigt, men regionen har ett mycket ensidigt näringsliv och därför är omedelbara insatser för en differentiering av detta nödvändiga för regionens framtid.

Jag beklagar således att Smedjebacken och Ludvika lämnats utanför stödområdet men finner det meningslöst att mot ett enigt utskott nu yrka bifall till centerns partimotion om att hela Kopparbergs län bör införlivas i stödområdet. Från Dalacentern lovar vi dock att återkomma med detta krav redan vid nästa års riksdag.

Beträffande gränsdragningen för det inre stödområdet vill jag upprepa kravet från tidigare år att Malungs och Vansbro kommunblock bör föras till det inre stödområdet.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till samtliga reservationer som undertecknats av centerledamöter.

Herr MAGNUSSON i Grebbestad (s):

Herr talman! Att genomföra en hushållningsplan, som på ett rättvist sätt skall tillförsäkra människorna i olika delar av landet så långt möjligt likvärdiga levnadsbetingelser, är utan tvivel en stor uppgift. Förutsättningen för att man skall lyckas härmed är att människorna uppfattar samhällets åtgärder i positiv anda. En hushållningsplan är av naturliga skäl konfliktladdad, och detta har också besannats under den pågående debatten. Jag har icke för avsikt att kommentera alla de åsiktsriktningar som framkommit, även om detta kan vara aldrig så frestande.

Däremot är jag angelägen att få säga några ord om ett par motioner, som väckts av oss socialdemokrater på Bohusbänken och som behandlats av civilutskottet i samband med propositionen 111. Motionen 781 utmynnar i en begäran om utredning och förslag om årliga statsbidrag till kommuner, som under ett par sommar månader varje år måste tillhandahålla service åt icke kommunmedlemmar, som under sin semestertid

Nr 146

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

kräver kommunal service. Kommunerna kan icke med bästa vilja i världen kompensera sina utgifter med höjda avgifter vare sig det gäller renhållning, avloppsrening eller vattenförsörjning.

I den kommun jag själv tillhör måste vi via kommunalskatten uttaxera 1 miljon kronor som icke kan täckas med avgifter. Jag kan anföra många liknande exempel för att visa att sommarvärdskommunerna måste kompenseras, men till detta avser jag återkomma nästa år. Utskottet har nämligen varit vänligt nog att hänvisa till den skatteutjämningsrevision som i en proposition kommer att föreläggas nästa års riksdag. I denna proposition bör enligt utskottets mening motionärernas intentioner beaktas.

I den andra motionen, nr 1795, framför samma motionärer att riksdagen bör begära att Kungl. Maj:t i samverkan med berörda kommuner måtte vidta särskilda åtgärder för att kompensera uteblivna arbetstillfällen från företag som haft för avsikt att etablera verksamhet i s. k. bevarandeområden men som till följd av riksdagens beslut i anledning av proposition 111 ej kan fullfölja sina planer.

Utskottet hänvisar till civilministerns anförande i propositionen på denna punkt, att självfallet skall inte näringslivets utveckling i områden av bevarandekaraktär hindras, utan med hjälp av de regionalpolitiska medlen bör allt stöd lämnas till en gynnsam utveckling. Motionärerna är medvetna om att de medel samhället förfogar över för att föra en regionalpolitisk arbetsmarknadsverksamhet är goda och att det bör vara möjligt att lösa sysselsättningsproblemen i de berörda kommunerna med miljövänliga industriföretag. Jag förutsätter att detta också kommer att ske. Bland de företag som anmält intresse för etablering på Västkusten är Skandinaviska elverket, som vill bygga ett oljeeldat kraftverk vid Idefjorden, och AB Atomenergi, som tidigare haft för avsikt att uppföra en upparbetningsanläggning för atombränsle vid Sannäs fjorden. Av miljöskäl kommer antagligen ingen av dessa anläggningar till stånd, och därmed förlorar kommunerna förväntade arbetstillfällen.

Jag vill därför starkt understryka att skall människorna i dessa bygder uppfatta de beslut som riksplanen innebär i positiv anda, så måste det privata näringslivet, statsmakterna och de berörda kommunerna hjälpas åt att uppfylla de förväntningar som befolkningen har rätt att ställa om likvärdiga levnadsbetingelser.

I detta anförande instämde herr Gustafsson i Uddevalla (s).

Herr JONSSON i Mora (fp):

Herr talman! Det beslut som riksdagen nu skall gå att fatta kommer att ha stor betydelse för utvecklingen, inte minst i de s. k. skogslänen — norra och stora delar av mellersta Sverige. Den sjunkande sysselsättningen inom skogsnäringen har friställt många människor, som för att erhålla arbete måst flytta till andra orter, t. o. m. ut över länsgränserna. Skogslänen har därför fått vidkännas stora flyttningsförluster och därmed befolkningsminskning.

Den hittills förda lokaliseringspolitiken har dock bidragit till att något dämpa denna rörelse. I den mån lokaliseringspolitiska insatser fått mogna

fram och nå full effekt kan det konstateras att nya arbetstillfällen tillskapats. Men det föreligger, om man betraktar länen som enheter, ändock regional obalans, undersysselsättning och bristande service inom olika delar av länsenheterna.

I Kopparbergs län har nyssnämnda omflyttning lett till att länet under 1960-talet fått vidkännas en betydande folkminskning. Även om en uppbromsning av denna ägt rum de senaste åren, så föreligger inom vissa delar sysselsättningssvårigheter.

Enligt en sammanställning över 1971 har i Kopparbergs län lokaliseringsstöd beviljats 46 företag med ett belopp av ca 40 miljoner, och man beräknar att 550 personer beretts arbetstillfällen genom de investeringar på ca 68 miljoner som härigenom kommit till stånd. Den ökning av antalet sysselsatta som skett under åren 1965–1970 till följd av lokaliseringsspolitiska insatser har beräknats till ca 2 400 personer. Men detta har inte varit tillräckligt för att motverka flyttningsrörelserna. Sett framåt är därför ytterligare insatser på det här området nödvändiga för att åstadkomma regional balans och en positiv utveckling.

Självklart sammanhänger en utveckling i den riktningen med att det förs en ekonomisk politik som ger stimulans till ökat företagande och investeringar. I annat fall saknas en grundläggande förutsättning härför.

För att komma till rätta med den regionala obalansen förutsättes starka regioner och kommuner i hela länet, regioner och kommuner som är utvecklingsbara och kan vara attraktiva för etablering och utveckling av företag. Det krävs också en service som tillgodoser invånarnas elementära behov, och Kopparbergs län synes ha goda förutsättningar i det avseendet. Men det är viktigt att man i detta sammanhang också iakttar det behov av service som finns i de mindre tätorterna i kommunerna. Låt mig i detta sammanhang stryka under vad folkpartiet säger i sin partimotion 1818: "För att alla inom kommunen inom rimligt avstånd skall få tillgång till elementär social, kommersiell och kulturell service måste kommunen i många fall få hjälp med att upprätthålla eller bygga ut servicen i kommunens tätort." -- Det heter vidare att -- "statsmakterna inte kan vika från ansvaret att också stödja den service, som framför allt människorna i de till ytan större kommunernas ytterområden har rätt att kräva. Det hot om fortsatt avfolkning eller en framtid i allmän osäkerhet som varit verkligheten för många orter i vårt land måste undanröjas".

Vi från folkpartiet förordar en servicegaranti för kommuncentra och mindre orter. Den garantin måste närmare preciseras. Utskottet har också i sitt betänkande anslutit sig till dessa synpunkter.

Det är också viktigt att främja en mer varaktig sysselsättning inom de olika delarna av länet, och i det sammanhanget skulle jag vilja peka på vad som från länsstyrelsen i länsplan 70 har framhållits, nämligen att man i den fortsatta utredningen om industricentra också bör undersöka möjligheterna att i Mora placera ett industriellt centrum.

Jag vill vidare ta upp några frågor som också berörts tidigare av herr Karl Boo.

Vissa delar av Kopparbergs län tillhör sedan 1965 det s. k. stödområdet. Det har varit bakgrunden till den hittills förda lokaliseringsspolitiken.

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

En utvidgning skedde 1970, men fortfarande är delar av länet utanför stödområdet. I upprepade framställningar och motioner har yrkats att hela länet skulle införlivas med stödområdet. I partimotionen nr 1818 med anledning av föreliggande proposition har folkpartiet upprepat detta yrkande.

Nu har ett enhälligt inrikesutskott föreslagit att man på så sätt skulle bifalla motionen, att Avesta och Hedemora kommuner läggs till stödområdet. I fråga om Ludvika och Smedjebackens kommuner har utskottet, med hänsyn till de skäl utskottet anfört, inte nu kunnat förorda en införlivning. Det är dock tillfredsställande att en dellösning kunnat åstadkommas, och jag hoppas att Ludvika och Smedjebackens kommuner, som kommer att ligga inom den s. k. grå zonen, kommer att ges en fördelaktig behandling i lokaliseringsfrågor i avvaktan på en lösning så att hela länet kommer att ingå i stödområdet.

När det sedan gäller det inre stödområdet har jag i motionen 1791 föreslagit att Malungs och Vansbro kommuner skulle tillföras stödområdet. Det är motiverat bl. a. av att Malung är den enda kommun i Mora planeringsregion som står utanför det inre stödområdet samt att Malung haft liknande sysselsättningsproblem som andra kommuner inom regionen. Samma skäl kan anföras för Vansbro, och länsstyrelsen har också förordat att dessa kommuner borde ingå i det inre stödområdet och därmed komma i åtnjutande av sysselsättningsstödet.

Utskottet skriver nu på denna punkt, samtidigt som motionen avstyrks: "De inre delarna av skogslänen bör även i fortsättningen prioriteras genom att sysselsättningsstödet reserveras för dessa områden. Endast marginella förändringar i det inre stödområdets omfattning kan enligt departementschefens uppfattning övervägas." I avvaktan på det förslag som nu övervägs och som skall läggas fram för 1973 års riksdag beträffande gränserna för det inre stödområdet och grunden för sysselsättningsstödet vill jag uttala den förhoppningen att den marginella ändring det här är fråga om skall komma till stånd.

För Kopparbergs län är det också viktigt att turistnäringen ges stöd. Jag vill här understryka vad som i folkpartimotionen 1818 sägs om att lokaliseringpolitiskt stöd i större omfattning än nu bör ställas till förfogande för företag inom service- och turistnäringarna.

Herr talman! Skogslänens speciella problem har framhållits även av tidigare talare. När det gäller planeringen och ambitionen vill jag anföra vad som sägs i folkpartimotionen och som utskottet biträtt, nämligen att skogslänen vid sin planering utgår ifrån den högre siffran i det intervall som anges i föreliggande befolkningsramar för skogslänen i propositionen. Mot denna bakgrund är speciella satsningar som skapar arbetstillfällena, och därmed motverkar uttunnningen av befolkningen i skogslänen, starkt motiverade.

Herr talman! Med hänvisning till det anförda yrkar jag bifall till de reservationer där folkpartiet medverkar samt i övrigt till utskottets hemställan.

Fru THUNVALL (s):

Herr talman! Den proposition eller det paket som ligger till grund för de båda utskottsbetänkanden som vi nu behandlar är ett välkommet och efterlängtat förslag beträffande regionalpolitiken i fortsättningen. Det är en planering av vårt lands tillgångar och möjligheter och visar en politisk vilja att ta till vara och använda de resurser och värden vi har. Utarmning av vissa delar av vårt land liksom felaktig investering och exploatering kan därigenom undvikas.

Trots det riktiga i denna samlade bedömning, som jag tillstyrker, har dessa dagars talare ändå plockat sönder det stora pusslet i små bitar, där var och en har tagit hand om sin lilla del. Och, herr talman, jag kommer väl inte att utgöra något undantag. Anledningen härtill är given.

I propositionen och inrikesutskottets betänkande har Ljusdal föreslagits bli regioncentrum, vilket jag finner riktigt och naturligt och uttalar min tillfredsställelse med utan att gå in på detaljer. Civilutskottet har också ägnat min bygd uppmärksamhet, och det ger mig anledning att deltaga i denna debatt.

Frågan om kraftverksutbyggnad i Ljusnan har varit föremål för debatt sedan kraftverksbolagen med stöd av gällande lag inlämnat ansökan till vattendomstolen före utgången av 1971. Jag vill redan från början klart säga ifrån att jag respekterar dem som utifrån sina utgångspunkter och värderingar har engagerat sig för att hindra en utbyggnad av Mellanljusnan och har ej haft anledning betvivla dessa människors ärliga uppsåt. Men jag väntar samma hänsyn för dem som med samma ärliga uppsåt aktivt verkat för att vår bygd skall tillföras arbetstillfällen för att motverka den kraftiga utflyttning som skett bara det senaste decenniet — de människor som i en eventuell utbyggnad har sett en sådan möjlighet.

Vi har inte bortsett från de särpräglade skönhetsvärden som älven har i den ännu oreglerade del som återstår efter redan genomförda och i Härjedalen nu påbörjade regleringar, det vill jag här kraftigt understryka. Det framgår också av det yttrande till länsstyrelsen angående planerad utbyggnad i Mellanljusnan, som vi för vår del avgav i kommunfullmäktige den 28 april i år:

”Älven bildar i vissa avsnitt ett flertal forsar med mellanliggande sel med betydande och särpräglade skönhetsvärden. Vid en utbyggnad av de planerade vattenkraftsanläggningarna försvinner dessa och landskapsbilden förändras radikalt. Omfattande erosionsskador i utbyggnadsområdet övre del äro att befara och kan sådana skador påtagligt förfula landskapsbilden. Uppenbart är att även om de nya förhållandena i älven kommer att ha skönhetsvärden, som inom vissa avsnitt äro av positiv art, förändringarna ur naturvårdssynpunkt äro av negativt slag, vilket kan befaras medföra minskad trevnad för ortsbefolkningen.”

Som jag tidigare anført har vi från kommunalt håll sökt att få industrier till orten för att hejda den pågående utflyttningen, men slutligt resultat av dessa strävanden går ännu ej att redovisa.

I vårt yttrande till länsstyrelsen fastslår vi att de 1 000 årsarbetare som skulle ges sysselsättning under den period som en eventuell utbyggnad kommer att pågå inte är en lösning av sysselsättningsproblemen för kommunen. Detta tillskott av arbetstillfällen ger emellertid ett andrum,

Nr 146

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveckling
och hushållning
med mark och vat-
ten*

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

varunder kommunen får tillfälle att söka åstadkomma arbetsmöjligheter av mera långvarig natur. Detta har vi också sagt i vårt yttrande.

Herr talman! Det finns också inom kommunen ett stort antal byggnadsarbetare som sedan utbyggnaden av Laforsens kraftverk pendlat mellan hemmet och olika byggnadsplatser runt om i landet men som alltjämt har Ljusdal som bostadsort i avvaktan på arbetstillfällen i eller i närheten av hemorten.

Av intresse att nämna i sammanhanget är en uppgift i senaste numret av Byggnadsarbetaren om en undersökning i samband med folkräkningen av personer som bodde i en kommun och arbetade i en annan. Detta var förhållandet för 15,7 procent av den totala arbetskraften. För byggnadsarbetarnas del var siffran dubbelt så stor, eller mer exakt 30,1 procent. Nu är därtill situationen för Gävleborgs del den att arbetslösheten är mycket stor just bland byggnadsarbetarna.

De nu planerade anläggningsarbetena, som för resten är det största sysselsättningsobjekt som kommunen någonsin haft möjlighet till, skulle för dessa arbetare kunna innebära att de som andra människor under en del år åter skulle få bo tillsammans med sina familjer. Även om många av anläggningsarbetarna – kanske de flesta – skulle komma från andra delar av landet än Ljusdal, skulle det kunna medföra en inflyttning och innebära en minskning av landets totala arbetslöshetssiffror.

Herr talman! Ljusdal som regioncentrum kräver ett visst mått av serviceorgan för att inte riskera en försämring och nedklassning. Det gäller inte minst på skolans område, där vi nu har en gymnasieskola. Ett ökat antal elever, som också skulle bli följden av en eventuell inflyttning, skulle öka stabiliteten hos vår skola. Detta som exempel på service och tjänster som vi inte vill riskera att mista. Det är ju också sådant som gör en ort attraktiv vid eventuell industrilokalisering.

Jag skall inte här gå in på turismen som en alternativ väg ur problemen, då jag inte tror på turismen som industri för våra bygder utan enbart som ett välkommet komplement. Gotland med anor som turistområde – och som nu ropar efter industrier för att överleva – är väl här ett bevis.

Jag vill bara citera en mening ur det yttrande som jag var med om att avge till länsstyrelsen. Vi säger där att ”beträffande den negativa effekt som utbyggnaden kommer att ha ur naturvårdsskyddssynpunkt kan förutsättas att sökanden i flera avseenden däribland fiskevårdsområdet kommer att åläggas vidta åtgärder som direkt och indirekt kan förväntas bevara ortens värde ur turismsynpunkt”.

Utifrån dessa värderingar ansåg vi att företagen ej kunde bestridas enligt 2 kap. 3 § andra stycket första och andra punkten i vattenlagen, som enligt de övergångsbestämmelser som riksdagen fastställde hösten 1971 gäller i detta fall.

Herr talman! Självfallet kunde inte jag motsätta mig detta, som har deltagit i beslutet om denna lag och dess övergångsbestämmelser.

I vårt yttrande och i debatten har vi framhållit att det gäller en *eventuell* utbyggnad, väl medvetna om att vattendomstolen kan avslå framställningen därför att naturvårds- och miljöskäl kan väga över vid bedömningen. Vi har emellertid genom vårt ställningstagande önskat

kraftigt markera och göra reglering och andra myndigheter uppmärksamma på våra krav på sysselsättningsobjekt till Ljusdals kommun och nordvästra Hälsingland.

Om man går till rapporten Hushållning med mark och vatten för att få en vägledning i den för vår bygd så viktiga frågan – den var ju det enda dokument vi under våren hade att tillgå – ser man att naturvårdsverket och tror jag, kammarkollegiet har avstyrkt utbyggnad. Det har utförligt redovisats i andra sammanhang och av andra talare, så jag skall inte göra det här.

Å andra sidan står det i samma Mark och vatten att vattendrag med låg regleringsgrad och normal sjöprocent antyder var ytterligare regleringar i första hand är tänkbara t. ex. i Ljungan och Ljusnan. Det står vidare att samhällets utveckling gör det nödvändigt att industriella och andra anläggningar tillskapas. Om miljökraven beaktas vid utbyggnaden kan en industriell utveckling väl förenas med kravet på en god miljö, sägs det också. Bägge utvägarna har alltså där sina förespråkare.

Avgörande för min inställning är nu som alltid möjligheterna för människor att få sin utkomst genom goda arbetstillfällen. Jag har i mitt handlande konsekvent arbetat för ökad sysselsättning för människor. Det har inte enbart gällt min egen bygd eller mitt eget län, ibland har avvägningarna kanske kunnat tillföra andra orter sysselsättning. Mitt första inlägg i riksdagen i slutet av 1950-talet gällde t. ex. en viss grupp, nämligen vägarbetare på skilda ställen, som skulle friställas. Vid olika tillfällen under 1962 års riksdag framhöll jag nödvändigheten av att snabbt hejda utflyttningen från nordvästra Hälsingland. Vid ett tillfälle hänvisade jag bl. a. till ordspråket ”medan gräset växer dör kon” – dvs. medan utredningar m. m. pågick tvingades folk att flytta, varför svårigheter kunde uppstå att få arbetskraft när arbetstillfällena äntligen kom.

I en debatt i mars 1962 – alltså för mer än tio år sedan – framhöll jag det svåra problem som befolkningsminskningen medförde och framhöll att det var ett livsvillkor att kunna stoppa den olyckliga utvecklingen. Inom kommunerna i regionen – de var fem före sammanslagningen 1971 – arbetade man med det gemensamma målet för ögonen att vår landsdel och länsdel skulle förbli levande och attraktiva. Det första villkoret härför var att allt flera kunde beredas sysselsättning inom området. Detta är för mig minst lika aktuellt i dag – mer än tio år senare.

När det återigen gäller eventuell utbyggnad av Mellanljusnan vill jag säga, att om vi inte får de arbetstillfällen en utbyggnad skulle ge eller likvärdig sysselsättning, så måste vår ungdom och övriga befolkning i produktiv ålder, som jag ser det, också i fortsättningen söka sig bort från hembygden. Då ligger älven där, som någon talare under gårdagen yttrade, och det är sant. Det blir till glädje för turister och till nytta för fritidsändamål – men till vilket pris för bygdens folk när det gäller deras möjligheter att överleva i hembygden? Om utbyggnad kommer till stånd måste givetvis hänsyn tas till älvens betydelse ur fritidssynpunkt, och vi måste kunna ställa stora krav på utbyggarna i det avseendet – t. ex. på fiskevårdsområdet, som jag tidigare har nämnt. Är vi inte nöjda med utbyggarnas erbjudande i olika avseenden, får vi ta ställning till det och

Nr 146

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

kräva därefter.

Det har sagts att utbyggnaden av vattenkraft nu bör vara slut, då kärnkraften kommer. För egen del vill jag hävda att utbyggnad av vattenkraft under överskådlig tid kommer att vara den mest miljövänliga formen. Personer från Nyköping har t. ex. inbjudit mig till besök och information om de risker de upplever som oroande och farliga i sin närhet.

Mitt huvudsyfte är dock inte att få älven utbyggd. Men vi har känt oro och ansvar för vår bygds framtid. God sysselsättning är den första förutsättningen, och vi har sett en möjlighet till arbetstillfällen och förbättrad ekonomi för kommunen. Därtill ansåg vi oss inte ha möjligheter att förhindra en utbyggnad på laglig väg. Jag har alltså den uppfattningen att lagen måste ha sin gång och att övervägandena måste göras av vattendomstolen.

I civilutskottets betänkande har man tagit upp frågan om Mellanljusnan, och i det följande, herr talman, vill jag ge besked om hur jag har uppfattat detta. Det är inte meningen att det skall ses som några direktiv, t. ex. till vattendomstolen. Som jag har kunnat tolka betänkandet anser varken utskottet eller reservanter att man kan avbryta den pågående domstolsprocessen. Vad som skall ske därefter är mera oklart, och jag tycker att såväl utskott som reservation är otydliga på den punkten. Alla tycks emellertid vara övertygade om att vattendomstolen skall ge utbyggarna klartecken för utbyggnad. Utgången där är väl inte helt given, eftersom den debatt som för närvarande pågår om vår miljö- och naturvård, inte bara när det gäller Ljusnan utan på alla områden, måste bli föremål för vattendomstolens bedömning.

Nu har jag tolkat utskottsmajoriteten så att riksdagen inte skall föregripa domen — det är uteslutet då staten inte är sökande i målet — men att regeringen skall slutligt pröva frågan och att man är beredd att göra den förändring som behövs för att ge Kungl. Maj:t denna möjlighet. Jag kan inte finna att utskottsmajoriteten redan i detta skede vare sig tar avstånd från en utbyggnad eller ger utbyggarna definitivt löfte.

Till en början fann jag reservationen mera borge för en objektiv bedömning, där man alltså hade båda alternativen med i bilden när det gäller frågan om utbyggnad eller ej. Men sedan jag hört t. ex. herrar Helén och Ullsten så undrar jag om samtliga reservanter står för den uppfattning som de här har gjort sig till tolk för. För egen del har jag därför kommit till att med utskottets skrivning får denna viktiga fråga en så rättvis och allsidig bedömning som frågan är värd. Skulle det slutliga avgörandet bli att Mellanljusnan bör förbli outhyggd, så förutsätter jag — nej, jag kräver — att regeringen känner sitt ansvar när det gäller arbetstillfällen till Ljusdals kommun, till vårt regioncentrum. Men låt oss inte vänta för länge!

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har tagit upp frågan om Ljusnan därför att det är kronans vatten. Bolagen har jag betraktat som icke part i den här frågan. Om man godtar principen att enskilda kan gå in på kronans områden, begära utbyggnad m. m., så river vi sönder hela vårt rättssystem och de

principer vi måste bygga på.

Jag har inte yttrat mig om sysselsättningsfrågor, men även om det gäller sysselsättningsfrågor så måste riksdagen vara klar över att de principer och önskemål som uttalas i propositionen 111 måste vara de bärande i detta sammanhang. Eftersom bygdebefolkningen har nyttjanderätt till älven, måste samtidigt dess synpunkter beaktas. Detta är icke en sysselsättningsfråga, utan det som är av vikt är att kronans rätt skall hävdas i detta sammanhang. Sedan får Kungl. Maj:t och riksdagen bestämma de former och den utbyggnad man skall ha. Men vi skall akta oss för att gå tillbaka till den lättvindiga prövning av kronans rätt som förekom på 1600- och 1700-talen och jämväl på 1800-talet. Det är detta jag har hävdat när jag förordat att kronans rätt innebär att det är kronan som skall begära att åtgärder vidtas i Ljusnan. Det skall inget bolag göra som har lagt beslag på detta på ett sätt som måste anses vara av samma karaktär som när man i dag gör inbrott i banker o. d.

Nr 146

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Herr TOBÉ (fp) kort genmäle:

Herr talman! Fru Thunvalls inlägg belyser ju klart skillnaden mellan utskottsmajoriteten och reservanterna när det gäller frågan om att skydda de här älvarna.

Majoriteten säger att man skall göra en lagändring som innebär att i pågående processer skall man kunna med retroaktiv verkan införa en bestämmelse att ärendet underställs Kungl. Maj:ts utlåtande vare sig man säger nej eller ja. Men det sägs ingenting om hur Kungl. Maj:t skall handla vid ett sådant underställande. Fru Thunvall hoppas att Kungl. Maj:t skall säga ja till utbyggnaden. Reservanterna har den uppfattningen att vi över huvud taget inte skall bygga ut de här älvarna, och det är alltså ett klart besked.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan instämma i vad herr Tobé sade nyss.

Sedan vill jag säga ett par ord angående talet om att detta med utbyggnaden är en sysselsättningsfråga. Jag har aldrig kunnat finna det. Man skulle visserligen under en kort övergångstid, under utbyggnadstiden, bereda ett relativt litet antal — man har uppgett att det skulle röra sig om ett 50-tal — människor från Ljusdalsbygden anställning. Men samtidigt raserar man oerhört stora värden för framtiden, vilket sänker bygdens attraktionskraft och minskar förutsättningarna för en framgångsrik utveckling därefter.

Man köper alltså ett litet antal sysselsättningstillfällen under några få år för ett oerhört högt pris. Och det vore enligt min mening ett svek mot den bygdens invånare att tvinga dem att offra så mycket för att vinna så litet.

Fru THUNVALL (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstår att herr Westberg i Ljusdal inte var inne i kammaren och hörde mitt anförande, där jag också talade om de värden som finns och att de måste tas till vara. Jag tror också att med den

utbyggnad som man för dagen är inne på skulle man få lov att ta hänsyn till vissa av dessa värden, även om vi måste förstå att det förändrar en del av bilden.

Herr Tobé menade kanske att jag till varje pris ville ha en utbyggnad. Men jag uttryckte mig inte riktigt på det sättet. Jag sade att mitt huvudsyfte är *inte* en utbyggnad till varje pris, utan det är sysselsättning för bygden. Vi kan ha olika uppfattning om vilka värderingar som skall göras — om man först skall tänka på sysselsättningen och om man skall göra så små ingrepp som möjligt i naturen. Men vad vi än gör och vad vi än bygger, så gör vi ingrepp och förändrar en natur.

Till herr Lundberg vill jag säga: Jag har stor respekt för herr Lundbergs känsla för allemansrätten och har många gånger varit böjd för att instämma i mycket av det som herr Lundberg sagt. Jag skulle också kunna hålla med honom på den här punkten, om jag inte hade just dagens situation att ta ställning till, där kronan inte har gått in för några åtgärder. Vi kunde ha haft den sitsen i dag att kommunen hade ägt en hel del av dessa värden, och då hade situationen kanske varit annorlunda. Det såldes nämligen en massa aktier just här för ett antal år sedan, men man sålde dem till dåvarande Arbråkraft i stället för till kommunen, som ville köpa aktierna vid det tillfället.

Herr BERGMAN (s) kort genmäle:

Herr talman! Fru Thunvall gav sig här in på tolkningar av utskottsmajoritetens ställningstagande och det föranleder mig att säga några ord. Men först vill jag säga att det förslag till ny reservation — om jag får uppfatta det så — som herr Westberg i Ljusdal lagt fram är en sådan där finurlighet i överkant som man tar till i en situation då man har svårt att vara klar och konsekvent. På det yrkandet yrkar jag klart avslag.

Det är troligt, fru Thunvall — och många tror så — att om vattendomstolen skall behandla detta ärende blir slutresultatet ett tillstånd för utbyggnad. Det är nog den vanligaste bedömningen, den må vara korrekt eller inte. För att få frågan prövad i ett allsidigare sammanhang har vi i utskottet då funnit skäl att föreslå ändringar i övergångsbestämmelserna till den nya vattenlagen för att möjliggöra för Kungl. Maj:t att företa en sådan prövning. Det var utgångspunkten för utskottets resonemang, och vi stannade också vid det förslaget.

Vad den borgerliga reservationen nr 15 a beträffar är den ovanligt suddig. Den slutar med att reservanterna inte vill ha någon ändring i lagen som betyder retroaktivitet, samtidigt som de borgerliga själva har sagt att deras förslag innebär en ännu större ändring rörande möjligheterna att fullfölja en lag med retroaktiv återverkan av djupgående karaktär. Jag tycker det är egendomligt att man inte själv har upptäckt att det är föga konsekvens i den reservationen, om man läser den från början till slut. Kanske har det förelegat oförenliga ståndpunkter bland reservanterna — vilket det väl ofta gör på den kanten — som har gjort att det nu finns oförenliga ståndpunkter också i reservationen. Det vore kanske skäl i, herr talman, att försöka hålla rent i vår egen rättssmiljö.

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Herr NORDGREN (m) kort genmäle:

Herr talman! Ju längre man lyssnar till inläggen om Ljusnan, desto större blir förvirringen. Den ena parten säger, att om vi följer utskottets betänkande så händer det ingenting förrän ärendet har prövats av domstolen, och reservanterna säger att om vi röstar med reservationen så räddas Ljusnan under alla förhållanden oavsett vad domstolen säger. Så ungefär har saken framställts. Men i reservationen står det: "Ett direkt uttalande från riksdagens sida, som skulle innebära ett föregripande av domen i tillätlighetsfrågan, torde strida mot grundlagens anda — — ." Det är en underlig inställning. Enligt min uppfattning ligger den här frågan fortfarande under domstols prövning, och då ankommer det inte på riksdagen att gå in på den. Reservanterna tycks också dela den uppfattningen i en av skrivningarna i reservationen.

För att riksdagens ledamöter skall kunna veta hur de skall rösta vore det önskvärt att vi fick ett klart besked. Vill vi gå in i domstolens prövning och föregripa den, eller vill vi det inte? Det bör riksdagens ledamöter få klart för sig, innan vi tar ställning.

Herr MÄBRINK (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Fru Thunvall försöker här sitta på två stolar, och då blir hennes resonemang som det blir. Hon sade att hon 1962 hade påpekat den negativa utvecklingen i Ljusdalsblocket, men vad har sedan hänt, fru Thunvall? Jo, befolkningen där har under tioårsperioden 1960–1970 minskat med 3 467 personer. Och vad beror det på? Ja, den saken har jag redogjort för litet här tidigare i dag. Det beror på att privatkapitalet fortfarande är det härskande också i Ljusdal, precis som det är på övriga platser i Gävleborg. Det finns bara ett sätt att lösa sysselsättningsproblemen i Ljusdal, och det är att staten går in med en statlig basindustri i Ljusdals kommunblock. Det kan bromsa upp den negativa befolkningsutvecklingen.

Vad beträffar utbyggnaden av vattenkraften vill jag citera vad den socialdemokratiska arbetarkommunen i Finnskoga-Dalby i Värmland säger när det gäller vattenregleringen inom den kommunen. Man har i motioner till distrikts- och partikongresser begärt hjälp för att bli löst från den, som det heter, "eviga dom" som synes innebära att kommunen genom vattenregleringen fått sina miljövärden fördärvade och därigenom fräntas möjligheterna till industilokaliseringar och satsningar inom fritidsnäringen. Det är vad resultatet av dessa vackra utbyggnader blir. Det är också vad resultatet kommer att bli för Ljusdals kommunblock om man tillåter utbyggnad av Mellanljusnan. Man skjuter på det sättet sysselsättningsproblemen framför sig.

Herr ULLSTEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Både herr Bergman och fru Thunvall och möjligen också herr Nordgren försökte hävda att de som stöder reservationen inte riktigt vet vad de vill. Jag tycker allvarligt talat att de som stiger upp och talar för utskottsmajoriteten skall vara försiktiga med att säga att den andra sidan inte vet vad den vill. Såvitt jag förstår finns det nu fem olika tolkningar av utskottsmajoritetens ståndpunkt. Vi har för det första den

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

motivering som den socialdemokratiska majoriteten i utskottet givit. Vi har för det andra vänsterpartiet kommunisternas första tillägg till denna motivering. För det tredje har vi vänsterpartiet kommunisternas andra tillägg till motiveringen. För det fjärde har vi ett tillägg till samma motivering av herr Westberg i Ljusdal, och nu har vi för det femte också fru Thunvalls önskan, riktad till regeringen när den så småningom skall pröva ärendet, som gick ut på att man borde positivt pröva möjligheterna att bygga ut Ljusnan. Mot alla dessa mycket oklara, delvis motstridiga uppfattningar hos majoriteten står en klar och entydig ståndpunkt i reservationen. Den säger nej till den principellt mycket tveksamma åtgärden att införa retroaktiv lagstiftning, men den säger också ett klart nej till en utbyggnad av Ljusnan och andra oexploaterade älv- och sjösystem. Den kan göra det, därför att det inte behövs någon retroaktiv lagstiftning för att åstadkomma de planeringsriktlinjer som skall inrymma kravet på ett nej till fortsatt utbyggnad. Riksdagen har, som jag sade i går kväll, här att ta ställning till två förslag. Det ena tar ställning i procedurfrågan och lämnar sakfrågan fullständigt öppen – man har ingen aning om vad som kommer att hända med Ljusnan – det andra, reservationen, är klart entydig: nej till utbyggnad.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle vilja säga till fru Thunvall att det är grundlagen jag har talat om. Vid utbyggnaden av Krångedefallen, där man hävdade en äganderätt, sades det uttryckligen ifrån att en sådan äganderätt stred mot grundlagen och mot vad som föreskrevs i Kristoffers landslag 1442. Även vid utbyggnader i Trollhättan och Älvkarleby kraftverk m. m. har det uttalats att äganderätten låg hos kronan. Jag kan inte förstå att man kan hävda att enskilda kan få ta på sig kronans rätt och handla därefter. År 1868 uttalades det i andra kammaren:

”Sålunda har förvaltningen skjutit sig emellan Regering och Representation. Den har gjort omöjligt för Regeringen att framgå längre på reformernas väg, än dessa förvaltningsverk, till hvilka frågorna för utredning hänskjutits, prövat skäligt att förordna. När en reform varit i fråga, har den lagts i händerna på förvaltningsverken, hvilka lagt hinder i vägen derför, och så många om och men hafva framställts, att saken ofta derigenom blifvit förstörd. Derföre har man också nästan för hvarje fråga måst tillsätta särskilda komitéer med föreläggande för dessa af vissa grunder att följa; och endast på detta sätt har man lyckats att någon gång nå det mål, hvartill man syftat. Jag tror derföre, att det är hög tid att komma frän denna organisation.”

Jag har inte talat om domstolar. Jag har talat om ämbetsverk som har skyldighet att följa Sveriges grundlag. Denna rätt stadgas i grundlagen, och vi skall följa grundlagen även när det gäller att skydda värden, som tillkommer en bygdebefolkning, och kronans rätt i detta sammanhang.

Sedan kan man ha synpunkter på sysselsättningen m. m., men tar vi upp den saken kommer vi in på ett område som vi har föga anledning att syssla med här. Detta är skälet till att jag har företrätt den här uppfattningen.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp) kort genmäle:

Herr talman! Bara ett par ord — först till herr Bergman som menar att min framställning skulle ha varit oklar. Jag har svårt att förstå det. Jag har kort och enkelt yrkat bifall till reservationen. Det är mitt förstahandsyrkande, och det är väl lätt att förstå vad det innebär. Eller hur, herr Bergman? Sedan har jag ställt ett andrahandsyrkande under förutsättning att utskottet skulle vinna, vilket jag hoppas att utskottet inte gör. Därigenom vill jag försöka påverka utvecklingen i den riktning jag önskar, dvs. att rädda Mellanljusnan från utbyggnad. Det är så väsentligt att jag ansett mig böra framställa detta andrahandsyrkande.

Det har sagts att vi vill gå in i domstolens handläggning av ärendet. Jag vet inte var man har fått det ifrån. Vad jag kan förstå har ingen hävdad den meningen. Det står naturligtvis domstolen fritt att fullfölja vad den påbörjat. Men vad vi önskar är att riksdagen klart skall säga ut hur den ser på dessa frågor. Jag tror att det är väsentligt att det sker.

Fru THUNVALL (s) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Ullsten skulle jag vilja säga att jag aldrig varit oviss om hans tolkning av reservationen — jag sade också i mitt anförande att hans tolkning är helt klar.

När det gäller herr Måbrink håller jag med om — och det sade jag också i mitt anförande — att vad jag sade för mer än tio år sedan alltså är lika aktuellt för mig. Men ett av de statliga företag som herr Måbrink efterlyser får vi när det av staten halvägda Edströms Industrier i Ljusdal nu kommer att bli helägt av Svetab. Men vi har ännu inte enbart statliga företag i det här landet, och det lär väl dröja innan vi får det. Vi har en blandeekonomi, och vi har fått lära oss att ta till vara även privata företag. Många av dem har kommit som — jag har uttryckt det så — lyxiga fjärilar som tagit ut av bygden vad den kunnat ge. Sedan har de givit sig i väg till nästa marknad, medan vi har suttit kvar med skulderna. Det här skulle inte bli en sådan industri — det är vi helt övertygade om — och det skulle ge oss det andrum som vi tror vi skulle behöva. Vi får ingen industri i morgon, även om man lovar oss en i dag. Det tar sin tid innan vi får den, och vi behöver några år på oss. Här skulle vi få arbetstillfällen — stora eller små men värdefulla för Ljusdal.

Men jag har sagt — och det vill jag understryka — att huvudändamålet inte är att få älven utbyggd för att därigenom få industrier och förbättra ekonomin. Kan man på annat sätt ge oss detta, för den händelse man nu stannar för att inte bygga älven — vi har inte sett slutet på detta ännu —, vill vi i alla fall att man skall ha i åtanke hur allvarligt vi ser på den här saken och att vi måste få sysselsättning däruppe. Det har varit det viktiga för mig.

Herr BERGMAN (s) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Westberg i Ljusdal vill jag bara säga att hans andrahandsyrkande i stort sett är detsamma som reservationsyrkandet, och det är oförenligt med utskottsmajoritetens förslag. Det var detta som jag karakteriserade som finurlighet i överkant som resulterade i suddighet.

Nr 146

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Herr Ullsten har citerat en rad uttolkningar av utskottsmajoritetens förslag. Men flertalet av uttolkarna är sådana som tycker illa om utskottsmajoritetens förslag, och deras sätt att tolka har jag inte någon större anledning att ställa mig bakom. De som i utskottet stått bakom detta har haft helt entydiga tolkningar, och det kan icke göras gällande att dessa tolkningar har varit skiljaktiga.

Vad beträffar detta med retroaktiviteten, herr Ullsten, är vi på det klara med att vårt förslag innebär en retroaktiv tillämpning av andra processregler. Det tycker vi i detta fall kan vara betänkligt, men inte så betänkligt som det förslag, varom talesmannen för reservanterna i debatten talade om. Det skulle egentligen innebära en retroaktiv förändring av de materiella förutsättningarna för domstolens prövning. Det är att snuska ned i vår rättsmiljö.

Jag har inte den ringaste ambition att ens försöka uttolka vad herr Ullsten vill. Det är nästan omöjligt, för i den här frågan tror jag att han inte själv vet vad han vill — i varje fall vet inte de som står bakom reservationen vad de tillsammans vill.

Herr NORDGREN (m) kort genmäle:

Herr talman! Här är det tydligt att man kan lägga in nästan vilken tolkning som helst i reservationsskrivningen. Vi har ju under denna debatt fått åtskilliga tolkningar av såväl utskottets som reservanternas skrivning. Jag beklagar i allra högsta grad detta. Det innebär att man blir tveksam att delta i röstning. Detta är ytterligare ett bevis på att det inte funnits tid att diskutera frågan tillräckligt. Jag håller fortfarande styvt på, herr talman, att riksdagsledamöterna bör veta vad de röstar på, och det vet vi tydligen inte eftersom skrivningarna kan tolkas på olika sätt. Jag vill gärna veta om någon av dem som varit med om denna skrivning är beredd att säga att riksdagen skall sätta sig över en domstolsprövning.

Herr ULLSTEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är gott och väl att socialdemokraterna i civilutskottet visste vad de skrev när de utformade majoritetens utlåtande. Men nu är det många ledamöter som vill veta vad det betyder om de röstar för utskottet respektive vad det betyder om de röstar för reservationen. Som jag påpekade förra gången har vi här fått fem olika tolkningar av vad utskottsmajoriteten egentligen önskar. Den grundläggande frågan gäller: Är utskottsmajoriteten *för* en utbyggnad av Ljusnan eller är man *emot* en sådan utbyggnad? På den punkten vill utskottsmajoriteten inte tala ur skägget — det vill varken herr Bergman eller någon annan göra.

Utskottet har i stället helt koncentrerat sig på om en viss ändring i vattenlagen och icke alls tagit upp sakfrågan, vare sig det krav som ställs i folkpartiets partimotion och som gäller planeringsriktlinjer för älvutbyggnad över huvud taget eller den här speciella frågan om Ljusnan som tagits upp i en fyrpartimotion. Man tar inte alls ställning till detta, utan försöker blanda bort korten genom att tala om en helt annan sak. Men jag tycker den här debatten nu har visat att man inte har lyckats med det.

Erik Tobé klarlade i går fullständigt entydigt — och han har ännu inte blivit motsagd av någon, varken av statsministern, civilministern eller

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

statsrådet Lidbom, som väl samtliga tre får förutsättas ha kunskaper nog att bedöma den här saken. Det måste därför vara klarlagt nu att ifall riksdagen beslutar att som planeringsriktlinje för den fysiska riksplaneringen fastslå att inga älvar skall byggas ut, så kommer heller inga älvar att byggas ut, eftersom detta är ett bindande besked till regeringen. Det är på det sättet att denna planeringsriktlinje, liksom de övriga, skall förankras i generalplanen. Om man i en generalplan för det här området säger nej till kraftverksbyggen så tar detta över eventuella beslut av vattendomstolen.

Detta är ett fullständigt klart besked, herr Nordgren! Ni kan med förtröstan rösta på reservationen, om det är Ljusnan Ni är ute för att rädda.

Herr KOMSTEDT (m):

Herr talman! Vissa tidningar har något skämtsamt skrivit att de två senaste dagarna i riksdagen har kallats för "hembygdsdagarna". Jag tycker inte att man bör skämta om de ting vi debatterar nu -- de är alltför väsentliga och viktiga för det. Att riksdagen har visat så stort intresse för de här frågorna bevisar ju bara att det fortfarande finns folk som ägnar uppmärksamhet åt sina bygders och landets problem -- ibland har jag onekligen fått intrycket att man i denna kammare bara vill lösa de stora världsspolitiska problemen.

Jag har antecknat mig på talarlistan för att i den regionalpolitiska debatten framföra några synpunkter på vad som sammanhänger med vad regeringen har aviserat skall komma någon gång under vårriksdagen 1973, dvs. skatteutjämningsförslaget, som berör våra kommuner. Den proposition som skall komma och det ärende vi i dag diskuterar hör nämligen intimt samman. Remissvaren från Sydsverige är utomordentligt kritiska till skatteutjämningsutredningen, man anser förslagen oacceptabla och därför omöjliga att lägga till grund för en proposition.

Regeringen har dock inte avvaktat remissvaret, utan samma dag som remisstiden utgick lade regeringen fram regionalpropositionen, vari sägs att man kommer att framlägga förslag grundat på skatteutjämningsutredningens betänkande.

Sydsvenska kommunalmän har anslutit sig till vad som står i propositionen 111: "Regionalpolitiken måste vidareutvecklas till en välfärdspolitik för alla delar av landet. Hela samhällsverksamheten måste engageras i strävandena att åstadkomma större jämlikhet mellan människorna i olika regioner i fråga om både sysselsättning och service."

Detta anser vi som är bosatta i södra Sverige vara ganska svårt att börja diskutera våren 1973 eftersom vad vi i dag kommer att besluta om, är de principer som så småningom skall läggas till grund även för skatteutjämnings proposition. Detta innebär alltså att vi kommer att fatta principbeslut nu men kanske inte förrän om ett halvår ta beslut som så intimt hänger samman med dagens debatt. Det finns därför många kommunalpolitiker i Sydsverige som känner sig maktlösa inför sin uppgift.

Vi skall emellertid inte på något sätt vara kritiska och avundsjuka -- åtminstone är inte jag det -- mot våra norrländska vänner som kämpar för

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

sina bygder och strävandena där, men vi måste ha klart för oss att det även i andra delar i detta land finns problem som är jämförbara med Norrlandslänens problem trots att den geografiska placeringen gör att somliga delar ligger så långt söderut som det är möjligt att komma innanför detta lands gränser. Kristianstads län, som jag själv representerar, har haft stora bekymmer. Där har skett stora åderlätningar därför att länet varit ett typiskt jordbrukslän. Strukturrationaliseringen i samhället har medfört att detta län mycket hårt har fått vidkännas förluster. Man har – om uttrycket tillåtes så långt söder över – fått rena glesbygdskommuner. Man har inte alltid kunnat få ersättningssysselsättning för de friställda inom jordbruket, och de industrier, som redan varit etablerade, har i många fall fått bekymmer och tvingats avveckla sin verksamhet. Detta har skett trots mycket stora insatser av kommunalpolitikerna i vårt län.

Naturligtvis finns det mycket som man kan önska sig. Vi har klart för oss att vi inte kan få allt, men vi skulle känna oss tillfreds, om vi kunde få åtminstone någonting. Den del av Kristianstads län, där jag själv bor, sydöstra Skåne, har fått alldeles speciella bekymmer, trots att man både från statsmakternas och framför allt från kommunernas sida gjort insatser.

Jag vill inte sälla mig till dem som tycker att man borde göra sydöstra Skåne till ett stödområde. Det ligger någonting negativt i själva ordet stödområde, och från rent psykologisk synpunkt borde man ändå kunna lösa problemen i en så långt söder över belägen del av landet som sydöstra Skåne. Det finns säkerligen också möjligheter att göra detta. Statsmakterna har med sina styrmetoder möjlighet att kunna åstadkomma någonting. Vad man i sydöstra Skåne kanske speciellt skulle önska sig i dag är en lösning av kommunikationsproblem och skolfrågor på ett tillfredsställande sätt.

På en s. k. Österlendag i somras – Österlen är det begrepp man använder när man talar om sydöstra Skåne – var också inrikesministern närvarande. Initiativet hade tagits från länets företagarförening, i vilken landshövdingen är ordförande. Inbjudna var länets riksdagsmän, kommunalmän och företrädare för näringslivet. Man visade då företag, vilka trots de bekymmer vi har på ett utomordentligt sätt lyckats etablera och utveckla sina företag just i den sydöstra delen av länet. När jag talar om kommunikationerna, gäller det vägarna – järnvägarna har i de flesta fall redan lagts ned i den delen av länet, och vi måste rikta in verksamhet och åtgärder på att få en tillfredsställande försörjning genom utbyggnad av vägnätet.

Det andra problem, som i dag är vitalt och väsentligt, är skolfrågan. Vi anser att vägar och skolor hänger samman då det gäller att få företag att etablera sig i regionen. Härvidlag har kommunalmännen tyvärr inte kunnat samverka tillräckligt för att få fram ett klart ställningstagande om var man vill lägga skolorna. Jag skulle därför, för en gångs skull vilja vädja till statsmakterna att använda sin styrmekanism och på det sättet bestämma var skolorna skall förläggas. Detta var också vad som uttrycktes av vår landshövding när han tackade för det intresse som visats: om vi i första hand får kommunikationer och utbildningsmöjlighe-

ter, tror jag att länets kommunalmän har stor kunnighet och förmåga att lösa dessa problem på ett tillfredsställande sätt framöver.

Det finns naturligtvis mycket annat, men vi måste inrikta oss på att få någonting i stället för att bara presentera en stor och lång önskelista.

Herr talman! Naturligtvis finns det mycket mer att tillägga när det gäller problemen i Kristianstad län, men tiden tillåter inte att vi utvecklar detta alltför mycket. Det kommer säkerligen att sägas mycket mera i framtida debatter. Jag har med dessa ord velat fästa statsmakternas uppmärksamhet på de problem vi brottas med i vårt län: de är svåra trots att länet inte är beläget långt norr över.

I detta anförande instämde herr Taube (fp).

Herr HAGNELL (s):

Herr talman! Den lokaliseringspolitik som kom i gång i mitten av 1960-talet byggde på helt andra förutsättningar än de som i dag föreligger. Industrin hade under tidigare årtionden ständigt ökat sitt antal sysselsatta. Särskilt i storstadsregionerna och några ytterligare industriområden överflödade efterfrågan på arbetskraft. Då gick det att omlokalisera från de industririka delarna till de industrifattiga delarna av Sverige.

Vi är nu inne i ett nytt skede med nya förutsättningar. Industrisysselsättningen har slutat att växa. Det är inte enbart en tillfällig konjunkturföreteelse. Mycket talar för att det är en långsiktig utveckling av ny art vi kommit in i. Det finns inte längre något överflöd av industrisysselsättning ens i storstäderna eller industriområdena. Därför möter omlokaliseringpolitiken motstånd i de industririka delarna av vårt land.

Inför nya förutsättningar måste vi komma med ny politik. Lokaliseringpolitiken måste göras om till en näringspolitik. Vi måste, så långt det står i vår förmåga, skapa fram nya industrisysselsättningar, inte bara i de industrifattigare delarna av vårt land, utan också i de industririka delarna.

Lokaliseringpolitiken har visserligen bytt namn till regionalpolitik, men den borde byta namn och innehåll en gång till och övergå till näringspolitik. Om inte det sker kommer den negativa inställningen till omlokaliseringpolitiken, som börjat visa sig i storstadsregionerna, att leda till en ökad politisk intressesplittring mellan industririka och industrifattiga delar av Sverige.

Det nya läget innebär att vi måste gemensamt ta fram en samlande näringspolitik, som kan få stöd av såväl de industrifattiga som de industririka delarna. Det gäller att klara den fulla sysselsättningen genom att så långt möjligt understödja gemensamma utvecklingstendenser inom näringslivet över hela landet. Det är näringspolitik.

Det lönar sig inte att vänta på att konjunkturuppgången i Amerika skall dra med sig en sådan konjunkturuppgång i Sverige att vi kommer tillbaka till 1960-talets sysselsättningsutsikter igen. Vi måste själva skapa förutsättningar för en gynnsam sysselsättningsutveckling med hjälp av en aktivare näringspolitik.

En förutsättning för det är i sin tur att regeringspolitiken moderniseras genom att vi får ett särskilt departement för allmän näringspolitik

Nr 146

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

genom ombildning av något av de nuvarande departementen. Likaså bör ett departement helt ägna sig åt att positivt utveckla sysselsättningen inom de statliga företagsgrupperna, affärsverksgruppen och bolagsgruppen.

Med den utveckling som förestår kommer hundratusentals människor inom det närmaste årtiondet att behöva lämna sina gamla och invanda arbetsplatser och ställa om sig till nya. Den omställningen kommer att leda till att åtskilliga tiotusentals människor kommer i svårigheter, som inte bara kan lösas genom avgångsvederlag, omskolning eller förtidig pensionering, utan som fordrar en ännu mera utvecklad arbetsmarknads-politik från samhällets sida. Ett särskilt arbetsmarknadsdepartement bör vara det organisatoriska centrum för regeringspolitiken på det här området. Det bör inrättas genom ombildning inom departementsgruppen.

Regionalpolitiken innebär direkt satsning genom lokaliseringsbidrag och lokaliseringslån. Lokaliseringsbidragen uppgår till 62 miljoner kronor på ett år. Det är helt otillfredsställande belopp. För att kunna säkra nya arbetsplatser när gamla försvinner behövs ett mångdubbelt högre belopp.

Enligt folkräkningarna 1965 och 1970 försvann enbart inom skogslä-
nen över 50 000 arbetsplatser. Tyvärr ser utvecklingen nu ut att gå i samma riktning inom innevarande femårsperiod. Det kan mycket väl betyda att ytterligare 50 000 arbetsplatser försvinner. Att skapa nya industriella arbetsplatser kostar över 200 000 kronor per styck i genomsnitt. Nya sysselsättningar inom pappersindustri, järnbruk, kemisk industri och andra processindustrier förutsätter ännu större investeringar. Varje nytilkommen arbetsplats kostar över en miljon stycket. 50 000 nya arbetsplatser inom industrin, skulle vid en genomsnittlig satsning kräva ett kapital av 10 000 miljoner kronor. De 62 miljoner som lokaliseringsbidraget uppgår till per år är helt ootillräckliga. Det räcker inte ens till en tredjedel av de moderniseringskostnader, som ett enda av våra järnverk årligen behöver räkna med för att vidmakthålla, men inte utöka, sitt antal anställda.

Med så liten satsning, som lokaliseringsbidraget utgör — även tillsammans med lokaliseringslån på runt 350 miljoner kronor, finns det inga utsikter att komma tillbaka till full sysselsättning.

Vi skall inte vänta oss, att det privata näringslivet nu har råd att göra de kapitalinsatser, som fordras för full sysselsättning i Sverige. Vi måste få fram en ny politik, en gemensam politik mellan samhälle och näringsliv för att återställa situationen till full sysselsättning igen.

När riksdagen behandlade nu gällande riktlinjer för lokaliseringspoli-
tiken, framhöll jag i ett särskilt yttrande till bankoutskottets utlåtande nr 30 år 1969, att den dittillsvarande satsningen av ca 200 miljoner kronor i lokaliseringsbidrag och lokaliseringslån visat sig vara otillräcklig och att väsentligt större belopp måste ställas till förfogande. "Man bör vara inställd på att ungefär lika mycket ekonomiska medel måste ställas till förfogande för lokaliseringspolitiken, om den skall kunna lyckas, som man satsar på u-landspolitiken utanför våra gränser." Tyvärr har ingen sådan tillräcklig ökning skett för lokaliseringsbidragen. Sedan dess har u-landsbidraget höjts med 1 000 miljoner kronor men lokaliseringsbidra-
get med bara 20 miljoner kronor.

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Nu föreslås att vi skall sätta upp mål för regionalpolitiken i form av befolkningstal. Det stämmer med den hemställan jag hade i annan punkt i det särskilda yttrandet 1969, nämligen: "Målet för den statliga näringspolitiken bör sättas till att för Norrland upprätthålla så nära som möjligt den nuvarande befolkningen på 1 1/4 miljon invånare. Med det målet i sikte bör de ekonomiska resurserna beräknas och utformas." Nu återstår att anpassa de ekonomiska anslagen så att målen uppnås.

Ett tredje krav var att en betydande utjämning av transportkostnaderna borde ske i form av såväl gods- som persontransporter. Det kostar pengar att övervinna avstånd. Med den befolkningsstruktur Sverige har är det en påtaglig kostnad att ha industrier lokaliserade till platser, avlägsna från våra större befolkningscentra. En utjämning av transportkostnaderna har påbörjats. Den måste drivas betydligt kraftigare, om vi skall få fram en solidarisk sysselsättningspolitik mellan människor, som lever och verkar i olika delar av vårt land.

Ett fjärde krav i det särskilda yttrandet 1969 var att tillräckliga organisatoriska och personella förutsättningar måste skapas för att utveckla sysselsättningen i den statliga företagsgruppen i Norrland. Den gruppen har under tioårsperioden 1960–1970 minskat sin sysselsättning med över 10 000 arbetsplatser. Gruppen måste ges möjlighet att spela en mera positiv roll genom nya organisatoriska och personella förändringar och ekonomiska resurser, framhöll jag i yttrandet.

I den nu föreliggande propositionen omnämns att den statliga satsningen i LKAB, NJA och ASSI under en följd av år skall uppgå till sammanlagt 2 000 miljoner kronor. Det är i och för sig ett imponerande belopp, men det torde räcka bara till ca 1 000 nya arbetsplatser. En del av pengarna går åt för att underbygga och förbättra gamla arbetsplatser, som redan finns. Men bruttokostnaden per ny arbetsplats blir 2 miljoner kronor. Jag bedömer att utvecklingen under innevarande femårsperiod, liksom under den förra, medför att 50 000 arbetsplatser försvinner i skogslänen. Även om vi räknar med att varje ny arbetsplats skulle bli billigare än inom LKAB, NJA och ASSI och bara kosta 200 000 kronor i genomsnitt, så fordras en satsning av 10 000 miljoner kronor för att skaffa 50 000 nya arbetstillfällen. Var finns de pengarna?

Först när vi är beredda att göra satsningar av den storleken kommer vi att kunna nalkas full sysselsättning igen. Men sådana satsningar förutsätter också att ett planeringsarbete för en aktiv näringspolitik har drivits så långt och så omfattande, att man har tillräckligt med väl förberedda förslag, värda att satsas på.

Den fulla sysselsättningen är inte längre en fråga, som vi löser inom socialpolitikens ram, inte heller inom arbetslöshetspolitikens ram. Om vi skall ha full sysselsättning igen, förutsätter det att vi därutöver också bygger upp en aktiv näringspolitik med tillräckliga personella och ekonomiska förutsättningar. En sådan politik förutsätter ett väl utvecklat samspel inom hela vår ekonomiska politik och en omfattande koordinering av den verksamhet som åtskilliga departement och myndigheter driver.

AMS kan inte ensamt klara hela arbetslöshetspolitiken, ännu mindre hela sysselsättningspolitiken. Inte heller kan inrikesdepartementet eller

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

industridepartementet eller kommunikationsdepartementet ensamt åstadkomma att vi får full sysselsättning igen. Skall vi få full sysselsättning, som utlovats, förutsättes ett genomgripande samspel i nya former och med mer pengar.

Det är överoptimistiskt att inför den framtid vi nu går till mötes, hoppas att en internationell ekonomisk konjunkturuppgång eller vidgat internationellt samarbete automatiskt ger oss full sysselsättning igen. För full sysselsättning behöver vi själva driva en genomgripande, aktiv, omfångsrik näringspolitik och industripolitik. Vi behöver en ny politik. Den gamla har visat sig klart otillräcklig.

Lokaliseringspolitiken har bytt namn till regionalpolitik. Regionalpolitiken bör nu förvandlas till att bli en del av en omfattande och aktiv näringspolitik.

Inte bara på det centrala området behövs organisatoriska och ekonomiska förändringar, utan också inom regionerna. Som det nu är, är alltför många myndigheter och organisationer verksamma i det regionalpolitiska arbetet. Alltför många lokaliseringåtgärder sker utan det samspel och det förberedelsearbete, som bör bedrivas regionalt och centralt.

Under 1950-talet startades en hel del textilindustrier i mellersta och norra Sverige från företag i södra och västra Sverige. De företagens saga blev kort. Det är kanske inte genom en upprepning av den sortens tillfälliga satsning inom en utpräglad låglönebransch, som vi skapar de bästa löneförhållandena och de stabilaste sysselsättningsvillkoren för de löntagare inom stödområdet, som nu förlorat och kommer att förlora sina arbetsplatser. Det vore bättre att de myndigheter, som är regionalt verksamma med sysselsättnings- och industrifrågor i god tid får reda på att ett belopp om — som fallet var — ca 70 miljoner kronor står till förfogande av statsmedel för en industri att startas inom en viss tid, än att plötsligt bli överraskade av att ett sådant beslut kom att fattas.

Sysselsättning växer inte inom vårt näringsliv. Den är tvärtom på nedgång. 200 man fick i går reda på att de inte har någon framtid, där de arbetat sedan årtionden. Var finns de nya arbetsplatserna? Var finns pengarna, som behövs för tillräckligt många nya jobb?

Om den regionala politiken skall lyckas, fordras en aktivare, omfångsrikare central politik än hittills.

Förbjud arbetslösheten! Låt oss få en politik för full sysselsättning!

Herr GUSTAFSSON i Byske (c):

Herr talman! Några korta synpunkter med anledning av inrikesutskottets betänkande.

TV-kommentatorn i Rapport för i går avslutade med konstaterandet att regeringen och centern inte på länge stått varandra så nära. Det kunde förefalla en smula underligt efter duellen mellan herrar Fäldin och Palme, men det är riktigt i vad gäller principen att det skall göras upp befolkningsramar för länen. Därvidlag rymmer slutsatsen ett visst mått av verklighet. Det är av riksdagspartierna bara centern, socialdemokraterna och kommunisterna som presenterat program och konkreta förslag till genomgripande åtgärder i för samhället, i detta sammanhang, livsavgöran-

Lördagen den
16 december 1972

Regional utveckling och hushållning med mark och vatten

de planeringsfrågor. Men det finns naturligtvis avgörande skillnader. Det skiljer sig mellan socialdemokraterna och centern när det gäller ambitionsnivån, när det gäller befolkningsramarna såväl i skogslänen som i storstadsregionerna. Vi vill ha en i stort sett oförändrad andel av landets befolkning i både skogslänen och storstadsområdena. Partierna har också skilda uppfattningar i fråga om länsdemokratin. Vi vill att länens egna organ skall få göra fördelningen av resurser inom länen. Det vill inte socialdemokraterna! Just därför är det naturligt att debatten, särskilt inför ett betydelsefullt valår, blir ganska het mellan företrädarna för dessa partier. Som jag tidigare anfört har emellertid regeringen kommit på samma linje som vi när det gäller behovet av befolkningsramar. Det borde under något lugnare förhållanden varit möjligt att nå större samstämmighet mellan de två partierna om den regionala utvecklingen.

Folkpartiets och i mindre grad moderaternas, av oförklarliga skäl, hastigt påkomna vilja att vara regeringens "hjälpgummor" gjorde naturligt nog regeringspartiets strategi skäligen enkel. Det kan jag förstå.

Som Skelleftebo är jag naturligtvis synnerligen belåten med att bl. a. min motion i fråga om Skellefteås klassning fått enhällig uppslutning i inrikesutskottet. Mitt huvudyrkande var att länets myndigheter skulle tillåtas avgöra hur satsningen inom länet borde ske. Nu blir det väl ändå så att vi i detta hus skall utpeka enskilda orter, och då skulle det naturligtvis ha varit synnerligen olyckligt om Skellefteå förvägrats rangen och värdigheten av primärt centrum. Därför föreslog jag ett jämförelse mellan Umeå och Skellefteå. En massiv opinion inom länets norra del krävde sedermera samma sak.

Statsmakt, regioner och kommuner kan genom de riktlinjer som med dagens beslut fastlägges få bättre handlingsmöjligheter. Viktigt är nu att det åtgärdsprogram vi under det kommande året har tillfälle att diskutera får ett *verkligt* och *verksam* innehåll. Regionalpolitiken och näringspolitiken måste, om resultat skall kunna nås, få starkt ökade resurser. Taxepolitiken måste förändras. Skogslänen, däribland Västerbotten, har inlandsområden som kräver speciell uppmärksamhet, om flyttlassens och de mörka fönsterrutornas tid skall kunna ersättas av bygd med människor och liv.

När jag för några timmar sedan lyssnade till förre excellensen, herr Nilsson i Stockholm, tänkte jag så här: Tysta och försagda har vi norrlänningar i hundratusental flyttat söderut åren igenom. Nu fick jag höra vilka rysligheter som inträffar ifall några tiotusental stockholmare skulle tänkas leva på någon annan plats i detta geografiskt stora land som Sverige ju ändå är. Jag tänkte: Gällde det inte människor i båda fallen?

Herr MELLQVIST (s):

Herr talman! Det regionalpolitiska handlingsprogram som regeringen föreslagit riksdagen och som det efter utskottsbehandling nu skall beslutas om innehåller för hela landets utveckling väsentliga förslag och synpunkter. Det är också helt naturligt att, vid sidan av själva principerna i detta omfattande program, de olika länens synpunkter och förhoppningar blivit så framträdande i diskussionen.

Välfärdsfaktorerna — arbete, service och god miljö — bildar själva

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

grunden för inriktningen av målsättningen, som är ett ännu bättre samhälle. Grundmaterialet bygger på länsstyrelsernas utarbetade Länsprogram 1970. I dessa program kommer den egna regionen och dess problem i förgrunden. Den centrala frågan är sysselsättningen och de åtgärder som måste till för att trygga själva arbetet och göra det meningsfullt.

Inom Kopparbergs län har vi sedan länge haft en negativ utveckling som tagit sig uttryck i en minskning av sysselsättningen inte minst inom industrin och som under perioden 1962–1968 uppgick till inte mindre än ca 4 600 personer. Av länets samtliga kommuner var det endast tre som kunde redovisa en mindre ökning i sysselsättningen inom industrin mellan åren 1962 och 1968. De tre kommunerna var Gagnef, Vansbro och Mora.

Ett annat svårt problem som sammanhänger med rätten till arbete är den mer eller mindre dolda arbetslösheten bland kvinnorna. Här måste åtgärder till från inte minst samhällets sida för att skapa förutsättningar till arbete genom en lokalisering av en mer kvinnoinriktad industri till våra orter som har en hög, öppen och framför allt en dold sysselloshet. Vi har inom länet tung basindustri, och denna industri måste kompletteras med olika åtgärder som syftar till att nå en bättre balans och anpassning till den kvinnliga arbetskraften.

Vi vill inte på något sätt undervärdera de statliga åtgärder som regeringen medverkat till för att hålla produktionen och därmed sysselsättningen i gång inom flera kommuner i vårt län. Rent ekonomiskt rör det sig om stora belopp som ställts till länets förfogande och som vi med stor tillfredsställelse noterar. Vi utgår också ifrån att de beslut som riksdagen inom kort skall fatta också skall innebära en fortsatt utveckling av vårt stora län.

Att en sådan utveckling är helt nödvändig framgår inte minst av den negativa och mörka bild som utvecklingen i Avesta och Hedemora uppvisar. Där har folkminskningen under perioden 1960–1970 uppgått till hela 7 procent. Nettoutflyttningen per år under 1960–1970 uppgick i genomsnitt till 545 personer. Denna negativa utflyttning fortsatte även under 1971 och utgjorde då netto 370 personer. Det är riktigt, som utskottet framhåller, att förklaringen till denna nedslående utveckling framför allt är att söka i den ensidiga sammansättningen av näringslivet med stark dominans för den tunga industrin. Möjligheterna till sysselsättning för olika kategorier arbetskraft blir, som utskottet också understryker, därigenom begränsade. Samma förhållande möter oss också i Ludvika och Smedjebacken med dessa orters på samma sätt starka dominans av den tunga industrin.

Även om under senare år inom Ludvika-Smedjebacken en viss ökning av sysselsättningen och då inte minst genom statliga åtgärder har inträffat, så har detta stora kommunblock fortfarande många svårigheter med arbetstillfällen inom framför allt Fredriksbergs och Söderbärke gamla kommuner.

Det är mot denna bakgrund, som jag här i korthet skildrat, som vi genom motionen 1787 hemställt att riksdagen måtte besluta att hela Kopparbergs län skall ingå i det allmänna stödområdet. Utskottet har välvilligt behandlat denna motion till hälften på så sätt att Avesta och

Hedemora kommuner skall hänföras till det allmänna stödområdet. Detta är helt naturligt en framgång för motionärerna, som vi har all anledning att vara tacksamma över. Men utskottet har så att säga stannat på halva vägen eller, för att tala idrottspråk, på halvtid. Det hade ur många synpunkter varit önskvärt att utskottet spelat full tid och att resultatet då blivit att hela länet kommit in i stödområdet. Nu blev det inte så. En del av länet skall allt fortfarande ligga som en konklav utanför gemenskapen och leva sitt eget liv. Detta, anser vi, harmonierar dåligt med den sammanhållning och den laganda som är så starkt framträdande inom Kopparbergs län och landskapet Dalarna.

Tiden tillåter inte att här i dag närmare gå in på andra frågor som sammanfaller med vårt läns närmaste framtid. Här skulle i så fall kommunikationerna, skogs- och jordbrukets problem, turismen, omlokaliseringen av statlig förvaltning, högre utbildning och forskning, inlandslokalisering av ett oljeraffinaderi, utbyggnad av skjutskolan i Älvdalen, ett socialmedicinskt centrum i Mora och hela servicesektorn komma in i bilden. Men jag skall inte vid denna tidpunkt närmare beröra allt det som måste till för att vända den trend inom Kopparbergs län som alltför länge haft en negativ utveckling.

Vi är glada över, som jag sade, att motionen mött en viss förståelse inom utskottet, även om det inte givit hela det resultat som vi hade önskat. Å andra sidan är det klart att man inte har någon möjlighet att kunna påverka ett enhälligt utskottsbetänkande. Jag skulle dock tro, att hela Kopparbergs län efter hand skall kunna inrangeras i det allmänna stödområdet.

Utskottets betänkande om regional utveckling och hushållning med våra tillgångar av mark och vatten är för hela vårt samhälle av avgörande betydelse. Med en känd travestering skulle jag slutligen vilja säga: Vad som är bra för hela landet det är självfallet också bra för Dalarna!

Vi ställer inget yrkande i anslutning till vår motion. Vi avvaktar tiden, och jag skulle tro att tiden pekar just för ett beslut i enlighet med motionens syfte. Jag har, herr talman, en varm förhoppning att det beslut, som riksdagen kommer att fatta, skall få till följd att vi i optimism och framtidstro skall få ökade möjligheter att inte minst inom Kopparbergs län gå en ljusare och bättre framtid till mötes.

I detta anförande instämde herrar Fredriksson och Green samt fru Sundström (samtliga s).

Herr ÖHVALL (fp):

Herr talman! Inrikesutskottets ordförande, herr Eriksson i Arvika, har redogjort för folkpartiets syn på regionalpolitiken. Jag vill endast ta upp några frågor som framstår som särskilt angelägna ur Norrlandssynpunkt.

Jag avser inte att ägna mig åt någon sifferlek med befolkningsramar. Det måste betecknas som en föga meningsfull verksamhet i ett län där man inte lyckas skapa trygga jobb för de människor som redan finns.

Det är positivt att vi nu får fastlagt att kommuncentra skall hållas intakta även i skogslänens inland. Folkpartiet har hävdad, och hävdar

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

fortfarande, att vissa orter under kommuncentra också måste garanteras närservice. Hela den här frågan om rollfördelningen mellan olika ortstyper bör ses mot den osäkerhet inför framtiden som präglar allt och alla i skogslänen.

Tyvärr är det ju så att Norrlandslänen i alla konjunkturlägen lider av oacceptabel undersysselsättning. Norrbotten har de största sysselsättningsproblemen, och enligt beräkningar i länsprogrammet så måste man i länet få fram 16 800 nya arbetstillfällen om man skall hålla ungefär det befolkningstal som vi har i dag. Det slås också fast att den hittills förda lokaliseringspolitikerna är helt otillräcklig för att lösa sysselsättningsproblemen i Norrbotten. En rad konkreta förslag har förts fram. Dessa förslag tycker vi borde utan ytterligare tidsödande utredningar kunna realiseras för att främst lösa den akuta sysselsättningskrisen. Dit hör förslagen om intensifierad skogsvård och naturvårdsarbeten liksom förslag om upp-
mjukning av stödbestämmelserna till deltidjordbruken. Stödet måste, enligt vår mening, anpassas till de faktiska förhållanden vi har i norr. Kombinationsjordbruken kan ge fler ortsbundna människor meningsfull sysselsättning, anser vi.

I motionen 1803 har jag tillsammans med två kamrater från länsbänken yrkat på intensifierad skogsvård i Norrbotten. Vi noterar med tillfredsställelse att utskottet här skrivit ner ett tillkännagivande.

En samhällsekonomisk bedömning torde också leda fram till att exempelvis malmen i Kaunisvaara skulle vara brytvärd. Vi menar att industricentra borde byggas i Haparanda eller Kalix redan under 1973 — detta sett mot bakgrunden av sysselsättningsläget.

I den proposition som riksdagen nu behandlar sägs bl. a. att propositionens utgångspunkt är, att arbetet på att tillförsäkra människor i olika delar av landet så långt möjligt likvärdiga levnadsbetingelser måste fullföljas med all kraft. Frågan om vilka medel som regeringen avser att använda för att nå angivna mål behandlas nu inte närmare, men ett antal regeringsförslag aviseras under det närmaste året.

I folkpartiets motion har anförts att regionalpolitiken nu måste anses ha lämnat försöksstadiet. Anslagen till regionalpolitiken, som syftar till att utjämna obalansen i olika avseenden, måste numera vara en reguljär del av den ekonomiska politiken och näringspolitiken.

Enbart selektiva åtgärder för stöd till enskilda företag kan enligt vår mening inte skapa den företagsvänliga miljö som måste till för en progressiv utveckling i Norrland. Generella åtgärder måste sättas in så att små och medelstora företag som redan finns kan utvecklas och skapa ett allsidigt näringsliv.

Det är naturligtvis helt bakvänt att ta ut löneskatt i stödområdet. Därmed tar man tillbaka ungefär lika mycket pengar som nu utgår till lokaliseringstöd. Folkpartiet föreslår i stället att företagen får rätt att avsätta vinstmedel till en särskild lokaliseringsfond som får användas för investering inom stödområdet.

Avståndskostnaderna måste enligt vår mening angripas mera radikalt. Ett ur kostnadssynpunkt rundare Sverige måste förverkligas. Först då kan lokaliseringstödet få avsedd och varaktig effekt. Vi upprepar alltså våra tidigare framförda förslag om reduktion av tåg-, flyg- och teletaxor på

längre avstånd, förbättringar av fraktstödet och en tryggad året-runt-sjöfart på Norrlandshamnarna ända upp till Luleå.

Regionalpolitiken måste betyda utveckling – inte avveckling. Vi får säkert anledning att återkomma till de lokaliseringspolitiska medlen under nästa års riksdag, men några av de här förslagen kan realiseras utan dröjsmål.

Jag ber att få yrka bifall till samtliga reservationer som folkpartiets utskottsledamöter har undertecknat.

Herr ANDERSSON i Storfors (s):

Herr talman! Som framgått av det regionalpolitiska handlingsprogrammet skall planeringen i Värmlands län grundas på en i stort sett oförändrad folkmängd fram till år 1980. Detta innebär att utflyttningen kommer att bromsas upp. En rad åtgärder kommer att sättas in för att klara problemen. Om befolkningsflyttningar blir nödvändiga, skall de kunna ske över kortare avstånd, och människorna får ökade möjligheter att stanna kvar i sin hemtrakt. De positiva tongångarna ger även vid handen att positionerna t. o. m. kan förbättras. Bedömningarna från regeringens sida ligger mycket nära de prognoser som framfördes av länsstyrelsen i ett tidigare skede.

Värmland är och förblir ett skogslän med i stora stycken förhållanden som helt liknar Norrlandslänens. Det har därför varit naturligt att vi från Värmlandshåll ständigt poängterat betydelsen av att våra förhållanden särskilt borde beaktas, detta med hänsyn till de svårigheter på arbetsmarknadsområdet som drabbat oss.

De utflyttningar som länet haft under det senaste årtiondet kan i mycket betecknas som tvångsmässiga. Folk har tvingats att flytta för att det inte har funnits arbete.

Vi kommer med dagens beslut att få residensstaden Karlstad betecknad som primärt centrum, vilket kommer att innebära en styrka för hela länet sett ur alla synpunkter.

De regionala centra som skapas av Arvika, Filipstad, Hagfors, Kristinehamn, Säffle och Torsby kommer att få betydelse för sysselsättningen och servicen inte bara för dessa kommuner utan också för de omgivande kommunerna.

Eda, Forshaga, Grums, Hammarö, Kil, Munkfors, Storfors, Sunne och Ärjäng kommer dessutom att bli goda kommuncentra för den omkringliggande glesbygden. Men många är de problem som man brottas med ute i kommunerna. Låt mig här nämna de östvärmländska kommunernas kraftansträngningar för att förbättra de enskilda människornas villkor. Här fordras krafttag av kommunalmännen för att följa upp och ta vara på alla de möjligheter som står till buds.

Filipstads kommun är till ytvidden en stor kommun. I relation till invånarantalet i nuläget innebär detta i sig självt avsevärda svårigheter och ökade kostnader vid inrättandet av kommunala serviceanordningar. År 1960 hade Filipstads kommun med ingående kommuner ett invånarantal av 18 697 personer. Genom en fortgående avfolkning uppgår invånarantalet nu till 15 871 personer, en befolkningsminskning med 2 826 personer. Åldersfördelningen i procent uppvisar också en mycket ogynnsam

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

utveckling. Kommunen har vidare haft en mycket ogynnsam utveckling beträffande industrisysselsättningen.

Redan före kommunsammanslagningen drabbades kommunen av flera svåra slag vad gäller friställningar och nedläggningar av företag. Kraftiga nedskärningar förekom redan på 1960-talets början inom gruvindustrin. Mekaniseringen inom skogsbruket tog sin början och kulmen nåddes när beslutet kom att Nykroppa järnverk skulle läggas ned. Till detta kan läggas de rationaliseringar som gjorts inom de flesta industrier inom kommunen.

Trots nyetableringen i Nykroppa av Staros, Statsföretags anläggning, har verkningarna av Uddeholmsbolagets nedläggning ännu icke övervunnits. Genom Uddeholmsbolagets nedläggningar av verksamheten i Finn-mossen och Persberg kommer under 1973 ytterligare ett åttiotal personer att friställas.

De östvärmländska kommunerna har ett mycket gott samarbete. Som resultat av detta föreligger ett utbyggt vägnät samt industrikontakter och ett nära samarbete med länets företagareförening.

Önskemålet har naturligtvis varit att hela denna del från Vänerbäcke-net i söder till länsgränsen i norr skulle ha inlemmats i det allmänna stödområdet. Så är ju nu icke fallet, då gränsen går mellan Filipstads och Storfors kommuner. Lokaliseringssträvandena har varit intensiva och tålmodsprövande men har fortsatt i oförminskad takt och givit en del resultat. Men det finns fortfarande skriande behov av nya arbetstillfällen. Av den anledningen finns det alla skäl att ta upp denna fråga till belysning.

Problemet gäller i hög grad för Kristinehamns kommun som under årens lopp mist en rad arbetstillfällen. Samma förhållande gäller Storfors kommun, som i stort är beroende av en enda tung industri och nu tjänstgör som mottagningsområde för Nykroppa, där en stor grupp av industriarbetare och tjänstemän från Uddeholmsbolagets nedlagda järn- verk erhållit arbete. Det är för närvarande fråga om ett nittiototal personer, som alltså arbetar i en kommun men är bosatta i grannkommunen. Men i ännu högre grad gäller det Filipstads kommun med sina tätortsbildningar och en stor glesbygd.

Jag har tidigare sagt att Värmland, inte minst de östra delarna, har lika stora problem som Norrlandslänen — i en del fall större. Kommunalmännen nedlägger ett enormt arbete på såväl riks- som länsplanet för att få industrier till bygderna. Men därutöver behövs all tänkbar hjälp från statligt håll för att stimulera och lokalisera industrier till dessa bygder. Jag räknar med att initiativ tages från statsmakternas sida för att lokalisera industrier till de östvärmländska kommunerna. Här är det inte bara fråga om att göra Filipstad till regionalt centrum. Det behövs en kraftsamling i den anda som regeringen klart givit uttryck för i sina förslag.

Med min bakgrund från just denna kommun och med god kännedom om de oerhörda problem som finns inte bara i själva centralorten utan även i Nykroppa, Lesjöfors, Gåsborn, Brattfors och Nordmark vet jag att det krävs handlingskraft och en fast linje för att vända utvecklingen åt rätt håll igen.

Det är en stor och svår uppgift, med tanke på att man förlorat bortåt 2 800 invånare under senaste årtiondet och att över 700 arbetstillfällen försvunnit på de sista sex åren. Därför måste alla krafter sättas in, och den livsvilja som finns i dessa bygder borgar för att allt göres för att söka lösningar och nya arbetstillfällen.

En av de avgörande frågorna för hela Östvärmland och dess tillväxt är behovet av goda allmänna kommunikationer. Vagnätet har under senare tid kraftigt upprustats. Detta har medverkat till att förbindelserna också avsevärt förbättrats. Jag skulle vid detta tillfälle kunna säga en hel del om hela det värmändska vagnätet, som i många avseenden behöver en kraftig upprustning. Men med vetskap om att andra ledamöter från mitt län kommer att behandla denna fråga avstår jag från ytterligare utläggningar.

Men när det gäller SJ finns det all anledning att säga några ord. Förbindelserna på inlandsbanan från länets norra delar mot Kristinehamn har till vissa delar skurits av. Initiativ bör tas för att återupprätta trafiken på den nedlagda och upprivna sträckan Herrhult—Nykroppa. Detta skulle medföra att direkta förbindelser Ludvika—Kristinehamn skapades, varvid de expanderande industrierna i Hällefors och norr därom fick möjligheter till en snabb och billig transportväg med stor kapacitet till Vänerhamn. Detta skulle innebära att Östvärmland åter blomstrade upp och att det skapades en länsdel med expansion och framtidstro, med nyetableringar av industrier som följd. Det finns all anledning att i denna stund vädja om kommunikationsministerns medverkan till att lösa denna viktiga fråga.

Under detta anförande övertog fru andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr TURESSON (m):

Fru talman! Den här långa debatten har ju en viss likhet med våra remissdebatter. Därför skall jag tillåta mig att skicka med några hälsningar i det här anförandet, naturligtvis inte till utskotten utan till regeringsbänken.

Planering är utmärkande för all mänsklig verksamhet. Alla enskilda människor planerar för sig och de sina. I århundraden har människor också planerat för sina gemensamma angelägenheter — i sockenstuga och kommunalhus, på tingsplatser och i riksdagshus. Ju mera komplicerat samhällslivet är, desto större har också behovet av planering blivit på allt flera områden och för god hushållning med våra resurser.

S. k. fysisk riksplanering är inte någon nyhet i det avseendet att den gäller hela riket. Tidigare riksomfattande planering har varit begränsad till vissa sektorer. Den har t. ex. gällt kommunikationsleder av huvudleds-karaktär — vägar, kanaler och järnvägar — eller åtgärder för rikets försvar. Varje förnuftig människa måste naturligtvis erkänna att den sortens riksplanering är nödvändig. Den planering av markanvändningen, som krävs för att lokalisering av miljöfarliga anläggningar inte skall innebära en slumpmässig misshushållning med våra mark- och vattenresurser, har jag inte heller några principiella invändningar mot. Det är bättre att handla planmässigt än att famla planlöst.

Men man måste också ha klart för sig att när man fogar in nya

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

sektorer i riksplaneringen ökar ingreppen i länens, kommunernas och de enskilda markägarnas självbestämmanderätt och handlingsfrihet. Det är naturligtvis ofrånkomligt att besluten i riksplanefrågor måste fattas av riksdag och regering. Men det är mycket ansvarsfulla bedömningar och avvägningar som därvid måste göras. Det är därför angeläget att förberedelsearbetet sker under parlamentarisk medverkan och i nära kontakt med dem som berörs av planeringen. Om så inte sker kan statens överhetsartityd komma att kännas tung och förlamande för dem som drabbas. Detta kan inte vara ägnat att främja den vilja till företagsamhet och utveckling som är nödvändig om sysselsättningstillfällena och försörjningsmöjligheter skall skapas i behövlig omfattning i landets olika delar.

Statsministern sade i en interpellationsdebatt i måndags att det i en modern demokrati inte finns plats för det gamla överhetssamhällets myndighetsutövning. Denna moderna syn bör regeringen anlägga också på det fortsatta riksplanearbetet.

Jag tror också att det vore välbetänkt om regeringen tänkte om beträffande det som sammanhänger med principerna för ersättning till markägare, som drabbas ekonomiskt av planeringsingripanden. Hittills är det bara moderata samlingspartiet som tveklöst värvat om en rättvis behandling av dessa markägare.

Statsrådet Lidbom utvecklade i går i ett skickligt och intressant, men avslöjande anförande märkliga teorier om markägarnas rätt eller rättare sagt bristande rätt, när det allmänna ingriper med sin planering och minskar deras möjligheter att förfoga över sin egendom. Jag är inte säker på att herr Lidbom har klart för sig vilken brokig och splittrad bild det svenska fastighetsbeståndet uppvisar. En karta över fastighetsindelningen på vår landsbygd ser oftast ut som ett lapptäcke. Det är mestadels små markägares fastigheter som ligger blandade om varandra. De flesta planeringsåtgärder, som innebär förbud att använda vissa marker på ett ekonomiskt försvarbart sätt, drabbar därför ojämnt och godtyckligt.

Omsatta i verkligheten måste därför herr Lidboms teorier te sig helt oacceptabla. Det ligger i dessa teorier något av samma överhetssyn som en gång präglade våra forna enväldeskungar, när de över böndernas huvuden gjorde om deras kronoskattehemman till frälsehemman. Den sortens godtycke skulle ingen finna sig i längre. Lika litet passar det att i dag behandla människor, som drabbas av samhälleliga planeringsåtgärder, på ett sätt som måste uppfattas som en godtycklig tillämpning av rättvisa och jämlikhet.

Herr JONASSON (c):

Fru talman! För oss som kommer från utflyttningskommuner är den fråga som i dag behandlas angelägen. Utflyttning från och utarmning av stora områden i vårt land har pågått en lång tid och får ej fortsätta längre. Ingen har som centern kämpat mot denna utarmning, och jag hälsar med största tillfredsställelse att andra partier nu mer eller mindre inser detta. Nu är man överens om att någonting skall göras.

Vad är då orsaken till denna överhettning i storstadsområdena, och varför har vissa kommuner och län utarmats så hårt på människor och service? Statsminister Palme gav i går i ett anförande en hel del

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

synpunkter på den frågan. Som ledamot av glesbygdsutredningen har jag också haft anledning att fundera starkt på den här frågan. Det finns naturligtvis många orsaker. Utvecklingen har gått mot större maskiner och större enheter. Jag hade till en början tänkt gå in på den frågan, men tiden medger inte det. Jag tycker emellertid att det var mycket intressant att inrikesministern i går tycktes snudda vid ett omtänkande mot mindre maskiner — en sak som vi får återkomma till.

I glesbygdsutredningen har vi nu lagt sju olika delbetänkanden beträffande åtgärder för att ge glesbygden bättre service och mera sysselsättning. Även om våra direktiv i många fall har varit ganska begränsade har vi lagt fram förslag som jag betraktar som betydelsefulla. Jag hoppas att regeringen kommer att acceptera dessa förslag, som har fått ett gott mottagande av remissinstanserna. Flera åtgärder måste helt enkelt vidtas om vi skall klara regionalpolitiken. Det räcker inte med service och sysselsättning på kort sikt — vi måste få en bestående sysselsättning så att ungdomarna stannar kvar i våra bygder.

Statsminister Palme och även andra talare har angripit centern speciellt för jordbrukskooperationens centralisering av mejerier och slakterier. Jag vill säga till dem att de inte skall blanda ihop korten. Jordbrukskooperationen är en sak, centern en annan. Även om personerna i vissa fall är desamma är det på skilda områden man fattar besluten. I jordbrukskooperationen finns det folkpartister, moderater, socialdemokrater och vpk-are.

Jag skall här ta en parallell. I norra Värmland har konsumentkooperationen dragit in en lång rad butiker. I ledningen har stått i huvudsak socialdemokrater. Det skulle inte falla mig in att i dag kritisera socialdemokraterna som parti för detta. Folk har flyttat ut, och jag förstår att ekonomiska omständigheter då har tvingat fram indragningarna. Mejeriföreningarna har nödgats vidta samma åtgärder, när mjölkproduktionen försvunnit från vissa bygder. Hur skulle exempelvis Filipstads och Munkfors mejerier ha möjlighet att bestå när mjölkproduktionen minskat starkt?

En sak är självklar: Det måste på detta område liksom inom andra företag vara möjligt att driva verksamheten ekonomiskt. Någon stark centralisering har inte skett på det området. Statsminister Palme har stora kunskaper på vissa områden. Om han hade satt sig in i det verkliga läget på detta område hade han i går inte yttrat sig som han gjorde.

För att få slut på denna diskussion och för att visa att jordbrukskooperationen inte är centraliserad till den grad som man från visst håll velat göra gällande skall jag redovisa några faktiska siffror.

Jordbrukskooperationen har 53 000 anställda, därav 3 000 i Stockholm. Företagen är spridda på 822 platser i landet. Lägg de siffrorna på minnet och sluta med den barnsliga diskussionen!

Det skulle vara mycket att säga om mitt hemlän, men tiden medger det inte. Karl-Gustav Andersson i Storfors har skildrat läget i Värmland, och jag kan i huvudsak instämma i vad han har sagt. Situationen i Värmland är besvärlig, och fram till 1980 behöver vi 8 000 nya arbetsplatser. Vi behöver fortsatt och starkare lokaliseringstöd. Det förbättrade stöd som för närvarande utgår till det inre stödområdet måste

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

också komma Värmlands perifera områden till del.

Till sist, fru talman, vill jag säga några ord till inrikesutskottets ordförande, Karl Erik Eriksson i Arvika, om ortsklassificeringen. Han sade i sitt anförande att regeringen i huvudsak följt länsstyrelserna. I stort sett kanske det är så, men i många fall finns det avvikelser — så ock i Värmland. Där sade länsstyrelsen t. ex. att Arvika med Eda skulle utgöra ett regionalt tillväxtcentrum. Här föll Eda bort i regeringsförslaget. På samma sätt föll Forshaga, Grums, Hammarö och Kil bort från Karlstad i storstadsalternativet. De är nu kommuncentra enligt regeringsförslaget. Storfors föll bort från Kristinehamn, och enligt länsstyrelsen skulle Hagfors med Munkfors och Kyrkheden utgöra ett regionalt tillväxtcentrum. Här har Munkfors och Kyrkheden fallit bort. Sysseleback skulle utgöra en regional serviceort. Nu har också Sysseleback fallit bort. Torsby flyttas visserligen upp till regionalt centrum, men annars är det väl kommunsammanslagningens avigsidor som här börjar visa sig.

Ortsklassificeringen får till följd att, som någon sade tidigare i debatten, bilan får falla över vissa orter medan vissa andra stötts upp. En ortsklassificering försvårar för många orter. Det blir inte en konkurrens på lika villkor. Se exempelvis på Sunne, som här blir nerklassat!

Jag är dock för min egen del optimist. Här skall vi kämpa vidare! I centern anser vi att länsstyrelsen, som på ett demokratiskt sätt skulle väljas av länets innebyggare, skulle få ansvaret för länet. Då skulle ett större ansvar för orterna föreligga än regeringsförslaget innebär.

Nu skall vi snart gå till beslut. Jag beklagar att folkpartiet och moderaterna anslutit sig till regeringssidan i två så viktiga frågor som befolkningsramarna och ortsklassificeringen utgör. Vi måste skapa arbete och utkomst för alla människor i vårt land, oavsett var de bor.

Fru talman! Jag ansluter mig till de yrkanden som tidigare har framställts av centerledamöter.

Herr LINDAHL (s):

Fru talman! Det har varit mycket intressant att lyssna till den här debatten med röster och vittnesbörd från olika landsdelar, där talesmän för de skilda partierna kanske i första hand har belyst de problem som finns på hemorten och i det egna länet. Vi som bor och verkar i Stockholmsområdet har alltid anledning att lyssna till skildringar av problem som möter människorna i exempelvis glesbygderna.

Jag kan försäkra att man inte möter bristande förståelse från vår sida. För det första har många av oss vuxit upp på landsbygden, innan vi så småningom fann vår utkomst i en storstadsregion. För det andra har vi — detta kanske kan överraska en och annan — glesbygdsproblemen inpå knutarna. Stockholms läns ytterområden — Roslagen, skärgården och Södertörn — har typiska glesbygdsproblem. Stockholms län är ett Sverige i miniatyr. Inom länets gränser ryms alla de problem som vi möter landet över.

Men vi har svårt att känna igen oss när vi i debatten får höra att storstadsregionerna är utomordentligt attraktiva, att de är den del av landet där de favoriserade människorna bor. Å andra sidan säger man att här skulle råda ett måttlöst elände. Man klipper ihop filmer i TV som

visar att här är vidrigt och människofientligt. TV-journalister från Umeå hittar bara folk som vill bryta upp och ge sig i väg.

Enligt min mening stämmer inte någondera uppfattningen med det verkliga förhållandet. Om den sistnämnda uppfattningen vore riktig, skulle människorna känna stor glädje inför utsikten att få flytta härifrån tack vare utflyttningen av statliga verk. Så är ju ingalunda fallet, som vi på senaste tiden har konstaterat. Sanningen är naturligtvis att söka någonstans mitt emellan. Ett faktum är att många, många människor trivs och har funnit sin utkomst i storstäderna.

Min tanke är att dessa frågor måste lösas på ett solidariskt sätt. När vi talar om regionalpolitik skall det inte behöva uppstå några motsättningar mellan städer och landsbygd, mellan tätorter och glesbygder.

Vi kan på socialdemokratiskt håll citera den näringspolitiska rapporten, som förelades den socialdemokratiska partikongressen på höstkan- ten. Där formulerade man vår regionalpolitiska målsättning på följande sätt i sammandrag: "Storstadsområdenas tillväxt dämpas samtidigt som ensidigheten i storstädernas arbetsmarknader motverkas."

Vi har inte svårt att acceptera en dämpning av Storstockholms tillväxt, men dämpningen bör avse framför allt den administrativa verksamheten. Samtidigt vill vi slå fast den här regionens berättigade intressen. Vi vill verka för ett högt bostadsbyggande, vi vill satsa på den kollektiva trafiken, vi vill förbättra den sociala servicen. Jag vågar tro att vi på den punkten kan räkna med förståelse också från andra landsändar. Vi vill ha ett differentierat näringsliv i Stockholmsregionen. Det vore olyckligt om Stockholm blev en stad i första hand för administratörer. Rent ut sagt: vi vill ha fler tillverkningsindustrier inom vår region. En fortsatt avindustrialisering kan och bör enligt vår mening förhindras. Vi vill återställa en väl avvägd näringsstruktur i vårt län. Att så sker borde faktiskt vara ett riksintresse.

Nio socialdemokrater från Stockholms län med LO-ordföranden och länsriksdagsmannen Arne Geijer i spetsen säger detta i en motion, som kammaren nu har att ta ställning till. Bakgrunden är följande, som vi påpekar i vår motion:

"Mellan åren 1962 och 1968 sjönk industrisysselsättningen i storstads- regionerna med 17 000 personer. Andelen anställda i tillverknings- industrin i Stockholms län beräknas 1972 vara nere i knappt 20 procent jämfört med ca 32 procent år 1960, dvs. en relativ minskning med en procent om året i genomsnitt. Enbart metallindustrin inom Metall-Ettans verksamhetsområde har sedan 1960 förlorat 11 000 arbetsplatser. Endast två industrier finns i dag med mer än 1 000 anställda inom detta verksamhetsområde."

Vi har i anslutning till regeringens regionalpolitiska handlingsprogram velat fästa uppmärksamheten på att inte heller en storstadsregion som vår saknar problem.

Min tid räcker inte för ytterligare kommentarer eller synpunkter på den här stora problematiken. Jag kan hänvisa till vad andra talare från storstadsregionerna tidigare anfört i debatten. Min slutsats är att Storstockholm måste få fler industriarbetsplatser, medan ytterområdena behöver fler arbetsplatser inom statlig och privat administration. Detta är

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

en fråga av stor vikt inte bara för oss som är bosatta i Stockholmsregionen; det är en övergripande fråga av vikt för samhällsutvecklingen i stort att storstadsområdena inte får ensidigt inriktade arbetsmarknader. Detta är till slut, oavsett var vi bor och verkar, en fråga om solidaritet.

Vi vill ett starkt samhälle, har flera talare påpekat. Ja, det är riktigt. Vi vill ett samhälle som oavsett var vi bor — i tätorter eller glesbygder — kan garantera människorna trygghet, sysselsättning och en rimlig service. Med tillfredsställelse har vi motionärer konstaterat att inrikesutskottet delar vår mening, såsom den har kommit till uttryck i motionen 1272. Detta är så pass viktigt att jag med instämmande vill citera några meningar i utskottsbetänkandet. Inrikesutskottet framhåller i likhet med propositionen "att det vid en dämpning av tillväxten inte kan bli fråga om att generellt hålla tillbaka utvecklingen av näringslivet i dessa områden. Dämpningen får inte ske på sådant sätt att det går ut över kravet på en differentierad arbetsmarknad. Det är inte önskvärt att industrissysselsättningen fortsätter att gå tillbaka på det sätt som skett t. ex. i Stockholm under de senaste åren."

Jag slutar med detta citat från inrikesutskottet som väl ger uttryck för den mening motionärerna företräder.

I detta anförande instämde herr Palm, fru Lewén-Eliasson, fru Bergander samt herrar Andersson i Södertälje och Gustafsson i Barkarby (samtliga s).

Fru andre vice talmannen tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Herr HYL TANDER (fp):

Fru talman! Den riksplan för regionalpolitiken och hushållning med mark och vatten som vi nu diskuterar kan självfallet inte bli mer än en ramplanering men är som sådan nog så viktig. Att den i detalj skulle kunna reglera utvecklingen inom kommuner och regioner har väl ingen på allvar velat göra gällande, och även beträffande länen är den mera ett uttryck för målsättning än för preciserat aktivt handlande. Detta blir en senare fråga i takt med utvecklingen och de behov som gör sig gällande för att kunna förverkliga målsättningen. En del sådana behov finns redan, och det är väl i huvudsak dessa som motiverar det imponerande uppbudet av talare i debatten, vilkas inlägg fyller dessa båda dagars riksdagprotokoll och vilka representerar vårt lands olika bygder.

Ser vi på behandlingen av första etappen när det gäller utlokalisering och placering av universitetsfilialer verkar det onekligen som om man helt glömt bort Skaraborgs län som jag företräder och som dock är representerat här i kammaren av elva mandat. Skälen för utlokaliseringen kan diskuteras. Att Skövde-regionen inte kommit i fråga förefaller sakligt underligt beträffande flera av de aktuella objekten. Jag skall emellertid — främst av tidsskäl — inte gå in härpå utan hänvisar till tidigare motioner och framstötter från länsföreträdare i den frågan.

Men att man så helt nonchalerar över en kvarts miljon människors behov av utbildning på universitetsnivå är upprörande efter alla uttalan-

den från företrädare för regeringen om allas lika rätt till utbildning och så mycket mer som länets centrala tätort fyller alla krav på avstånd – i genomsnitt 150 km – från nuvarande och planerade utbildningscentra samt ligger inom en halv timmes resväg för ungefär 200 000 av länets ca 260 000 invånare. Man har helt obekymrad av detta kriterium på den centrala tätortens ändamålsenliga läge förlagt nya utbildningscentra inom en tredjedel av det aktuella avståndet, eller inom 50 km från befintligt universitet, vilket torde kunna räknas som ett ganska bekvämt pendelavstånd. Det är ju också ett avstånd som i föreliggande proposition och utskottsbetänkanden inte räknas som synnerligen besvärande ur service-synpunkt.

Jag vill starkt understryka att en sådan nonchalans inte får förekomma och vill uppmana regeringens ledamöter att se till att denna underlåtenhet blir tillrättad och det helst med det snaraste. Det gäller även att länet inte kommer bort i nästa utlokaliseringsomgång.

I övrigt kan jag med tillfredsställelse notera att både propositionen och utskottsbetänkandena i stort sett har följt Länsprogram 70 för Skaraborgs län, med ett – dock relativt viktigt – undantag. Det gäller Vararegionen, som i Länsprogram 70 betecknats som ett regionalt centrum på sikt. Och, fru talman, vad bör komma med i ett program för regional utveckling om inte just det som kommer att ske på sikt!

Det har av riksdagsledamöter från länet väckts inte mindre än fyra motioner i sammanhanget, och tre av dessa tar upp just Vararegionen som ett regionalt centrum. Det är motionerna 1779 av herr Signell m. fl., 1790 av mig själv och herr Richardson samt 1882 av herrar Leuchovius och Virgin. Dessa tre motioner har i stort samma yrkande, och jag ber, fru talman, att få yrka bifall till motionen 1779, motionen 1790 i dess första del i hemställan samt motionen 1882. Man kan som en kuriositet konstatera att motionernas yrkanden har något olika ordalydelse. I den socialdemokratiska motionen hemställs om att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställer att Vara kommun upptas som s. k. regionalcentrum. I folkpartimotionen, som jag själv har undertecknat, hemställs att riksdagen i anledning av propositionen 111 uttalar att Vara kommun klassificeras som regionalcentrum. I moderatmotionen hemställs att riksdagen vid behandlingen av propositionen 111 måtte besluta att Vara skall klassificeras som regionalt centrum. Där är det alltså någon skärpning i tonfallet. Jag vet inte om man skall fästa någon särskild vikt vid skillnaden i ödmjukhet i framställningen. Hur som helst vill jag här yrka bifall till motionerna i dessa delar. Av tidsskäl skall jag avstå från att ingå på motiveringen härför. Den är välkänd bl. a. från Länsprogram 70. Vararegionen är en del av länet som inte får glömmas bort. Den bör få de utvecklingsmöjligheter som ligger i att Vara blir klassificerat som regionalt centrum.

I motionen 1790 av herr Richardson och mig yrkas också att såväl det utvidgade Habo som Mullsjö skall tillförsäkras den service som tillkommer kategorin kommuncentra. Jag är glad över att civilministern nu är närvarande i kammaren, eftersom han är den som kommer att handlägga detta ärende. Det har gjorts en framställning om att de två nuvarande kommunerna – i varje fall tills vidare – skall få fortleva som självständiga

Nr 146

Lördagen den
16 december 1972

Regional utveckling och hushållning med mark och vatten

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

kommuner, främst därför att deras karaktär av tätorter är sådan att de mycket väl kan klara sig som självständiga kommuner, att detta innebär ekonomiska fördelar samt att de frågor som måste lösas gemensamt — speciellt då skolfrågan — redan har lösts på ett tillfredsställande sätt.

Jag konstaterar att utskottet har gjort en liten elegant förbigång, när utskottet har behandlat yrkandet i denna del av motionen 1790, i det att utskottet säger att statliga stödåtgärder är påkallade endast om de är nödvändiga för att bibehålla lokal service eller om långa avstånd föreligger samt att tryggheten av serviceförsörjningen inom en kommun i första hand är en uppgift för den kommunala planeringen. Det är inte utan att jag vid den läsningen känner lust att citera den gamle Skaralektorn, som talade om den runda cirkeln, då en klyftig elev frågade om inte alla cirklar var runda och fick till svar: "Ja, min käre Svensson, ja' ska' säga dek att i den här klassen kan ingen uttala sek teräckt' tudelit'." Det verkar nästan som om utskottet avsiktligt hade försökt missförstå bakgrunden till motionen, som alltså är att dessa tätorter, om de inte kan tillförsäkras den service som tillkommer kommunala centra, skall få utgöra särskilda kommuner.

Jag vill lägga ledamöterna i regeringen och särskilt statsrådet Lundkvist varmt på hjärtat att positivt överväga den här frågan i de sammanhang som den kommer upp och yrkar, fru talman, bifall även till den senare delen av yrkandet i motionen 1790.

Herr BLOMKVIST (s):

Fru talman! Målsättningen för regeringens regionalpolitik skall vara att förena ett effektivt resursutnyttjande på kortare och längre sikt och ökad ekonomisk tillväxt med förbättrad jämvikt i den näringsgeografiska utvecklingen. Genom sådana strävanden kan det skapas ökad jämlikhet ekonomiskt, socialt och kulturellt människorna emellan i landets olika regioner.

Sammanfattningsvis anförts också i propositionen att regionalpolitiken bör syfta till en sådan geografisk spridning av de tillgängliga resurserna att människorna i de olika regionerna kan erbjudas sysselsättningsmöjligheter och likvärdig tillgång till social, kommersiell och kulturell service och en god miljö.

Inom de olika regionerna bör resurserna koncentreras i den utsträckning det är nödvändigt för att skapa så differentierade arbetsmarknader och sådan servicekvalitet som motsvarar medborgarnas önskemål och behov. De mål som sålunda i allmänna termer angivits för regionalpolitiken kan jag helt ansluta mig till.

Jag har nu tidsmässigt inte några som helst möjligheter att göra en mer ingående kommentar till inrikesministerns regionalpolitiska förslag i propositionen 111. Det är glädjande att den har fått ett så positivt mottagande, såväl inom som utanför riksdagen. Det beror främst på att det förberedande arbetet har förankrats i verkligheten ute i länen. Jag kan därför helt sluta upp bakom regeringens regionalpolitiska program för landet. Programmet må gälla befolkningsramar eller utvecklingen av den regionala strukturen — det blir i sig självt ganska värdelöst om inte ett till planeringsambitionen väl anpassat åtgärdsregister kan ställas till

samhällsorganens förfogande och utnyttjas.

Utvecklingen kommer i första hand att påverkas av direkta konkreta åtgärder. I den regionalpolitiska propositionen har också regeringen till vårriksdagen aviserat förslag om ganska omfattande åtgärder. Jag tänker bl. a. på förslaget om fortsatt utlokalisering av statlig verksamhet. Jag vill uttala förhoppningen att det här kommer att utvecklas ett nödvändigt samspel mellan berörda statliga verk och utlokaliseringsorterna.

Jag har hittills endast uppehållit mig vid de allmänna regionalpolitiska utvecklingslinjerna. Jag skall nu övergå till att säga något om det regionalpolitiska handlingsprogrammet i Skaraborgs län – mitt hemlän, som herr Hyltander tidigare talat om.

Jag skall först ta upp sysselsättningsläget och sedan behovet av åtgärder för att om möjligt säkra det länspolitiska handlingsprogrammet. Jag vill dock börja med att deklarerat att jag i stort sett kan godtaga departementschefens och utskottets behandling av detta program. Jag vill gärna här framhålla att vår länsstyrelse enhälligt antagit planeringsnivån när det gäller befolkningsantalet. Samtliga ledamöter i styrelsen, så även centerpartiets, ställde sig bakom beslutet. För hela länet uppgår länsstyrelsens planeringstal för år 1980 till 276 000 personer. Den i propositionen och inrikesutskottets betänkande föreslagna befolkningsramen kan jag tills vidare godkänna. Det finns dock anledning att utgå ifrån att planeringstalen vid kommande översyn blir justerade uppåt. När det gäller utvecklingen i Skaraborgs län skall vi komma ihåg att strukturrationaliseringen rent arbetsmarknadsmässigt naturligtvis satt de djupaste spåren i landsbygdsnäringarna, dvs. skogen och jordbruket.

Genom folkräkningarna kan man lätt avläsa denna utveckling. De visar att sysselsättningen inom länets jordbruk minskat med 7 000–8 000 personer mellan 1965 och 1970 eller med inte mindre än 1 500 per år. Sysselsättningsmässigt motsvarar denna utveckling nedläggningen av två stora företag varje år.

Även under 1970-talet beräknas en fortsatt avfolkning från denna näringsgren. Det är således naturligt att sysselsättningen inom länet allvarligt måste påverkas av strukturuomvandlingen. Liksom hittills kommer resultatet att bli en fortsatt obalans i den ekonomiska utvecklingen och även ojämlikhet för människorna på skilda platser i länet.

I jämförelse med genomsnittet för riket har vi fler människor i arbete inom jord- och skogsbruk och i tillverkningsindustrin. Dessutom har vi – i jämförelse med hela riket – mycket färre människor sysselsatta inom servicenäringarna. En konsekvens av den nuvarande näringsstrukturen är att medelinkomsten är betydligt lägre än genomsnittligt i riket. Jag har i ett annat sammanhang lämnat uppgift om att medelinkomsten 1970 i Skaraborgs län var 19 364 mot 20 923 i riket som helhet. Det låga löneläget inom industrin och den höga andelen sysselsatta inom jord- och skogsbruk kan naturligtvis ses som en förklaring till denna inkomstbild. Till detta kommer att sysselsättningsgraden för kvinnor ligger klart under riksgenomsnittet. För att komma upp till samma sysselsättningsgrad som i övriga riket skulle det behövas 3 000 fler arbetstillfällen för den kvinnliga arbetskraften.

Mot bakgrunden av den hittillsvarande och den väntade utvecklingen

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

krävs fortsatta regionalpolitiska insatser. Samtliga dessa arbetsuppgifter utgör i och för sig ingen nyhet men är däremot av avgörande betydelse för den framtida regionalpolitiken. Det ger bl. a. besked om att länet måste klara sysselsättningen inom industrin, att länet måste utveckla servicenäringsarna, att länet måste öka antalet sysselsättningstillfällen för kvinnorna och att löneläget måste förbättras inom hela näringslivet.

En sammanfattning av den regionalpolitiska situationen ger vid handen att väsentliga instrument i detta arbete återfinns i proposition nr 111. På s. 52 och 53 i inrikesutskottets betänkande har man tagit upp frågan om utlokalisering av statlig verksamhet. Utskottet säger här bl. a. att det inte kan komma i fråga att riva upp eller redan nu ta ställning till de omlokaliseringsförslag som aviserats till nästa års riksdag. Jag vill helt ansluta mig till utskottets uppfattning. Mot bakgrund av vad jag tidigare anfört om behovet av nödvändig utveckling inom viktiga delar av servicenäringsarna, anser jag, liksom herr Hylltander, att det är angeläget att Skaraborgs län, närmare bestämt Skövde-regionen, kommer i fråga vid nästa utlokalisering av statliga verk och eftergymnasiala utbildningsanstalter. Enligt min mening borde det finnas goda förutsättningar för lokalisering av statlig central förvaltning och andra statliga verksamheter i länet, inte minst med anknytning till jordbruket.

Tillsammans med Nils Hjorth har jag väckt motion nr 1774, vari föreslås att riksdagen beslutar att gränserna för det yttre stödområdet borttages. Utskottet har vid sin behandling av motionen uttalat att man förutsätter att Kungl. Maj:t även i framtiden tar till vara möjligheten till en smidig tillämpning av bestämmelserna utanför det allmänna stödområdet. Jag tror säkert att statsrådet Holmqvist, om så skulle behövas, kommer att utnyttja lokaliseringsstödet för att lösa uppkomna sysselsättningsproblem i kommuner utanför stödområdet.

I Skaraborgs län finns det kommuner som till följd av strukturomvandlingen kan komma i fråga för lokaliseringsstöd. Efter vad som nu kan bedömas tillhör väl Vara kommun en av de orter som bör ges skilda möjligheter att expandera och göras till förmån för eventuella lokaliseringspolitiska insatser. Det är också i detta sammanhang man skall se motionsförslagen om att klassificera Vara som regionalt centrum. Eftersom herr Sven-Gösta Signell bl. a. kommer att tala om motionens syfte, skall jag här nöja mig med att yrka bifall till densamma.

Fru talman! Skaraborgs län har bl. a. nämnts tidigare under debatten, nämligen när herrar Torsten Nilsson från Stockholm och Börjesson i Glömminge hade ett replikskifte. Herr Torsten Nilsson påtalade att de stora jordbrukskooperationerna hade stora kontorsenheter i storstadsområdena. I det sammanhanget pekade herr Börjesson på att man i Skaraborgs län hade sysselsättning för mellan 3 500 och 4 000 personer.

Jag har alltid haft den största respekt för de producentkooperativa jordbruksorganisationerna. Jag uppskattar deras arbete och liksom herr Börjesson kan jag vittna om att de har mycket stora anläggningar i vårt län. Jag kan också försäkra att vi är tacksamma över att Slakteriföreningen, Mejeriföreningen och Västsvenska lantmän har enheter i Lidköping, Skara och Götene. Det är naturligt, eftersom Skaraborgs län är en mycket stor producent av råvaror till livsmedelstillverkningen. Det var med denna

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

utgångspunkt som jag antog att det ändå inte finns så bärande skäl för en annan lokalisering, eftersom de ansvariga inom jordbrukskooperationerna självfallet förlägger dessa enheter så att det ekonomiskt sett ger den bästa lönsamheten. Eftersom produktionen i Skaraborgs län tillgodoser 10 -11 procent av livsmedelsindustrins råvarubehov i vårt land, men inte förädlar mer än 3-4 procent, skulle jag vilja uttala den förhoppningen att jordbrukskooperationerna i fortsättningen kommer att förlägga flera förädlingsindustrier till Skaraborgs län.

Jag har också ett annat önskemål om lokalisering. I samband med den stora sammanslagning som nu ägt rum mellan slakteriföreningarna i Västsverige, har man haft en engagerad debatt om lokaliseringen av huvudkontoret. Man hade beslutat att tillfälligt förlägga detta kontor till Göteborg. Men det beslutande organet insåg ganska snart att det bland medlemmarna - troligen också av andra skäl - fanns en så stark opinion att man fick riva upp beslutet. Nu skall man ompröva frågan och fatta ett definitivt avgörande senare. I detta sammanhang tycker jag personligen att det vore naturligt att man förlägger huvudkontoret till Skaraborgs län och till Skara. Jag räknar med att de inser att det finns fullgoda skäl för ett sådant beslut.

I detta anförande instämde herr Jansson (s).

Herr LOTHIGIUS (m):

Fru talman! Jag hade tänkt att i denna debatt koncentrera mig på bara två områden: det rörliga friluftslivet och lokaliseringen av viss skogsindustri. Det vore naturligtvis frestande att replikera en rad talare, men det skulle kanske inte tjäna så mycket till att göra det enbart för att det skall komma in i kammarens protokoll.

Jag vill emellertid först göra en deklaration. Från regeringsbanken har man försökt måla det ärende som vi behandlar de här dagarna i alltför mycket enbart svart och vitt. Kanske har man även här och där på oppositionssidan målat det i onyanserade färger.

Värdet av en riksplan och en planering är så uppenbart att det knappt behöver diskuteras i dag. Behovet av att slå vakt om kustområden, sjöar, vattendrag och naturområden är också så uppenbart att det knappast behöver uttalas. Att trycket på dessa våra tillgångar till följd av samhällets utveckling fordrar en helt annan uppmärksamhet än tidigare har också sagts av mig och andra för många år sedan. Att påstå att moderata samlingspartiet skulle hysa en annan uppfattning anser jag vara felaktigt.

Frågan är hur man skall kunna genomföra planen så, att man inte förändrar de principer på vilkas grund vårt rättssamhälle vilar och så att varje person - liten eller stor tomtägare, fastighetsägare eller jordbrukare - skall kunna känna en viss grad av trygghet.

Vi har i det här landet inte råd att ännu hårdare pröva de människor som ur svensk jord och skog skall producera råvaror till industri och arbete. Känslan att ha äganderätten, vetskapen om att bli rätt behandlad, tron på framtiden och på att det är meningsfullt att arbeta med de här tingerna måste finnas kvar hos hundratusentals små och stora markägare,

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

som i stor utsträckning verkar med knappa marginaler, om detta arbete skall kunna fortsättas.

Kritiken mot företagare, det sätt på vilket den har framförts och de pålagor som belastat företagarna har minskat företagslusten inom viss industri. Kritiken mot markägare och urholkningen av äganderätten gör, eller kan göra det meningslöst för dem att fortsätta sin gärning. Om så sker kommer planen för hushållning med mark och vatten att definitivt misslyckas.

Varför uppstår oro på denna punkt? Jo, därför att det gång på gång kommer fram socialiseringsförslag och anslag mot markägare på olika håll. Det är inte nog med den diskussion vi har fört i denna kammare om ersättningsfrågor, utan vi kommer — kanske redan nästa år — att få diskutera fru Thorssons förslag om att mark under plogdjup skall tillhöra det allmänna.

Det har hävdats att det skulle vara fult att äga något, och det intrycket ges — utan ansvar! — att ägandet handhas på ett sätt som strider mot allmänhetens intressen. För man fram sådana påståenden måste det leda till ett misslyckande.

Jag tyckte att jag först borde redovisa min syn på den frågan.

Fru talman! Skyddet för friluftsliv och känsliga naturområden måste än mer utvecklas; det är min uppfattning. Men frågan är: Disponerar vi på rätt sätt de tillgångar vi redan har? Kan vi utnyttja vår allemansrätt, som vi är så stolta över? Jag tänker på möjligheterna att utnyttja den natur som finns runt omkring oss — det är bara att gå utanför stadsgränsen. Att döma av vad en del talare har uttryckt som sin mening i denna debatt skulle vi inte ha särskilt mycket natur att vistas i, och läget skulle vara ytterst kritiskt. Så är det sannerligen inte.

Jag håller med om att man i vissa kusttrakter, sjöområden osv. måste göra alldeles särskilda insatser. Men låt oss i all rimlighets namn se verkligheten i ög men!

Landsbygdens avfolkning har skett successivt under hela 1900-talet. Under 1700- och 1800-talen var landsbygden kraftigt befolkad genom alla dessa smågårdar och torp. Så befolkades exempelvis mina områden, de småländska skogsmarkerna. Allemansrätten kunde då utnyttjas på ett helt annat sätt.

I dag har en stor del av landsbygden tömts på folk. Jag vågar påstå att jordbrukets och skogsbrukets rationalisering i dag i viss mån hindrar allemansrättens utnyttjande. Det moderna skogs- och jordbruket gör att vi i dag drar en grön gardin ända ned mot vägarna där folk färdas. Men det är svårt för människor att nå innanför den. De områden inom vilka människor skulle kunna vistas har blivit oändligt mycket större än tidigare, dvs. de områden som är fria ytor. Alla smågårdar och torp har försvunnit.

När vi nu har dessa jätteområden, är det att använda större kraft än nöden kräver att inte på ett vettigt sätt utnyttja dem för att ge människor möjlighet att komma in. I stället avsätter vi vissa stora områden i närheten av städerna, där människor skall kunna ha sitt rörliga friluftsliv. I verkligheten har vi ett jätteområde att ta vara på, dit människan från stadsområdet kan ge sig ut med bilen och vidare i terrängen. Det är bara

fråga om hur hon, när hon väl kommer dit, också skall kunna lämna sin bil och gå ut i vår svenska härliga natur inom dessa områden.

Här ligger hos varje fastighetsägare och markägare ett ansvar att medverka till stadsmänniskans möjligheter att få tillgodogöra sig naturen. Om vi fått ansvaret att äga en bit jord, skall vi också på ett vettigt sätt ställa denna bit till andra människors förfogande.

Jag har då försökt att skissa något som jag kallar planerad allemansrätt. När allemansrätten inte fungerar som den egentligen var ämnad att göra, skulle man med enkla stimulansmedel kunna förmå Sveriges markägare att på ett helt annat sätt öppna olika områden än de för närvarande gör. Jag har, fru talman, försökt att göra detta på det småländska område, som jag har förtroendet att ta hand om. Jag har satt upp ett 70-tal skyltar för att vägleda folk på vandringsleder och för att hitta de gamla torpställena, och jag har vidtagit särskilda anordningar för att människor skall kunna nå utsiktspunkter och kunna hitta vattendragen. Det är inga konstigheter det gäller, och det är inte dyrbart att göra. Förutsättningen är att myndigheterna är med om att stimulera till detta. På det viset skulle vi i praktiken kunna få tillgångar som är oändliga men som i dag ligger av friluftslivet oanvända.

De som är lantbrukare vet – tyvärr – hur litet allmänheten rör sig ute i naturen. Detta gäller även de småländska sjöområdena. Jag vet hur sällan man över huvud taget möter folk där. Jag vet också hur få människor med skridskor på fötterna som man möter när man färdas över dessa sjöar om vintern. Det beror på att människorna är rädda för att de inte kan komma fram på sådana ställen där de borde kunna komma fram. Det borde vi kunna hjälpa till med. Jag har personligen fått kritik från enskilda markägare för dessa aktiviteter, men jag har en absolut känsla av att skall vi välja mellan å ena sidan att stimulera till aktiviteter för att markägarna skall ta hand om människor från tätorterna och å andra sidan att man socialiserar områden och tar marken mer eller mindre från markägaren, så väljer jag det förra. Vårt avlånga land skulle kunna utnyttjas på ett helt annat sätt under dessa förutsättningar.

Därför finns det, fru talman, faktiskt arbetsuppgifter efter en annan syn och en annan ordning än att lägga statens och kommunens tunga hand över ett stort område, när man i stället kan få frivilliga krafter att verka för att hela vårt land skall kunna utnyttjas till det rörliga friluftslivet. Jag tänker på att varje gård har en ekonomisk plan – varje gård skulle också kunna ha en naturvårdsplan. En sådan är mycket enkel och mycket billig att upprätta. Man kanske skulle kunna få stimulansmedel till hjälp att upprätta de gamla färdlederna igen, så att människor överallt kunde färdas till olika mål, hitta tillbaka igen och veta hur långt det är. Och kunna ställa bilen vid vägkanten eller på en parkeringsplats.

Fru talman, jag hade ett ärende till. I går tog inrikesministern upp sågverksindustrin och dess lokalisering. Jag har läst protokollet och funnit att inrikesministerns synpunkter rimmar ganska väl med dem som företräds av de enskilda sågverksägarna i det här landet.

Vår sågverksindustri finns till stor del i inlandet. Undantagna är kustsågverken vid de norrländska älvarna, där älvarna utgjorde kommunikationslederna, men där förhållandena nu är annorlunda.

Nr 146

Lördagen den
16 december 1972

Regional utveckling och hushållning med mark och vatten

Vi har alltså här en industri i inlandet. Våra kuster håller på att fyllas av aktiviteter, och då är det ytterst väsentligt, som inrikesministern säger, att inlandet får behålla sin industri. Vi medverkar till detta.

Det är också naturligt att sågverksindustrin ligger där råvaran finns och där människorna redan etablerat sig på sågverkets grundval. Herr Hagnell sade i dag att varje arbetstillfälle kostar minst 200 000 kronor. Därtill skall man lägga samhällets alla engagemang som gör att man snart är uppe i 1 miljon kronor för varje anställd.

Den svenska sågverksindustrin är i dag så etablerad, på lämpligt avstånd och i god kontakt med sin råvara. Särskilda samhällen har vuxit upp bland annat med den industrin som underlag. Det har utvecklats en mycket fin teknik på området.

Att i det sammanhanget exempelvis ge stora lokaliseringsslån till nya sågverksindustrier, som skall ligga vid kusten och slå ut en stor del av inlandsverken, vore nationalekonomisk misshushållning. I stället gäller det att medverka till en fortsatt teknisk uppbyggnad av de sågverk som är lämpliga att vara kvar. En automatisk inbördes konkurrens gör ju att en naturlig förändring kommer att ske. Vi har nämligen inte mer än en viss kvantitet råvara i detta land. Mer eller mindre blir det en etableringsfråga.

Herr Helén sade att ur exportsynpunkt måste det vara riktigt att bygga upp stora sågverk i vissa områden — de skulle röra sig med fyrtio, sextio, ja, upp till åttio tusen standards. Detta är fel. Men vi har sågverk i inlandet som ekonomiskt bär sig alldeles utmärkt och som kan konkurrera med dessa bjässar därför att tekniken är så uppbyggd att dessa sågverk väl och ibland bättre kan driva sin verksamhet. Att då bygga nya samhällen på grundval av jättesågverk vid kusten är att misshushålla med våra regionalpolitiska resurser.

Därför ber jag i detta sammanhang att få uttala ett tack till inrikesministern för hans syn på denna fråga, därför att den är realistisk.

Herr WIKNER (s):

Fru talman! Jag vill med mitt anförande göra några påpekanden. Min avsikt är inte att vare sig kritisera eller protestera mot utskottsbetänkandet.

Det förslag vi nu diskuterar kommer att ge kommunalmän och myndigheter möjlighet att planmässigt arbeta för att förbättra förhållandena för människorna inom olika områden i vårt land. Det är inte minst viktigt för oss som bor i glesbygderna i Norrland.

Jag vill först tacka de statsråd och myndigheter som så snabbt kunnat utarbeta detta rikhaltiga förslag i en för oss alla mycket viktig fråga — solidaritet för trygghet. I och med att vi fått detta förslag gäller det för kommunalmännen och övriga berörda parter att frenetiskt arbeta för att förverkliga det. Detta gäller alla oavsett partifärg. Vi skall heller inte tro att vi kommer att få någonting gratis.

En mycket viktig fråga som jag vill ta upp gäller pendlingen till och från de orter man i första hand kommer att satsa på. Jag har varit på flera möten där detta diskuterats i Jämtland. Det har satsats mycket pengar på både primära och sekundära vägar i vårt land. Vad man nu först och främst bör arbeta på är de sekundära vägarna så att de som skall pendla

till och från sysselsättningsorterna har möjlighet att snabbt komma fram. De skall inte behöva köra på dåliga vägar och inte behöva känna rädsla varje gång de åker till sitt arbete. Vidare bör de allmänna kommunikationerna ordnas så att taxorna inte blir för höga, att turtiderna så långt det är möjligt anpassas till arbetstiderna. Det blir trots allt dyrare för dessa personer jämfört med dem som bor inom sysselsättningsorten. Pendlarna bör även få kompensation för extra utlägg för att bli likställda med de övriga på arbetsplatsen.

Jag vet att kommunikationerna kommer att behandlas vid ett senare tillfälle, men trots detta har jag ansett mig skyldig att understryka denna viktiga sak. Det som jag här berört gäller framför allt det inre stödområdet.

En annan viktig fråga som jag har observerat i samband med lokalisering av industrier till stödområdet är denna:

När en kommun efter mycket arbete lyckats få en industri till en ort, kan det hända att ordertillgången ökar. Industrins kapacitet måste utökas för att tillfredsställa de nya kunderna. De kapitaltillgångar företaget har räcker då inte till för att öka ut med t. ex. ett arbetsskift. Det är framför allt rörelsekapital man saknar för en sådan utökning. Då måste företagaren kanske börja den långa vandringen till banker och myndigheter för att få mera kapital. Detta tar i regel mycket lång tid. Företagaren måste kanske säga upp kontrakt med de nya kunderna, och industrins utveckling stoppas. Det innebär att det inte blir någon ökning av arbetstillfällena trots att det är en bra bransch och en duktig företagare.

Som jag ser det borde det finnas en fond eller en bank vars styrelse snabbt kunde se över industrins ekonomiska ställning och eventuellt hjälpa till med erforderligt kapital. Jag hoppas att man vid genomförandet av det program som vi nu diskuterar också tar upp denna mycket viktiga kapitalfråga.

Ett annat område som berörts i propositionen och som i högsta grad gäller glesbygdsområdena är åldrings- och handikappvården samt hälso- och sjukvården. Jag vet att dessa frågor kommer att tas upp senare. Den sociala hemhjälpen bör snabbt utökas bland äldre och handikappade, och det är viktigt att därvid utöka den uppsökande verksamheten. Trots att det gjorts en hel del inom det bostadssociala området bör också denna fråga hållas aktuell. Framför allt de gamla är mycket känsliga för att byta miljö, och därför bör de så långt det är möjligt få bo kvar i sin invanda miljö. Det kan många gånger ske till ett billigt pris genom att man förbättrar deras bostäder.

Färdtjänsten är en annan viktig fråga för de gamla och handikappade som sköter sig själva. De bör på ett lämpligt sätt kunna få sköta sin egen service, och jag tror att de vill det, om färdtjänsten organiseras väl.

Man har numera gått in för att prioritera den öppna sjukvården genom att bygga upp läkarstationer och vårdcentraler, och detta anser jag i och för sig riktigt. Men när t. ex. läkarstationen är belägen 15–20 mil från lasarettet och ligger i en klassad regionalort med ett stort omland borde läkarstationen få en mera omfattande utrustning i form av teknisk apparatur och läkare med både medicinsk och kirurgisk utbildning. Detta

bör ske för att man skall kunna klara den första hjälpen vid t. ex. svåra olycksfall och även vid sjukdomar som hjärtinfarkt, svåra inflammationer m. m., vilka behöver brådskande behandling.

Behovet av trygghet och solidaritet gäller inte enbart arbetsförhållandena. Det gäller även människornas tillgång till en god åldrings- och sjukvård liksom övrig service. Prioriteringen skall som jag ser det i första hand gälla glesbygderna. Det kan bli nödvändigt att även tillgripa andra glesbygdsåtgärder. Jag har här bara berört några.

Moderaterna har motionsvägen hemställt om en regionalort i Jämtlands län, nämligen Järpen, och centerpartiet har motionerat om att få ett industricentrum i Järpen. Det är som vanligt – det har man sett bevis för i olika sammanhang – svårt för de borgerliga partierna att enas.

Önskelistan har varit lång då det gäller ortsklassificeringen. Jag har fått den bestämda uppfattningen att Järpen och även andra kommuncentra har möjlighet att utveckla sig. Detta framgår också av utskottsbetänkandet, och regeringen kommer inte att stoppa en sådan utveckling. Det har även bekräftats vid samtal med statsrådet Holmqvist. Jag har tagit fasta på detta besked, och jag kommer tillsammans med kommunalmännen inom ifrågavarande orter att arbeta för en sådan utveckling. Här har således kommunalmännen återigen en stor uppgift att fylla. Bypolitiken och avundsjukan får inte sätta käppar i hjulet för människornas trygghet. Vi har inte vare sig råd eller tid att arbeta efter den linjen.

Det kan vara riktigt att innan jag avslutar mitt anförande nämna något om vad som skett inom den kommun som jag är bosatt i. Det som åstadkommit där har kunnat genomföras tack vare lokaliseringspolitik och det stöd vi fått av staten.

Härjedalen är en typisk glesbygd, där befolkningen till större delen levit och lever på skogs- och jordbruk. Den största delen av jorden ägs av skogsbolagen och resten ägs huvudsakligen av bönderna. Genom den pågående rationaliseringen inom skogs- och jordbruket har arbetskraft friställts. Arbetsstillfällena har minskat katastrofalt. Det var således inte regeringen, som en del påstår, som friställde arbetarna. Det såg mörkt ut för många familjer, och även kommunerna drabbades på grund av skattebortfall m. m. En del personer fick beredskapsarbete i eller utanför den egna kommunen. Andra fick flytta söderut med sina familjer. Härjedalen hade ett svagt differentierat näringsliv, och industrier av nämnvärd storlek fanns inte. Vad jag här beskrivit gällde inom stora delar av Jämtland.

Men vi som bodde i de här områdena tappade inte modet för detta. I och med lokaliseringspolitik skedde en omsvängning. Arbetsstillfällena ökade, beroende på nyetablering av industrier m. m. I den kommun där jag bor har vi genom regeringens medverkan erhållit två industrier, som för närvarande sysselsätter 100 personer med utvecklingsmöjligheter för ytterligare 40, och jag kan inom parentes säga att det var finansminister Sträng som hjälpte oss med en industri, som nu sysselsätter 60 personer. Vi har fått en AMS-industri som sysselsätter 40 personer, en skyddad verkstad, som ger arbete åt lika många, och tre mindre industrier för ca 35 personer. Som en naturlig följd av detta har serviceyrkena ökat med nästan lika många arbetstillfällen. Detta ger tillsammans arbete åt över

400 människor i den lilla kommunen.

Den förut mörka bild jag beskrev av Härjedalen har nu fått ljusare och gladare färger, och människorna känner en större trygghet. Det har aldrig förut byggts så många bostäder i kommunen som nu, och det har också givit ytterligare arbetstillfällen.

Här har det varit socialdemokratisk majoritet i kommunen. Jag kan peka på kommuner i Jämtlands län med borgerlig majoritet, där utvecklingen stått stilla. Det kan ändå inte socialdemokraterna rå för. I en kommun som jag känner till motionerade socialdemokraterna om att man skulle tillsätta en industrikommitté. Det gick de borgerliga inte med på, och det är kanske typiskt. I stället gör man ingenting, och sedan skyller man på regeringen om inget sker – återigen typiskt.

Vad har då centerpartiet och de övriga borgerliga gjort inom min kommun? Jag kan tala om att vi hade ett mejeri – det har lagts ned. Vi hade ett slakteri – det har man också lagt ned. Det fanns planer på att starta en spånplattfabrik – den kom inte till stånd. Man tänkte också starta ett sågverk – inte heller detta kom till stånd. Här hade faktiskt centerpartiet kunnat göra en insats, men det gjorde man inte.

I dag delar centerpartiets ungdomsförbund ut ett flygblad där det bl. a. talas om "fortsatt avfolkning av glesbygden". Hur har man mage till något sådant mot bakgrund av det jag här relaterat?

Det finns dock även andra glada sidor då det gäller Härjedalen och Jämtlands län som helhet. Jag har berört den kommun jag känner bäst till. Också i andra kommuner har det blivit påtagliga förbättringar. I Jämtlands län är turismen en stor näring, och den hjälp man här signalerar hälsar jag med största tillfredsställelse.

Propositionen innehåller ytterligare förslag till förstärkning för kommunerna, förslag som stärker tron på framtiden. Detta gäller även den kommun som jag är bosatt i genom att man har flyttat upp Svegs kommun till regionalort. Men på grund av detta kommer vi inte att lägga oss på sofflocket, utan vi kommer att kämpa vidare.

Jag har under den pågående debatten hört så många klagovisor och så mycken kritik från olika håll att jag faktiskt har funderat över om allt detta verkligen är sant.

Vad jag här återgivit är det som verkligen skett inom ett glesbygdsområde, och det utgör motsatsen till den obalanserade kritik som många gånger riktats och riktas mot regeringen. Huvudsyftet med det förslag vi nu diskuterar är att ge alla människor oavsett kön och boendeplats ett meningsfullt arbete, att skapa trygghet för äldre och handikappade samt att skapa en arbetsmiljö och en yttre miljö där alla kommer att trivas. Skall vi nå det målet, fru talman, måste alla hjälpa till! Vi har här ett mycket stort ansvar. Nu finns det möjlighet för de borgerliga partierna, inom parentes även centerpartiet, att hjälpa till och inte bara gå ut i buskarna, till mjölkpallarna – och till NK och Åhléns varuhus – och kritisera och kverulera för att vinna röster till kommande val.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 7, 12, 13 och 19 samt i övrigt till utskottets hemställan i inrikesutskottets betänkande nr 28.

Nr 146

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Herr GUSTAFSSON i Stenkyrka (c):

Fru talman! En av våra större dagstidningar har litet beskäftigt talat om att den regionalpolitiska debatten är något som förekommer på Hembygdens dag. Detta är, tycker jag, i och för sig inget dåligt betyg, ty det är delarna som bildar helheten, och därför måste de olika bygderna få komma till tals i denna viktiga fråga.

För min del kommer jag att ägna mina sju minuter helt åt den gotländska problematiken. Tidigare har de frågorna berörts av herrar Schött och Ekinge. Vidare har herr Nilsson i Visby och jag väckt en motion, nr 1816. Det är med tillfredsställelse jag konstaterar att Gotlandsfrågorna har varit föremål för uppmärksamhet i dag från samtliga partiets sida.

Motionen 1816 tar främst upp ett resonemang omkring den föreslagna ortsklassificeringen. Tanken bakom denna är att planeringen medvetet kommer att inriktas på vissa klart angivna orter, och att endast ett begränsat antal s. k. centra har eller kan få befolknings- och serviceunderlag nog att expandera. För samtliga län utom Gotland har i propositionen angivits s. k. primära centra. Detta har helt naturligt väckt viss oro. Visby har nämligen helt att fylla de uppgifter som åläggs primära centra i landet. Eftersom vi motionärer inte ansett det möjligt att i nuläget här i kammaren få propositionen ändrad på denna väsentliga punkt har vi inskränkt oss till yrkandet att riksdagen måtte uttala att Visby då det gäller konkreta regionalpolitiska åtgärder skall likställas med primära centra. Till dels har inrikesutskottet gått oss till mötes. Jag citerar dess skrivning:

"Gotland bör sålunda inte undantas från åtgärder som eljest skall ifrågakomma för primära centra. Nyligen har från regeringshåll tillkännagivits att Penninglotteriet skall omlokaliseras till Visby. Utskottet förutsätter att Gotlands sysselsättningsproblem uppmärksammas även i fortsättningen."

Jag hoppas att denna skrivning går fram till inrikesministern och övriga berörda i regeringen och att åtgärder kommer att vidtas i dess anda. Verkningarna av ortsklassificeringen för Gotlands del kommer vi givetvis att studera med uppmärksamhet, och vi får väl återkomma om det går alltför snett.

Gotlands problem är i mycket att jämföra med de s. k. skogslänens. Basnäringarna är jord- och skogsbruk och bergshantering. Viss omställning måste ske, eftersom strukturomvandlingen går mycket snabbt fram över basnäringarna. Vi måste ha mer industri och servicebetonade verksamheter. Lokaliseringsverksamheten måste intensifieras, frågan om elkraftförsörjningen ordnas, skatteutjämningen bli förmånligare och transportförsörjningen förbättras. I detta sammanhang vill jag yrka bifall till reservationen 20, fogad till inrikesutskottets betänkande, där transportstödet till Gotlandstrafiken särskilt uppmärksammas. För de nämnda åtgärderna krävs en viljeinriktning från statsmakternas sida och att åtgärderna sätts in i tid.

En detaljfråga vill jag särskilt beröra. Någon har sagt: "Människan är en komplicerad varelse. Hon kan få öknar att blomma och sjöar att dö." Riksdagen beslöt nyligen att i skrivelse till Kungl. Maj:t påtala vikten av

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

inrättandet av en havsforskningsstation förlagd till Gotland. Östersjöns bibehållande som ett friskt hav är emellertid ett intresse för Östersjöns samtliga randstater. Enligt min mening borde det vara ett intresse för oss att nu undersöka, om inte en samordning av dessa länders havsforskning kunde komma till stånd med förläggning till Gotland.

Gotland har naturliga förutsättningar att vara ett resmål för fritid och rekreation. Satsningar behövs alltså på turismens område. Jag har i stort sett inte någonting att invända mot civilministerns skrivningar i avsnittet angående regional utveckling och hushållning med mark och vatten. Men vissa yttranden från naturvårdsverket i gotländska planfrågor oroar de kommunala myndigheterna. Man kan spåra en tendens till konstruerandet av ett motsatsförhållande mellan fritidsbebyggelsen och det rörliga friluftslivet. Denna grundsyn är enligt min mening felaktig. Genom planlagd — jag betonar särskilt just detta — bebyggelse kan serviceunderlag bibehållas och nyskapas som givetvis också kommer det rörliga friluftslivet till godo. Och Gotland behöver denna kombination för att bibehålla bofast bebyggelse i vissa glest befolkade bygder av regionen. Befolkningen kan självfallet inte heller leva av att se sitt landskap enbart som grön- och strövområde.

Som slutomdöme i de gotländska livsfrågorna vill jag framhålla att regionen har en stark inneboende livskraft. Den är en del av vårt land som med ur helhetens synpunkt ganska marginella insatser kan räddas för framtiden. Men åtgärderna måste, fru talman, sättas in i tid.

Herr KARLSSON i Ronneby (s):

Fru talman! Det förslag till regionalpolitiskt handlingsprogram som vi nu diskuterar har ju varit föremål för mycket ingående utredningar och överväganden samt ett mycket långt gående remissförfarande, innan förslaget nu ligger på riksdagens bord. Och man kan med fog påstå att denna fråga har omfattats med ett mycket stort intresse av länsmyndigheter, kommuner, näringslivsrepresentanter m. fl., vilka alla är överens om att en regional plan är nödvändig för den kommande utvecklingen och utbyggnaden av vårt näringsliv och allmänna service.

En fråga, som kommunerna ganska naturligt har ägnat ett mycket ingående intresse, har varit ortsklassificeringen. Detta har säkerligen varit beroende av den departementspromemoria som utgavs av departementet i slutet av 1971 och som utgick ifrån ett mera utbyggt system än det som nu är föreslaget i propositionen. I det förslaget föreslog man bl. a. att ett antal storstadsalternativ skulle skapas som motvikt mot storstädernas expansiva utveckling.

Länsstyrelsen i Blekinge föreslog, med kommunernas tillstyrkan, i sitt remissvar att hela länet skulle utgöra ett storstadsalternativ. Motiven härför tycker jag är ganska starka och realistiska.

Blekinge län har näst efter de tre storstadslänen den högsta folkmängdstätheten med 52 invånare per kvadratkilometer. Länet är geografiskt väl sammanhållet och med goda kommunikationer. Av länets ca 154 000 invånare bor inte mindre än 140 000 i det stadslandskap som har utbildats längs länets riks- och länsvägar.

I det nu föreliggande förslaget har storstadsalternativet utmönstrats

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

och ersatts med begreppet primärt centrum, dessutom har antalet ortstyper begränsats till 3. Vi har ingen erinran mot det föreliggande förslaget.

Det gynnsamma mottagande som förslaget har fått vittnar om att det är väl avvägt och stämmer med uppfattningarna – med några undantag – ute i länen och kommunerna. Formellt innehåller förslaget till ortsklassificering tre ortstyper, men reellt enligt min uppfattning endast två stycken.

Alla remissinstanser såväl som samtliga talare som deltagit här i debatten och därvid berört ortsklassificeringen har varit överens om att i varje län skall finnas ett primärt centrum med möjlighet att erbjuda en väl differentierad arbetsmarknad, goda sjuk- och vårdanläggningar, samhällelig service av skilda slag, utbildning samt kulturella utbud.

När det sedan gäller de två övriga ortstyperna, regionala centra och kommuncentra, kan jag inte finna nämnvärda skillnader mellan dessa båda i deras Ortsstruktur och deras samhällsfunktion att vara servicecentra för invånarna. Jag tror nämligen att förutsättningarna för näringslivets utveckling inte är beroende av vilken benämning man har på en ort, utan på vilka andra för näringslivet nödvändiga faktorer som föreligger, bl. a. i form av arbetskraft, yrkestraditioner, kommunikationer, skolor, läkarvård, kommunal service m. m. Jag tycker det är helt felaktigt att föra debatten som om ortstypen kommuncentrum skulle vara sämre än regionalt centrum. Så är det inte, och det kan inte heller framläsas av propositionen eller utskottsbetänkandet.

I dessa orter såväl som i de två övriga ortstyperna kan störningar uppstå som gör det nödvändigt för staten att gå in med lokaliseringstöd. Hitintills har lokaliseringstödet till största delen varit inriktat på Norrland och skogslänen, detta helt riktigt med tanke på den omfattande rationalisering inom framför allt skogsbruket och den friställning av arbetskraft som där har skett. Dessa sysselsättningsproblem kan endast lösas av samhället i solidarisk samverkan. Men sysselsättningsstörningar till följd av strukturomvandlingar i näringslivet förekommer även utanför det traditionella stödområdet. Störningar av denna art på orter med ett mindre differentierat eller ensidigt näringsliv blir självfallet mycket kännbara och kan få allvarliga konsekvenser inte bara för den drabbade orten utan jämväl för en hel länsdel. Det är därför nödvändigt att en mera likställd bedömning görs av regionalpolitiken över hela landet.

I motion nr 1774, med Nils Hjorth som första namn och mig som en av övriga undertecknare, har vi föreslagit att gränserna för det yttre stödområdet borttages. Jag skall inte här närmare kommentera denna motion – det kommer Nils Hjorth i ett senare inlägg att göra – men jag tror att det blir nödvändigt att bredda möjligheterna mera generellt för att bedriva en verksam regional- och lokaliseringspolitik.

I den sydöstra landsdelen har vi en arbetsmarknad som inte är tillfredsställande, med låg sysselsättningsgrad för kvinnorna och ett dåligt differentierat näringsliv. Detta avspeglas också i ett lågt löneläge och en låg skattekraft för kommunerna. Strukturomvandlingen i näringslivet fortgår, och strömmen av sysselsättningstillfällen går inte bara från storstadsområden till glesbygden utan jämväl från områden med svagt

näringsliv till områden som ur sysselsättningssynpunkt inte är i behov av arbetstillfällen.

I Blekinge har vi under de senaste åren upplevt att åtskilliga arbetstillfällen försvunnit. I debatten har det redan pekats på jordbrukets föreningsrörelses strukturomvandling, som inneburit att många arbetstillfällen fallit bort i länet. Jag har i tidigare riksdagsdebatter erinrat om de många hundra arbetstillfällen som försvunnit från Ronneby, bl. a. till följd av en långtgående strukturomvandling i industrin. Detta är bara några lokala exempel, och de kan mångfaldigas när det gäller övriga delar av landet.

Från borgerligt håll har man här i debatten beskyllt regeringen för denna koncentration av näringslivet. Alla vet vi att denna beskyllning är helt felaktig. Syndaren, om nu en sådan skall plockas fram, står att finna i de fria marknadskrafternas spel. Samhället måste skaffa sig mera verksamma styrmedel för att åstadkomma en bättre regional balans än den vi nu förfogar över. Det nu föreliggande förslaget till regionalt handlingsprogram är ett verksamt medel för en bättre balans mellan orter och regioner. Men vi behöver säkert skaffa också andra styrmedel.

Så vill jag till slut, fru talman, med några ord beröra en fråga som inte direkt är behandlad i den föreliggande propositionen. En översyn av kommunalskatteutjämnningssystemet har gjorts av skatteutjämningsrevisionen, vars betänkande varit ute på remiss hos länsstyrelser och kommuner. Från kommunerna i södra Sverige — Malmö, Kristianstad, Hallands och Blekinge län — har vi reagerat mycket starkt mot det förslag som framlagts av utredningen. Reaktionen beror bl. a. på att i förslaget är inbyggd en regionalpolitisk aspekt som innebär att hela södra Sverige blir missgynnat ur skatteutjämnningssynpunkt. Vi reagerar alltså mot detta. Jag har, fru talman, bara velat ta detta till protokollet, och jag är medveten om att vi sedan får bevaka ärendet i annat sammanhang, nämligen till våren, när den aviserade propositionen i dessa frågor kommer.

Med det anförda ber jag att, framför allt när det gäller regionalpolitiken, få yrka bifall till de reservationer som fogats vid inrikesutskottets betänkande av socialdemokraterna och i övrigt bifall till utskottets förslag.

Herr ERNULF (fp):

Fru talman! På många håll i vårt land, särskilt i mindre tätorter, är man orolig för att regionalpolitiken enligt regeringens förslag kommer att medföra att resurserna läggs i huvudsak på utvecklingsstöd åt större eller medelstora tätorter och att de mindre tätorterna på detta sätt skall komma i kläm.

I folkpartiets partimotion tas detta problem upp under rubriken "Servicegaranti för kommuncentra och mindre orter". I motionen framhålls att statsmakterna inte kan vika från ansvaret att också stödja den service som människorna i kommunernas ytterområden har rätt att kräva. Vad som behövs för dessa orter är framför allt en garanti för att en viss miniminivå på servicen kommer att upprätthållas under den tid som fordras för att undanröja hotet om avfolkning och skapa mera varaktig

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

sysselsättning. Jag vill tillägga att detta problem naturligtvis blir än angelägnare när man nu snart genomför den sista omgången av kommunsammanslagningar.

Folkpartimotionen kräver att statsmakternas ansvar på denna punkt kommer till klarare uttryck än som skett i regeringens proposition och att innehållet i servicegarantin preciseras i olika avseenden, som närmare anges i motionen. Det gäller tillgång till butik för dagligvaror, låg- och mellanstadieskola samt eventuellt filial till kommunkontoret. I kommunens centralort bör finnas bl. a. högstadium och gymnasieskola, läkarmottagning och tandläkare, bokhandel och apotek.

Glädjande nog ställer sig inrikesutskottets majoritet mycket positiv till folkpartimotionens krav på denna punkt och föreslår att riksdagen skall ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet skriver om betydelsen av att de mindre tätorterna får en rimlig servicegaranti. Tyvärr vill utskottets socialdemokratiska minoritet inte helt vara med på utskottsmajoritetens positiva inställning till motionen utan reserverar sig på denna punkt.

Det är emellertid min förhoppning att riksdagen skall följa utskottsmajoritetens uttalande om det angelägna i att både kommunernas centralorter och de mindre tätorterna utanför centralorterna får en rimlig samhällsservice. Jag yrkar alltså på denna punkt bifall till utskottets förslag och avslag på reservationen 7 av de socialdemokratiska ledamöterna.

Herr HJORTH (s):

Fru talman! Regional- och miljöpolitiken skall enligt den föreliggande propositionen vara en välfärdspolitik för alla människor och alla delar av landet. Hela samhällsverksamheten måste engageras i strävandena att skapa större jämlikhet mellan människorna i olika regioner i fråga om både sysselsättning och service.

I motionen 1774 understryker vi dessa deklarationer. Vi framhåller att den pågående strukturomvandlingen och rationaliseringssträvandena inom näringslivet får till följd att såväl enskilda företag som hela branscher drabbas av nedläggningar och driftinskränkningar. Detta, säger vi i motionen, inträffar i hela landet, även i och i närheten av större tätorter och storstadscentra, och det är ingalunda enbart koncentrerat till själva stödområdet. Orter med en ensidig och tung industri, där ofta endast ett företag svarar för sysselsättningen, finns i lika stor utsträckning utanför som innanför stödområdet.

Då målsättningen för den framtida politiken är att skapa lika möjligheter till sysselsättning och bättre livsvillkor för människorna runt om i landet, så ansåg vi motionärer det vara riktigast att vid detta tillfälle ta bort gränserna för det yttre stödområdet. Däremot anser vi att förhållandena inom det inre stödområdet, bl. a. på grund av de stora avstånden, är så besvärliga att vi inte vill ändra på detta.

Det är inte längre, enligt vår mening, de geografiska gränserna som skall vara avgörande för var ett statligt lokaliseringstöd skall sättas in och till vilken plats ett företag skall lokaliseras. Varje projekt för sig måste seriöst bedömas utifrån andra utgångspunkter. Man måste se till näringslivet i den regionen, till behovet av en differentierad sysselsätt-

ning, till möjligheter till andra arbeten inom rimligt avstånd och naturligtvis den planerade nya eller utvidgade industrins förutsättningar i olika avseenden.

De ekonomiska insatserna är det instrument som får styra stödinsatserna — inte om företaget ligger innanför eller utanför ett geografiskt avgränsat stödområde. De ändringar av stödområdet som tidigare skett och som nu återigen föreslås visar ju på att det inte går att på ett rättvist och riktigt sätt skapa ett sådant stödområde.

Tyvärr har inte inrikesutskottet haft mod att gå på vår motion. Jag vet dock att det finns starka sympatier för våra tankegångar även i utskottet, men tiden är kanske inte riktigt mogen för detta ännu.

Uppmärksammas bör väl att inrikesministern är beredd på en generösare tillämpning av riktlinjerna för lokaliseringsinsatserna än tidigare, vilket vi tacksamt noterar. Det sägs nämligen i propositionen att flera av de regioner som ligger i anslutning till stödområdet liksom regionerna inom området har problem i form av ensidigt näringsliv eller vikande folkmängd. Frågan om lokaliseringsstöd till företag i dessa gränsområden bör prövas med hänsyn härtill.

Bland sådana gränsområden har nämnts de nordligaste delarna av Uppland. Jag har tidigare i en interpellation berört de sysselsättningsproblem som uppstått där på grund av det ensidigt tunga näringslivet med stor känslighet för konjunktursvängningar. Lokaliseringsinsatserna för Norduppland bör enligt min mening inte begränsas till punktinsatser till följd av akuta svårigheter utan statsmakterna bör inrikta sina ansträngningar på att till detta område lokalisera ytterligare industri för att råda bot mot ensidigheten i näringslivet.

Utskottet förutsätter att Kungl. Maj:t tar till vara möjligheterna till en smidig tillämpning av bestämmelserna utanför det allmänna stödområdet. Jag hoppas därför å motionärernas vägnar att regeringen ser mera till de enskilda projekten för sig än till stödområdesgränsen som sådan.

I propositionen har föreslagits befolkningsramar för länens verksamhet. Man säger visserligen att det inte är möjligt att låsa den framtida utvecklingen i några fasta planer i fråga om befolkningens fördelning, men trots den osäkerhet som anses vidlåda långsiktiga ramar för länen har regeringen som en vägledning för samhällsfunktionernas utbyggnad och lokalisering i siffror angivit vad som kan vara en rimlig regional utveckling. När nu regeringen ändå har satt upp dessa ramar kunde man ha önskat att de grundade sig på en mera realistisk bedömning. Så är tyvärr inte fallet beträffande Uppsala län. Såväl länsstyrelse som landsting, Uppsala kommun, Kommunförbundets länsavdelning och samtliga partier utom centern har reagerat mot detta. Vid de uppvaktningar som gjorts har man dock inte lyckats få utskottet att ändra talen för Uppsalalänet.

I propositionen har angivits befolkningsgränsvärden år 1980 på 225 000—235 000 invånare. Redan vid årsskiftet uppnår länet minimitallet för 1980, som är 225 000 invånare, och då man vet att ett födelseöverskott på ca 1 200 personer per år är att vänta samt att enbart Uppsalablocket har en årlig nettoinflyttning på 1 300 personer förstår säkert kammarans ledamöter att befolkningstalet 1980 inte har förank-

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

ring i verkligheten. Härtill kommer den planerade utlokaliseringen av statlig verksamhet till Uppsala, som också måste komma att påverka utvecklingen.

Vad som kommer att ske i Uppsala kommun går inte att stoppa. Utvecklingen bygger huvudsakligen på redan fattade beslut i riksdag, regering och statliga verk.

Sedan hör det till bilden att Uppsala har haft en negativ utveckling i fråga om industrisysselsatta. Den obalansen på arbetsmarknaden behövde också rättas till. Om dessa befolkningsramar för länet blir bestämmande för den statliga planeringen så är vi rädda för att utvecklingen av länet blir katastrofal, främst i de norra delarna. Det kan inte ligga i någons intresse att så blir fallet. Dessa delar av landet har mycket goda förutsättningar för en naturlig industriell expansion. Förutsättningarna härför bygger egentligen på redan fattade statliga beslut. Jag tänker då närmast på kärnkraftverket i Forsmark som rimligen bör kunna dra till sig en hel del industrier. Det finns också redan nu planer på import av naturgas från Sovjet via Finland. Den importen kommer då att ske genom rörledningar, och mycket talar för att de ledningarna ansluts till svenskt territorium just i norra Uppland. I så fall finns det ju ytterligare skäl att förvänta goda förutsättningar för en industriell utveckling i denna del av landet, och det vore mycket olyckligt om en statlig regional planering redan från starten skulle få sådan tillämpning att den blev ett hinder för en naturlig ekonomisk utveckling. Därför är det ytterst betydelsefullt att de nu presenterade befolkningsramarna blir föremål för löpande översyn, så att man inte stoppar en önskvärd och positiv industriell uppbyggnadsverksamhet.

Centerns uppträdande i denna fråga är märklig och dubbelbottnad. Man har inte haft några avvikande meningar i planläggningsarbetet vare sig på läns- eller lokalplanet. Planeringen har hela tiden varit inriktad på en förväntad starkare befolkningsökning, och man har gjort sina investeringar därefter. Detta har alla partier varit eniga om. Men nu vill Uppsalacentern plötsligt ha en lägre ökningstakt. Hur går det då med bostadsbyggandet, sjukvårdens utbyggnad och andra investeringsprojekt?

Det kan inte vara riktigt att starta den regionala utveckling som propositionen 111 innebär från felaktiga utgångspunkter. Utskottet har inte påverkats av de uppvaktningar som gjorts, men utskottet erinrar om att en ny länsplaneringsomgång förutsatts komma till stånd under åren 1973–1974, varvid en översyn av de redovisade planeringstalen kan bli aktuell. Det bör inte uteslutas, säger inrikesutskottet vidare och med tydlig adress till Uppsala län, att Kungl. Maj:t under de kommande åren i enstaka fall föreslår en justering av de angivna ramarna, om förhållandena skulle ge anledning därtill. För att undvika kommunalekonomiska och andra konsekvenser för Uppsala kommun och län vill jag då vädja till inrikesministern att så snart som möjligt höja befolkningsramen för Uppsala län till en mera realistisk nivå.

I detta anförande instämde herr Gadd (s) och fru Dahl (s).

Herr ÅKERFELDT (c):

Fru talman! Det har under de här dagarnas debatt talats mycket om avfolkningslän och storstadsområden. Det finns län här i landet som inte kan inordnas i någon av dessa kategorier, län som utan att tillhöra storstadsområdena ändå är expansiva. Uppsala län är ett sådant län. Länet har under 1960-talet och början av 1970-talet ökat mest utanför våra storstadsområden. Dock finns det olikheter inom länet. Det har i något sammanhang sagts att Uppsala län är ett litet Sverige, och det ligger mycket i det. Det har en norra länsdel som liknar Norrland och en stark expanderande mittendel som skulle kunna liknas vid Stockholmsområdet.

Expansionen har under 1960-talet mest skett i södra halvan av länet, och allra mest har Uppsala expanderat; inte mindre än 80 procent av befolkningen finns där. Den norra länsdelen stagnerar, vilket innebär att man i stort sett hållit befolkningstalet under 1960-talet och fram till nu.

Om den i centerens riksplan och i propositionen framförda målsättningen om jämlikhet och regional balans skall kunna förverkligas, förutsätter det att expansionen i Uppsala län i egenskap av expansionsområde bromsas relativt kraftigt. Annars blir antagandet av denna målsättning -- som vi i stort sett är ense om -- endast ett slag i luften och en till intet förpliktande handling.

Jag är inte omedveten om de problem som kan uppstå inom län och kommuner som skall vända en starkt expansiv utveckling till en betydligt lugnare. Herr Hjorth har tidigare ingående skildrat vilka farhågor han hyser i det avseendet. I detta fall ställs det stora krav på Uppsala län i jämförelse med exempelvis Stockholm, som när det gäller befolkningsmålsättningen har tilldelats en nära dubbelt så stor procentuell ökning som Uppsala län fått.

Jag har heller aldrig räknat med att den omställning vi ställs inför skall ske helt utan friktioner. Men skall målsättningen när det gäller den regionala fördelningen, som riksdag, regering och ett enigt utskott är ense om, kunna förverkligas, måste de län som hittills haft en hög expansionstakt också känna sitt regionala ansvar och vara beredda att i praktiken pruta på sina expansionsambitioner.

Trots de problem som kan uppstå att under den nu förestående planeringsperioden förverkliga målsättningen när det gäller befolkningsramarna är jag inte beredd att med dagens förutsättningar förorda en annan målsättning. Det finns dock vissa faktorer som talar för att förutsättningarna kan komma att ändras. Det måste då kunna föranleda en ändring av planeringsramarna. Detta har också departementschefen påpekat i propositionen. Det finns anledning att framhålla att den nya planeringsomgång, som kan ta hänsyn till ändrade förutsättningar, börjar redan 1973 och avses pågå två år framåt.

När det gäller Uppsala län är kanske ändå herr Hjorths farhågor något överdrivna. Vi skall hålla i minnet att den målsättning som uttalats i propositionen och i vår riksplan innebär att den procentuella andelen av totalbefolkningen för Uppsala läns del inte minskar. Det innebär alltså för Uppsala läns del, enkannerligen Uppsala kommun som är den starkast expanderande, att man under den förestående planeringsperioden, för att

Nr 146

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveckling och hushållning
med mark och vat-*
ten

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

få en dämpad expansionstakt bör eftersträva att göra en "mjuklandning" med den hittillsvarande expansionsvågen. Jag är medveten om att detta kan ha sina svårigheter, men i den riksomfattande solidaritetens namn tycker jag att det är värt försöket.

I norra länsdelen föreligger otvivelaktigt ett behov av att utveckla näringslivet, att få det mindre ensidigt. Det domineras i dag av tung industri, fördelad på ett alltför litet antal stora företag. I det sammanhanget vill jag säga att jag gärna skulle se att vi till området kunde lokalisera inte bara industri utan även annan verksamhet, gärna mindre företag som visat sig vara mycket värdefulla pusselbitar i det regionalpolitiska utvecklingsarbetet.

Mot den här bakgrunden är departementschefens uttalande om hur han tänker behandla gränsområdena till stödområdet tillfredsställande. Han säger att även gränsområdena skall kunna röna en välvillig behandling när det gäller lokaliseringsärenden. Jag är helt övertygad om att vår norra länsdel kommer att ha behov av detta i framtiden. Även det välvilliga uttalande departementschefen gör när det gäller insatser i akuta sysselsättningssituationer bör kunna ge vissa förhoppningar för den norra länsdelen.

Herr Hjorth säger att centern i Uppsala spelar ett dubbelspel. Jag vill inte kalla det så. Jag tycker att det mera hade varit ett dubbelspel om vi för rikets bästa hade enat oss om en riksplan för den kommande utvecklingen och sedan i region efter region sprungit ifrån denna målsättning. Därför tycker jag — och det har jag här försökt utveckla — att i solidaritetens namn det bästa är att vi försöker ena oss om den här målsättningen och med dagens förutsättningar arbeta vidare på denna väg.

Jag skulle apropå den regionala solidariteten vilja avsluta mitt anförande med att citera vad statsministern sade i gårdagens debatt. Det stämmer överens med min egen och centerns syn på dessa frågor. Han sade om de expansiva regionerna, "att man i dessa har jobbat ihop resurser som vi nu solidariskt skall försöka fördela över landet".

I detta anförande instämde herr Korpås (c).

Herr HJORTH (s) kort genmäle:

Fru talman! Även herr Åkerfeldt berörde befolkningsramarna för Uppsala län. Han sade också att han var medveten om de problem som finns, men han vill inte nu förordna en annan målsättning. Han ansåg också att farhågorna är överdrivna. Han var glad över att för en gångs skull befinna sig på samma linje som regeringen. Men det är väl inte detta som vägleit centern i dess ståndpunktstagande i denna fråga. Maximitalet enligt propositionen för Uppsala län är för resten 235 000 mot 230 000 i centerns förslag.

Men nog är det väl bra konstigt ändå att centern i kommunala organ, i landstinget, länsstyrelsen och andra länsorgan varit med om investeringar och planering med tanke på en högre befolkningsutveckling, som beror dels på det väntade födelseöverskottet, dels på den nettoinflyttning till länet som blir en följd av beslutet om utflyttning av statlig verksamhet

till Uppsala, kärnkraftverket i Forsmark osv. Då sade centerns representanter ingenting om en lägre utvecklingstakt. Men nu vill man plötsligt inte vara med längre. Man vill delta i själva grundläggningen men inte bygga huset färdigt. Det är dålig hushållning med våra resurser, herr Åkerfeldt.

Sedan sade herr Åkerfeldt att han var medveten om att åtgärder behövs i norra Uppland för att klara den ensidiga sysselsättningen där. Regeringen har också lovat åtgärder genom socialdemokraternas i länet initiativ i denna fråga.

Herr ÅKERFELDT (c) kort genmäle:

Fru talman! Beträffande norra länsdelen tror jag att herr Hjorths och mina åsikter inte skiljer sig så särskilt mycket. Beträffande befolkningstalen och att vi tidigare skulle ha varit beredda att biträda en högre siffra, får man väl i detta sammanhang ta hänsyn till att det, när planeringsomgången pågick, var fråga om en större total folkmängd i landet. Den får alltså först och främst reduceras till den totala folkmängd som man nu satt upp.

Nog tycker jag att det är litet besynnerligt att herr Hjorth såsom företrädare för regeringspartiet opponerar och att jag såsom företrädare för ett oppositionsparti biträder regeringens linje i detta fall. Men jag är inte sämre än att jag, när regeringen kommer med förslag som jag finner vara väl ägnade att förverkliga en målsättning som jag solidariserar mig med, mycket väl kan biträda desamma.

Herr LARFORS (s):

Fru talman! Under denna mycket långa debatt om riktlinjerna för vår framtida regionalpolitik har också redovisats problem från olika delar av landet rörande befolkningsutveckling, tillgång på meningsfyllda arbetstillfällen och andra, närbesläktade problem. Redan i motionsfloden i anledning av de framlagda propositionerna redovisas motsvarande synpunkter. Man har på olika sätt och med olika argument redovisat problem inte bara inom de s. k. skogslänen utan också annorstädes. Även storstadsområdenas företrädare har fäst uppmärksamheten på de sysselsättnings- och därmed också tillväxtproblem som numera finns även där. Men problemen rörande den regionala balansen är inte bara knutna till skogslänen med angränsande områden och storstadsregionerna utan har uppenbarats sig under senare år både här och där.

Jag vill i detta mitt korta inlägg bara erinra om att inom många kommuner, belägna en eller annan timmes resa från Stockholm, har man sedan länge måst kämpa mot vikande befolkningsunderlag och betydande bortfall av arbetstillfällen. Inom exempelvis Södermanlands län måste man numera räkna med större utflyttning än inflyttning, och där ser det för närvarande ut som om befolkningsutvecklingen stagnerat, kanske t. o. m. kommer att minska. Eskilstuna fick under 1971 vidkännas en betydande minskning av sitt invånarantal, och inom Katrineholmsregionen är invånarantalet nu t. o. m. lägre än för fem sex år sedan.

Antalet arbetstillfällen har också minskat. Länsarbetsnämnden har gjort en undersökning som visar att 63 företag i länet minskat antalet

Nr 146

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

anställda med 1 519 under tiden augusti 1970–augusti 1972. Enbart metallindustrin svarar för 1 179 av dessa bortfallna arbetstillfällen.

Det finns tyvärr anledning att räkna med att ytterligare strukturella förändringar kan inträffa, som än mer skulle komma att minska antalet arbetstillfällen. Men det är inte bara det bristande antalet arbetstillfällen som är problemet, utan också arten av de arbetstillfällen som finns skapar bekymmer.

Ett av de stora problemen, både i Eskilstuna och i Katrineholm, är att det är ungdomarna som lämnar hemorten och söker sig till andra orter på grund av att för dem attraktiva arbetstillfällen saknas på hemorten.

Jag är medveten om att de problem vi har i Södermanland också finns på andra håll, men jag har också en mycket bestämd känsla av att man inte tror att regioner i närheten av storstäderna har några stora problem vad gäller tillgången på arbetstillfällen. Det är en fara för att dessa "mellanregioner", som i den allmänna debatten inte räknats till vare sig skogslänen eller storstadsområdena, kan drabbas av en mycket betydande negativ utveckling, om inte motåtgärder vidtas i tid.

I Södermanland har sålunda skett – och sker alltjämt – en betydande friställning av arbetskraft från jordbruket och skogsbruket. Gruvor, stenindustrier och tegelbruk, belägna på landsbygden, har också lagts ned. I vissa delar av länet finns det därför sådana problem som brukar räknas som kännetecken för glesbygd. Inom de större företagen i tätorterna har fusioner och strukturella förändringar ägt rum, och dessa har mycket ofta medfört friställningar av anställda. Sådana friställningar observeras dock och blir redovisade i press, radio och TV. Men det förekommer också en dold friställning av arbetskraft, och då är det svårare att få hjälp med åtgärder att skaffa ersättningsindustri, därför att det inte har skett några avskedanden eller permitteringar. Det är bara fråga om naturlig avgång, säger man, men när ingen nyanställning sker minskar nu antalet arbetstillfällen på samma sätt som vid friställningar. Jag kan som exempel nämna att antalet kollektivanställda vid ett av de större industriföretagen i Södermanland under ett par år på så sätt har minskats med 200 à 300 utan att detta väckt någon som helst uppmärksamhet.

Ett annat sörmländskt problem är den relativa närheten till Stockholm. Utbudet av arbetstillfällen inom förvaltning, institutioner och serviceföretag lockar ungdomen till Stockholm. Avståndet är kort, det är lätt att komma dit, och när man kommit dit stannar man där. Följden blir en alltför kraftig utflyttning av ungdom omkring 20-årsåldern, och på sikt kan detta bli ett allvarligt bekymmer.

Jag räknar med att det förslag om den regionala utvecklingen som riksdagen nu skall besluta om skall bli ett stöd för utvecklingen också inom sådana "mellanregioner" som exempelvis Södermanland. Ramen för den tänkta befolkningsutvecklingen i Södermanland innebär inte någon nämnvärd tillväxt, men det innebär å andra sidan att befolkningen inte skall minska.

Personligen skulle jag gärna ha sett att ramen varit något vidare än vad som nu är fallet, men vad som är viktigare är att nya arbetstillfällen kommer att anskaffas så att sysselsättningen i länet ökar och som en följd

av detta också skatteunderlaget, som nu är alltför lågt.

Sysselsättningen bör som jag nämnt ökas. Jag räknar här med fortsatt lokaliseringsstöd i Eskilstuna men också med att Katrineholm kommer att få ett temporärt lokaliseringsstöd. Södermanland behöver också arbetstillfällen av annat slag än industriarbete. Därför behövs en lokalisering till länet av institutioner och förvaltningar av skilda slag.

Jag vill också säga några få ord om stödet till de mindre och medelstora företagen men räknar med att vid annat tillfälle närmare gå in på dessa frågor.

Ett stöd till mindre och medelstora företag inom olika branscher är av avgörande betydelse för förverkligandet av regionalpolitiken. Vi måste på olika sätt satsa på utveckling av redan befintliga företag och nyetablering av småföretag, helst sådana med uppslag till nya produkter. Det är de många mindre företagen som på så sätt skall stimuleras att växa och utveckla sig och skapa nya arbetstillfällen. Det går säkerligen inte att klara regionalpolitikens målsättning enbart med omlokalisering av företag och institutioner, utan vi måste genom nyetablering och företagsutveckling skapa flera arbetstillfällen. Vi kan inte heller hoppas på att de stora företagen skall kunna medverka på något avgörande sätt. De är för få, och rationaliseringar inom dessa företag kommer att motverka behovet av nyanställningar.

I detta anförande instämde herr Gustafsson i Eskilstuna (s) och fru Ludvigsson (s).

Herr HENMARK (fp):

Fru talman! Mitt anförande kommer helt att gälla sydöstra Skåne. Jag kan i huvuddrag ansluta mig till vad herr Komstedt tidigare sade utom beträffande någon detalj där han följde en annan linje än den motion som herr Petersson i Röstånga och jag har väckt och som avsåg att ställa just denna del av Skåne i fokus. I och för sig tillhör denna del de båda expansiva länen Malmöhus län och Kristianstads län, men det finns sådana län som är expansiva men inom sig kan rymma områden, som har en negativ utvecklingstrend och där det behövs statliga åtgärder.

Inrikesutskottet har behandlat denna motion mycket positivt och bekräftat de fakta vi anfört och som enligt vår uppfattning kräver ett ytterligare statligt stöd. Utskottet säger: "Med hänsyn till den fortgående rationaliseringen inom denna näring (jordbruksnäringen) med ytterligare nedgång i sysselsättningen som följd är det angeläget att åtgärder vidtas för att öka industrisysselsättningen." Man anser emellertid att detta bör kunna ske inom de gränser och med de möjligheter som finns nu.

En hel del statliga åtgärder har vidtagits, och lokaliseringsstöd har givits åt dessa områden. Man kan dock konstatera, att dessa åtgärder ännu inte varit av den omfattningen att de kunnat medföra en vändning av trenden. Därför behöver man enligt min mening ytterligare stöd för att denna trend skall bli gynnsammare.

Det är två saker jag gärna ville peka på i detta sammanhang. Den ena är en sanning, som statsministern sade i sitt anförande i går när debatten började. Han sade att statsmakterna måste skapa utvecklingsbetingelser-

Lördagen den
16 december 1972

Regional utveckling och hushållning med mark och vatten

na. Detta är mycket viktigt. För att ett område skall kunna utvecklas krävs en del saker, som kommunens egna ansvariga icke kan rå på, utan staten måste gripa in. Det är att skapa den infrastruktur som behövs. Det måste finnas ett kommunikationsnät som är betryggande. Det måste finnas utbildningsmöjligheter osv. Det har vi talat om i andra sammanhang. Jag tror det är viktigt att det sker en satsning på det området här nere i sydöstra Skåne.

En sak till. Då man talar om lokaliseringspolitik nämner man ofta länen. Men länen kan inom sig vara olika. Jag tror det var herr Boo som nämnde att det finns län av olika struktur. I och för sig expansiva län rymmer områden som är besvärliga genom att de undergår en stark strukturförändring. Jag tror det var herr Helge Karlsson i Ronneby som talade om skatteutjämningskommittén och dess arbete. I den har man också generaliserat. Man säger att hela södra Sverige ligger bra till och att det inte finns någon anledning att ge något större skatteutjämningsstöd. Men då man studerar de konkreta förhållandena visar det sig bl. a. att dessa kommuner nere i sydöstra Skåne har kostnader för ungdom som icke har gått in i produktionen och för pensionärer som har gått ur produktionen som är minst lika stora och större än vad många andra kommuner har. Och dessa är en av kommunens största kostnader. Säger man att dessa län inte behöver något stöd, kommer en sådan åtgärd att mycket hårt slå på sådana kommuner som redan har en bekymmersam utvecklingstrend.

Jag har inget yrkande. Den motion vi har lagt fram är avstyrkt, men det är en vacker skrivning, som någon sade. Det är inte lönt att i detta sammanhang yrka bifall till den, men jag vill ha sagt att detta område alltså på något sätt måste ställas i fokus för ett ökat stöd, så att den bygd som i och för sig har så många företräden i övrigt genom skönhet och vacker, fin miljö kan fortleva.

Herr MOSSBERG (s):

Fru talman! Propositionen 111 som vi nu behandlar och som innehåller frågor om regional utveckling och hushållning med mark och vatten, innebär ett bra handlingsprogram. Jag har för avsikt att lägga några synpunkter på det, kanske främst från Värmlands län. Nu har jag delvis blivit förekommen av någon, och jag skall i viss mån disponera om vad jag ursprungligen hade tänkt säga.

För människor i skogslän och avfolkningsbygder som drabbats av eller befärar att råka i arbetslöshet och kanske försämrad service är landets regionalpolitik av synnerligen stor betydelse. Regionalpolitikens uppgift är att utjämna uppkommen obalans mellan län och landsdelar i olika avseenden. Människorna i norr och söder, i öst och väst i vårt land skall kunna erbjudas mera likvärdig service och sysselsättningsmöjlighet än som kanske nu är fallet.

De regionalpolitiska åtgärderna måste alltid balanseras mellan behov och möjlighet, och synkronisering av kommunala och statliga åtgärder bör alltid eftersträvas.

Regionalpolitiken och näringspolitiken hör nära samman. För att näringspolitiken skall ge bra resultat för hela folkets bästa skall givetvis

god avstämning ske mellan regionala intressen och rikspolitiken.

Nu har det ställts upp befolkningspolitiska målsättningar för länen. Orter har klassificerats alltefter beräknade utvecklingsförutsättningar. Det innebär en ortsstrukturala där olika orter skall komplettera varandra, så att arbete, service och god miljö blir tillgängliga för människorna oavsett var de bor. Jag vill gärna ha sagt att jag tycker att det här programmet är bra, och det kommer säkerligen att leda till en god lösning på det här området.

Måhända kan man notera några frågetecken i kanten. En del orter i landet är vad man kallar för bruksorter, vilka ofta har ensidig industri. Sådana samhällen är och blir mycket känsliga för konjunkturedgångar. På orter där ett enda företag dominerar som arbetsgivare kan framtiden måhända verka oviss för en del människor. Vad händer en sådan ort och dess folk om detta enda företag slår igen? Statliga insatser bör vara möjliga då dylika orter råkar i sysselsättningssvårigheter. Här får inte tycker jag stödområdesgränserna vara heliga – om jag får uttrycka mig så.

I ett regionalt handlande spelar kommunikationerna stor roll – både järnvägar, landsvägar, sjöfart och hamnförbindelser. Jag skall icke stanna mer vid denna del av frågan därför att flera före mig har berört den. Men jag vill gärna ha sagt att i ett glesbygds- och skogslän som Värmland är det nödvändigt med fortsatta och ökade insatser från det allmännas sida för att upprätthålla en rimlig kollektiv trafik. Ett reformerat transportstöd, som jag förväntar, är också viktigt då man vill skapa bättre regional balans.

En annan fråga som har betydelse i ett regionalt handlande är bostadskvoteringen. Kort sagt vill jag i det sammanhanget säga att för att Värmland inte skall vidkännas ytterligare utflyttning bör länet få ökad bostadskvot. Enligt det här förslaget har Karlstad klassificerats som primärt centrum. Herr Andersson i Storfors har redan vidrört detta, och jag skall gå förbi det. Låt mig bara säga detta att det måste till kraftfulla och målinriktade insatser för att i Karlstadsregionen – det är en stor region detta – skapa mer differentierad sysselsättning. Vissa åtgärder har redan vidtagits, det skall till fullo erkännas, exempelvis besluten om utflyttning av viss statlig verksamhet. Det är mycket värdefullt. Men det bör också efterföljas av liknande åtgärder inom andra sysselsättningsområden.

Jag har kort berört Karlstad, länets största ort. Jag vill också nämna något om små orter i Värmland, t. ex. Sysslebäck i allra nordligaste delen av länet. De små orterna har också svårigheter. Vad gäller Sysslebäck och andra orter av samma storlek vill jag ha sagt, att de länsdelar som inte kommer med i centralklassificeringen får vi inte glömma. De små bygderna och deras folk har det redan svårt i nuläget i flera avseenden. Jag förutsätter därför också att små orter kan påräkna samhällsstöd även i fortsättningen för att kunna fortleva i jämlikhetens hägn. Jag tycker mig också kunna utläsa ur det här förslaget att så kan ske.

Skogslänet har förlorat många arbetstillfällen. Lokaliseringspolitiken har tillfört skogslänet andra sådana i inte ringa omfattning – men det räcker inte.

Jag tycker mig också kunna utläsa ur detta handlingsprogram att alla

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

vuxna personer i arbetsför ålder skall, så långt det är möjligt, få tillgång till arbete i hemorten eller inom rimligt avstånd från den. Vårt mål är ju att alla människor oavsett var de bor och även om de inte är, som man brukar säga, A-människor i produktivt avseende bör ha möjlighet att få ett arbete och därigenom uppleva tillvaron som mera meningsfull.

En regionalpolitik skall föras på solidaritetens grund, och härvid spelar den politiska viljan stor roll. Jag vill då gärna framhålla att behovet av kraftfulla regionalpolitiska insatser i Värmlands län inte endast kvarstår utan t. o. m. ökat mot bakgrunden av den senaste utvecklingen. Näringslivets strukturella omdaning i Värmland har fortsatt i snabb takt och har i viss mån negativa följder för befolkningen.

På grund av den otillräckliga tillgången på arbetstillfällen har länet drabbats också av utflyttning. Det är främst människor i de yngre åldrarna som flyttar, och detta leder till att åldersstrukturen försämras. Den för Värmland beräknade befolkningsramen har redan tidigare berörts i debatten, och jag skall därför inte gå in på den.

De synnerligen kännbara sysselsättningsproblem som vi har att brottas med i Värmland kräver — jag säger det än en gång — kraftiga regionalpolitiska insatser för att skapa en balanserad utveckling och arbete åt alla medborgare. Vi skulle gärna se att det placerades ett industricentrum i Värmland. Jag vill gärna erkänna att betydande insatser redan gjorts för länet inom ramen för regionalpolitiska stödåtgärder, men trots det har arbetslösheten under samma tid ökat och utflyttningen fortsatt. En samhällsplanering i syfte att åstadkomma samordning och ett så effektivt och rationellt utnyttjande som möjligt av de produktions- och servicefaktorer som står till förfogande för län med Värmlands näringsgeografiska struktur har särskilt stor betydelse.

Nåväl, jag hoppas och tror att den regionalpolitik som senare under kvällen väl skall klubbas igenom måtte främja det arbete som syftar till bättre regional balans. När jag nu har redovisat de svårigheter vi har att brottas med i Värmland vill jag inte att det skall uppfattas som någon klagovisa. Vi är förhoppningsfulla och tror på framtiden. Vi räknar med att de myndigheter varifrån vi förväntar hjälp och stöd i lämpliga former är fullt medvetna om våra svårigheter och beredvilligt skall medverka till insatser för Värmland och för dess befolkning.

Fru talman! Jag vill sluta med att säga att det handlingsprogram vi nu behandlar, för hur vårt land skall användas i framtiden, för var vi skall bo och arbeta, för vilka områden som skall få nyttjas för industrier och för vilka delar av landet som skall skyddas, är mycket betydelsefullt. Jag hälsar därför detta program med glädje och tillförsikt.

Fru JONÄNG (c):

Fru talman! Vi har i många omgångar diskuterat Ljusnan. Detta spörsmål har här gjorts till något av en procedurfråga, men jag tänker nu ta upp själva sakfrågan. Hälsingland och hälsingarna har ju förr i tiden varit kända för stridbarhet på olika sätt. Också i dag strider hälsingarna — mot myndigheter och bolag och för frihet av olika slag, för frihet och rätt att själva bestämma sina livsvillkor. Demonstrationståg med tiotusentals människor, appeller med tiotusentals namnunderskrifter, storforum och

andra samlingar — allt detta hör till vardagen i Hälsingland. Det visar på ett stort missnöje, en förtroendeklyfta i samhället. Vi har en region som kämpar för sitt lasarett, en kommun som kämpar för en bättre och mer adekvat kommunindelning, och vi har människor som kämpar för sin älv. De människor som kämpar för Ljusnan kan vi inte lokalisera vare sig till landskapet eller länet, de finns över hela vårt land. Bevarandet av Mellanljusnan är ett riksintresse. Det konstaterar bl. a. länsstyrelsen i Gävleborgs län som säger: "Den aktuella älvsträckan är av riksintresse ur naturvårdssynpunkt, inberäknat såväl den vetenskapliga och kulturella naturvärden som det rörliga friluftslivet." Och i naturvårdsverkets dateredovisning till utredningen Hushållning med mark och vatten sägs följande: "Värdefull och vacker kulturlandskapsmiljö utmed älven. Betydande turistregion belägen på lämpligt avstånd från Mellansveriges tätortscentra."

Ett byggande av de aktuella kraftverken i Mellanljusnan är icke försvarligt. Länsstyrelsen säger: "Den bestående ändring av naturförhållandena som förlusten av den djupt nedskurna älvfåran med strömmande vatten på sträckan Larforsen—Ljusdal skulle medföra utgör enligt länsstyrelsens uppfattning tillsammans med de nakna rasslänter som i viss omfattning sannolikt oundvikligt erosion skulle skapa — ett så allvarligt ingrepp att minskad trevnad för närboende är att befara." Kammarkollegium som avstyrker och dessutom anser att länsstyrelsen utifrån sina starka farhågor borde ha avstyrkt säger: "En utbyggnad av Mellanljusnan skulle spolia det förnämligaste och mest uppenbara rekreationsområdet i närheten av tätorterna Ljusdal och Färila." Naturvårdsverket avstyrker också.

Ljusdalsregionen är en utsatt region, en glesbygdsregion där bortrationaliserade människor tvingats flytta in till tätorterna eller vidare söderut eller där hundratals människor tvingats pendla för att få utkomst och ändå bo kvar i sin bygd.

Det går inte att pressa människor och bygder hur länge som helst och hur hårt som helst. Dessa människor vill inte längre finna sig i att deras älv blir exploaterad. De säger stopp. Och de säger det med besked. En mycket stark folkopinion har sagt sin mening genom 23 000 namnunderskrifter mot utbyggnad, därav närmare 60 procent av kommunens befolkning över 15 år. Ljusdals kommunfullmäktige har avstyrkt utbyggnad. En aktionsgrupp, Rädda Ljusnan, har varit verksam i ett och ett halvt år, och även i Stockholm har en aktionsgrupp bildats.

Några av de många argument som finns mot en utbyggnad av Ljusnan, av vilka en del förts fram under dessa debatt dagar, vill jag särskilt framhålla.

Den övre delen av Ljusnan rinner genom orörd mark som mer och mer intresserar turisterna, medan den nedre delen av Mellanljusnan går fram genom befolkningscentra och genom ett gammalt kulturlandskap med säregen skönhet. Många människor som bor här har valt en livsform som ibland kan ge dem en sämre ekonomisk standard, men de har valt denna livsform i medvetenhet om bygdens, naturens och älvens skönhet. För dem är den möjlighet de har till rekreation och friluftsliv, fiske osv. en tillgång som inte kan värderas i pengar.

Nr 146

Lördagen den
16 december 1972

Regional utveckling och hushållning med mark och vatten

Ljusdal behöver flera arbetstillfällen och en utveckling av industrin, men den ringa sysselsättning som kraftverksbyggena medför under kort tid kan inte uppväga nackdelarna av en utbyggnad. För övrigt finns det planer på en utveckling av turismen i Ljusdalsregionen – både från kommunalt håll och länshåll är man intresserad av detta. Man planerar vandringsleder, rastplatser och stugor efter älven. Men vem vill vandra efter en uppdämd älv? En utbyggnad av kraftverken skulle innebära en skrinläggning av turistplanerna för Ljusdalsregionen. Vem kan stå till svars med det när det gäller en bygd med försörjningsproblem och där varje långsiktigt arbetstillfälle är välkommet och angeläget? Det har framhållits tidigare, och jag skall inte gå in på det: krafttillskotten är marginella.

Vårt behov av friluftsliv och rekreation ökar i framtiden, och vi kan inte göra den efterkommande generationen helt urarva. Vår miljöförstöring och exploatering är allvarlig som den är, men genom den fysiska riksplaneringen, som vi arbetar med nu och som man har anledning att vara positiv inför, tar vi ett första steg mot bättre ansvar och bättre hushållning med vår natur och våra resurser. Att bevara älven levande för människor i framtiden är en självklar del av denna hushållning.

Ställningstagandet vid den kommande voteringen blir inte särdeles lätt att göra eller särdeles självklart. För mig står valet mellan det minst dåliga av två dåliga alternativ. Det finns hakar både i utskottets skrivning, som jag bedömer den, och i reservationen. Om man följer utskottet blir frågan om Ljusnans vidare utbyggnad en fråga för Kungen. Utfallet av den bedömningen vet man inget om i dag. Den lokala socialdemokratiska tidningen spekulerar i att regeringen, om den inte tillåter utbyggnad, måste kompensera sysselsättningsbortfallet i Ljusdal. I det avseendet, skriver tidningen, har regeringen anledning att betänka sig både en och två gånger innan man stoppar en utbyggnad, att döma av de svårigheter man har på andra håll då det gäller att lösa redan utställda växlar.

Var utskottsmajoriteten står i sakfrågan förefaller mig vara alldeles oklart. Herr Bergman har behandlat frågan ur procedursynpunkt, och det är beklagligt om frågan framför allt blir en procedurfråga. Vilken uppfattning har utskottsmajoriteten i själva sakfrågan? Fru Thunvall har talat för en utbyggnad av älven!

Den borgerliga reservationen är starkare i sin första hälft. Där slås fast att hittills oexploaterade älvar bör undantas från utbyggnad. Men om jag har fattat det rätt finns en hake också där. När man säger här i debatten att planläggningslagstiftning går över koncessionslagstiftning är det en sak. Vad vi håller på med nu är inte lagstiftning, utan det är planeringsriktlinjer. När kommer lagstiftningen? I bägge fallen måste det, såvitt jag förstår, bli ett förlitande på Konungen.

Vidare har i dag gjorts två tilläggsyrkanden. Såvitt jag förstår är de rätt likartade. Det finns kanske en formell skillnad. I det ena tilläggsyrkandet säger man att eventuella frågor om tillstånd till utbyggnad underställs Kungl. Maj:t och riksdagen för avgörande, och i det andra säger man att frågor som rör tillstånd till utbyggnad inte avgörs av Kungl. Maj:t utan riksdagens hörande. Formellt är det olika uttryckt, men praktiskt måste det ändå ha samma innebörd, eftersom man svårigen kan tänka sig att

Kungen skulle höra riksdagen och sedan handla stick i stäv mot riksdagens uppfattning.

Jag har noga kalkylerat med möjligheterna att framställa ett eget yrkande, som skulle ta upp första hälften av reservationen 15 a med begäran hos Kungl. Maj:t om lagstiftning. Dessutom skulle jag ha med utskottets skrivning om retroaktiv lagstiftning. Men eftersom jag inte kan påräkna majoritet för ett sådant yrkande är jag hänvisad till att yrka bifall till reservationen 14 vid civilutskottets betänkande nr 35, vilket jag alltså härmed gör.

Herr BERGMAN (s) kort genmäle:

Fru talman! Jag hoppas att fru Jonäng kan ändra sig i sitt yrkande till att stödja utskottet, eftersom ett bifall till utskottets hemställan kommer att ge helt andra möjligheter att pröva frågan rent sakligt. Utskottsmajoriteten har den meningen – det vill jag klart säga – att vi vill bedöma det här fallet i samband med de övriga älvor som är föremål för utredning inom den Sehlstedtska utredningen. När det är klart är avsikten att riktlinjer skall fastställas i fråga om dessa kvarvarande älvor för vilka några sådana riktlinjer ännu inte finns. Dessa riktlinjer skall då, liksom andra riktlinjer som vi har diskuterat i dag, redovisas för riksdagen. Då får ju fru Jonäng möjlighet, om hon följer utskottsmajoritetens förslag, att komma tillbaka till den aktuella *nu* diskuterade frågan. Det innebär ju att, om vattendomstolen tar ställning, så blir frågan vilande inför Kungl. Maj:ts prövning, och Kungl. Maj:t kan självklart inte – föreställer jag mig – med sin egen uttalade arbetsmetod i de här frågorna, som jag tidigare redovisat, handla annorlunda än att Kungl. Maj:t framlägger dessa riktlinjer för riksdagen. Då blir det möjligt att ta upp sakfrågan för sig.

Fru JONÄNG (c) kort genmäle:

Fru talman! Det finns ju, om man går på utskottsmajoritetens förslag, inte någon garanti mot en utbyggnad av Ljusnan, såvitt jag förstår. Vad man framför allt når genom att gå på utskottsmajoritetens förslag är ju att vattendomstolens beslut kan underställas Kungl. Maj:t. I så fall kommer naturligtvis inte frågan att föreläggas riksdagen.

Herr BERGMAN (s) kort genmäle:

Fru talman! Vi kan ju inte sitta och göra upp en tabell för hur papperen skall vandra i det här samhället. Men situationen är ju den att det ligger ett ärende hos vattendomstolen. Utskottet föreslår riksdagen att säga: Låt inte vattendomstolens utslag bli avgörande utan låt frågan bli prövad av Kungl. Maj:t, såsom frågor som nu anhängiggörs i en vattendomstol skall prövas, om Kungl. Maj:t finner det riktigt. Denna prövning hos Kungl. Maj:t har som bakgrund att vi vill se över alla de kvarvarande älvorna och utfärda riktlinjer för dem. Eftersom riktlinjer för de nordligaste älvorna tidigare har gällt sådana ärenden som redovisats för riksdagen, så kommer även de här riktlinjerna tillbaka till riksdagen. Alltså blir slutledningen, och det tycker jag är alldeles självklart, att frågan kommer tillbaka till riksdagen. Då får man ju möjlighet att pröva just det här aktuella fallet, om man följer utskottsmajoriteten.

Nr 146

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Herr GÖRANSSON (s):

Fru talman! Den debatt som här nu har pågått i åtskilliga timmar har ju på område efter område, län från län, speglat den nutida och den beräknade framtida situationen i Sverige. Det är väl helt naturligt att en hel del talare här har känt sig föranlåtna att gå upp och säga några ord om sin region, om sin kommun, eftersom vi i dag behandlar det regionalpolitiska handlingsprogram som vi om några timmar skall ta ställning till. Jag vill därför ta mig friheten att också säga några ord om hur vi i dag upplever vår situation i mitt hemlän, Västmanlands län.

Låt mig först få konstatera att Västmanland är ett län med drygt 260 000 invånare. Det är det län i Sverige som näst efter Stockholms och Uppsala län har haft den snabbaste befolkningsökningen åren 1950–1970 i procent räknat. Det är Sveriges mest industrialiserade län men med ett mycket ensidigt näringsliv som domineras av ett fåtal stora företag. Det är också ett av Sveriges mest urbaniserade län, där över 85 procent av befolkningen bor i ett 40-tal tätorter. Det är ett ungdomligt län med mindre antal pensionärer än vad Sverige i övrigt har. Det är ett av de län i Sverige som har största andelen invandrare, 10 procent av befolkningen mot riksgenomsnittet 5 procent, och det är också ett län med gynnsamt geografiskt läge och goda kommunikationer med resten av vårt land. Det är till sist det län som började med grundskolereformen och först av alla län i Sverige fick grundskolan utbyggd.

Ja, ungefär så här skulle man kunna sammanfatta situationen i Västmanland, och det gjorde för övrigt länsstyrelsen 1970. Många av er tänker säkert att det här har varit en fantastiskt positiv utveckling. Och vad finns det då för problem i Västmanland – finns det över huvud taget någonting att diskutera? Så har nog diskussionen gått bland inte så få både här i riksdagen och i departementen – man har betraktat Västmanland som ett län utan problem. Jag vill försöka belysa hur vi just nu ser på situationen och hur vi räknar med att det skall gå när expansionen är slut och vi på många orter under detta år och även nästa måste vänta befolkningsminskningar.

De strukturrationaliseringar som har gått genom industrin drabbar naturligtvis ytterligt hårt de län där industrin är som mest utbyggd. I Västmanland har det inneburit att försvarsverkstäder, järnbruk och andra industrier har varit tvungna att vidtaga åtgärder för att minska omkostnaderna i såväl drifts- som förvaltningsdelen. Det finns exempel på hur den tidigare kraftiga tillströmningen av personal på både verkstads- och kontorssidan har förbytts, när en allt högre produktivitet bland de anställda har medfört ett mindre behov av ny personal. Det här har i sin tur lett till att bostadssituationen i länet har förändrats från ett kraftigt nybyggnadsbehov till ett överskott av lägenheter i orter som Hallstahammar, Fagersta, Västerås och Köping.

Vi har också trots vår höga industrialisering ett mindre antal yrkesverksamma kvinnor än landet i övrigt. Vi kan även konstatera att den registrerade arbetslösheten under de senaste två tre åren har varit högre hos oss än riksgenomsnittet. Detta gäller i praktiskt taget alla de kommunblock där industrin har en klar dominans. Dessutom har vi tyvärr yrkesverksam arbetskraft med studentexamen eller högre utbild-

ning i ett mindre antal i Västmanland än man har i övrigt. Detta beror naturligtvis på att den offentliga förvaltningen är liten och på att vi inte har någon utbyggd högre utbildning i länet som kan hålla kvar dessa högre utbildade människor.

Hur ser vi då i länet på den proposition som nu föreligger? Vi konstaterar först och främst med tacksamhet och tillfredsställelse att den regionala utvecklingen i Västmanland och de intentioner som länsstyrelsen tillsammans med kommunalfolket har satt upp i de flesta delar har behandlats positivt. Vi kan också konstatera att under de uppvaktningar vi gjort hos olika statsråd under hösten har vi fått ett mottagande som vi inte tidigare har mött. Vi är glada över att man har fått klart för sig, att det faktum att ett län har hög industrialisering inte innebär att problemen är borta, utan att man kanske där mera än på andra håll får svårigheter när någonting inträffar, speciellt i orter som starkt domineras av ett enda företag.

Vi är, som sagt, fullt på det klara med att regeringen har ändrat standpunkt och förstår de problem vi har. Vi är också tacksamma för de positiva utfästelser regeringen har gjort, även om vi vet att dess möjligheter att påverka de fria marknadskrafterna än så länge inte är av den dimension som skulle krävas. Men vi har flera exempel på att speciellt den näringspolitiska delen av vår politik har inneburit stora insatser. Låt mig bara nämna Asca-Atom och Fagersta bruk bland flera företag som tack vare partiets näringspolitik har möjlighet att få kapital men också kunskap för att bygga upp ett näringsliv på detta område som vi inte annars skulle ha fått.

Fru talman! Jag sade inledningsvis att Västmanland var det län som var först med att genomföra grundskolan. Det är helt naturligt att det därmed också är ett starkt önskemål att vi inom en snar framtid kan få en decentraliserad högre utbildning till vårt län. Enligt de intentioner som finns är denna förhoppning inte löst utkastad, utan den har sin förankring i olika utredningar och på annat sätt.

Men vi har också ett behov av att få förvaltningsenheterna utökade genom att antingen offentlig verksamhet eller privata förvaltningar lokaliseras till vårt län för att vi därmed skall kunna erbjuda ett bredare utbud av arbete till utbildade ungdomar, kvinnor och män.

Vi tror på att den fortsatta utvecklingen av den närings- och regionalpolitik som regeringen har föreslagit kommer att leda till positiva drag i Västmanlands utveckling. Vidare är det nödvändigt att, allt i enlighet med propositionen, de decentraliserade statliga organen och länsförvaltningen får ökade resurser för att man inom länets gränser skall kunna fortsätta att utveckla möjligheterna för människorna. Vi är övertygade om att det samarbete som nu planeras mellan kommuncentra skall leda till bättre kommunikationer, bättre möjligheter för människorna att utanför eller inom sin bostadsort få ett bredare utbud av arbete, service och god miljö.

Till sist, fru talman, vill jag bara yrka bifall till den socialdemokratiska delen av utskottets samtliga förslag.

I detta anförande instämde herrar Hammarberg, Marcusson och Jadestig (samtliga s).

Nr 146

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Nr 146

Lördagen den
16 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

På förslag av fru andre vice talmannen beslöt kammaren uppskjuta den fortsatta överläggningen samt behandlingen av på föredragningslistan återstående ärende till kl. 19.30.

§ 4 Kammaren åtskildes kl. 18.03.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert